

RENKIEN VALTA

Olli Pusa

Lukijalle

Noin kaksi vuotta sitten julkaisin nettikirjan Renkien kaappaus. Siinä kuvasin, kuinka suomalaisesta työeläkejärjestelmästä ja erityisesti kahdesta suurimmasta työeläkeyhtiöstä oli tullut yhteiskunnallisen vallankäytön väline. Yritysjohtajat olivat kaapanneet niiden vallankäytön itselleen ja käyttivät niiden valtavien eläkerahastojen tuomaa valtaa omaksi hyväkseen.

Sen jälkeen on tullut julki erilaisia kummajaisia työeläkejärjestelmän ja sen ympärille muodostuneen valtapiirin toiminnasta. Tällaisten tapahtumien sijoittaminen kokonaisuuteen on usein vaikeaa. Jotta asiat voisi hahmottaa paremmin, on tarpeen kuvata lisää syntyneen valtapiirin toimintaa. Tässä kirjassa kuvataan erityisesti sitä, miten syntynyt renkien valtakeskittymä käyttää valtaansa yhteiskunnassa. Sen hallinnassa on poliittinen vallankäyttö, talouselämän vallankäyttö sekä media. Tarkoitukseni on tuoda esiin, millaisia kummallisuuksia ja etujen kähmintää häikäilemätön vallankäyttö on synnyttänyt?

Renkien kaappauksessa työeläkejärjestelmä oli kuvauksen keskipisteessä. Tässä kirjassa kuvausta lavennetaan siihen, miten rengit vyöryttävät valtaansa työeläkejärjestelmästä muualle yhteiskuntaan.

Suomeen muotoutuneen valtarakennelman juuret ovat jo Neuvostoliiton aikana muodostuneessa valtakoneistossa. Siinä olivat keskeisiä vallankäyttäjiä Kekkonen ja Moskova. Sitten oli puoluejärjestelmä, jonka rooli oli rajoitettu ja joka keskittyi niihin asioihin, jotka sille sallittiin. Ja siinä oli yritysjohtajien hyvä veli verkosto senaikaisen mallin mukaan organisoituina. Mutta yritysjohtajatkin olivat lopulta alisteisia keskeisille vallankäyttäjille.

1990-luvun alkupuolella hävisivät keskeiset vallankäyttäjät, kun Neuvostoliitto romahti ja presidentin valtaa karsittiin. Yritysjohtajien verkosto sai rivinsä koottua uudella tavalla ja kaappasi itselleen tosiasiasa vallan, jota aikaisemmin käyttivät presidentti ja Moskova. Ja tästä rakenteesta seuraavat lukuisat tässäkin kirjassa kuvatut vakavat ongelmat ja kummallisuudet.

Kyse ei ole yksinomaan joistakin yhteiskunnallisista linjauksista vaan koko hallintojärjestelmän toiminnasta. Kuinka paljon Suomen jo tunnustetut ongelmat pohjimmiltaan johtuvat tästä renkien vallasta? Onko Suomen suunnan muuttaminen edes mahdollista ilman, että tällaiset epäterveet valtakeskittymät puretaan? Tavoitteena on, että jokainen voi itse arvioida asiaa kuvauksen perusteella. Lue, mieti, kyseenalaista, keskustele, kommentoi. Ehkä joudut huomaamaan, että keisarilla ei olekaan vaatteita.

Vantaalla 29.4.2013

Olli Pusa

Tekijästä

Olli Pusa on 30 vuoden kuluessa toiminut lähinnä eläkkeiden rahoitukseen ja sijoitustoimintaan liittyvissä tehtävissä yksityisessä vakuutusyhtiössä, eläkesäätiöissä, valtion ja kuntien ja kirkon eläkejärjestelmissä. Hän on koulutukseltaan vakuutusmatemaatikko (SHV) ja väitellyt 1994 yhteiskuntatieteiden tohtoriksi ansioeläkejärjestelmää sosiaalipolitiikan ja kansantalouden näkökulmasta tarkastelevalla väitöskirjalla. Hän on sosiaaliturvapolitiikan dosentti ja toiminut mm. sosiaalitaloustieteen tutkimusjohtajana.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	6
1.1 Palautumia Renkien kaappaukseen	6
1.2 Kuvauksia suomalaisen yhteiskunnan ilmiöistä	7
2. SUOMALAINEN VALTAKONEISTO NEUVOSTOLIITON AIKANA	
2.1 Yritysmailman hallintotapa	9
2.2 Kekkonen, Neuvostoliitto ja yleiset syyt	9
2.3 Puoluejärjestelmän alistettu rooli	10
3. MYLLERRYKS 1990-LUVULLA	11
3.1 Neuvostoliitto hajoaa	11
3.2 Presidentinvalta murenee	12
3.3 Lama ja pankkikeskusten ruotsalaistuminen	13
3.4 Lama ja sen seuraukset	14
4. UUSI VALTAJÄRJESTYS 1990-LUVUN LOPULTA	16
4.1 Yritysmailma valtaa Neuvostoliiton ja presidentin jättämän tyhjiön	16
4.2 Elinkeinoelämän valtarakenne tehdään työeläkeyhtiöiden ympärille	16
4.3 Eläkejärjestelmän keskittäminen	17
4.4 Kiinteistöt eläkeyhtiöiden pelivälineenä	18
4.5 Eläkesäätiöt EK:n valtapelin välineenä	19
4.6 Suuryritysten valta työeläkeyhtiöissä	20
5. MITEN RENGIT KÄYTTÄVÄT VALTAA?	21
5.1 Mitä etuja säätyyn kuulumisen tuottaa?	21
5.2 Sisäpiirikauppoja	23
5.3 Kehysriihi 2013	24
6. RENKIEN POLIITTINEN OHJAUS	25
6.1 Suomalainen puoluekenttä	25
6.2 Puolueiden rahoitus	26
6.3 Avustajajärjestelmä siirtää vallan etujärjestöille	29
6.4 Kuka käyttää päätösvaltaa puolueissa?	31
6.5 Poliittikalijaukset	32
6.6 Virkaruletti kavereiden kesken	34
6.7 Luokkayhteiskunta	36

7. MEDIA OSANA VALTAKESKITTYMÄÄ	37
7.1 Media mukana valtapiireissä	37
7.2 Omertan laki	39
7.3 Median agenda ja uhkaajien nuijuminen	39
7.4 Asioista keskustellaan todellisuudessa virallisen median ulkopuolella	41
8. KUKA JOHTAA SUOMEA?	42
8.1 Vaalit ja politiikan linjat	42
8.2 Tie eurokriisiin	43
8.3 Kertomuksia Suomesta	44
8.4 Moraalikato	47
9. EMU-PUSKURIT	48
9.1 Miksi ei käytetty?	48
9.2 Vakuutusyhtiöiden surkeasti päättynyt sijoitusseikkailu	49
9.3 Valtio saa ottaa velkaa	51
10. PIENYRITYSTEN TYÖKYVYTTÖMYYSMAKSUJEN KAAPPAUS	
10.1 Pienyritysten työkyvyttömyysmaksu esimerkkinä	51
10.2 Liikaa perittyjen varojen palautus	54
10.3 Työkyvyttömyysmaksujen kaappaus vakuutusyhtiöiden riskipuskuriksi	54
10.4 Salaisuuksien kammio	56
11. ELÄKEJÄRJESTELMÄN RAHOITUKSEN POHJA	57
11.1 Eläkejärjestelmän arviointiin vaikuttavat oletukset	58
11.2 Työntekijöiden määrä	58
11.3 Korkeampi eläkkeellesiirtymisikä	59
11.4 Reaalipalkkojen kehitys	59
11.5 Sijoitustuotot	59
11.6 Eläke-etuuksiin liittyvät oletukset	60
11.7 Mikä on eläkejärjestelmän todellinen rahoitusasema?	61
11.8 Ulkopuoliset arviot	62
12. ELÄKELÄISTEN ASEMA	63
12.1 Eläkeläiset kurjistuvat aikaa myöten	63
12.2 Tärkeää suojella valtakeskusta, ei eläkeläisiä	63
12.3 Elinajan piteneminen ja eläkeikä	64
12.4 Mitä kertoo keskimääräinen odotettavissa oleva elinikä?	65
12.5 Eläkekatto	67

13. SUHMUROITU ASUMINEN	68
13.1 Sato	68
13.2 VVO	70
13.3 Asumisoikeusasunnot	71
14. TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT	74
14.1 Sääty-yhteiskunnan paluu	74
14.2 Näivettyvä elinkeinoelämä	74
14.3 Hyvinvointivaltion hautaaminen	75
14.4 Liittovaltio	76
14.5 Suomen turvallisuus	76
14.6 Leipää ja sirkushuveja kansalle	77
14.7 Miten jännitteet purkautuvat?	77
15. MITEN KEHITYKSEEN VOI VAIKUTTAA?	77
15.1 Pitää olla päämäärä, johon pyritään	77
15.2 Poliittinen valta ja muutos	77
15.3 Puoluelaitos on perusteellisesti uudistettava	78
15.4 Eläkejärjestelmä valtion valvontaan	79
15.5 Demokratian palauttaminen	79

1. JOHDANTO

Nettikirjassani Renkien kaappaus (4.3.2011) kuvasin, kuinka yritysjohtajat ja työeläkeyhtiöiden johto kaappasivat vallan suomalaisessa elinkeinoelämässä käyttämällä hyväksi työeläkeyhtiöitä ja niiden Suomen mitassa valtavia rahastoja. Tämä kirja on jatkoa Renkien kaappaukselle ja tässä kuvataan renkien vallankäyttöä Suomessa.

Kyynikko voisi sanoa, että ei siinä ole mitään tuomittavaa, että yritysjohtajat kaappaavat maassa vallan. Usein he ovat kohtuullisen kyvykästä väkeä ja sopivat hallitsemaan Suomea. Jos unohdetaan puheet demokratiasta, tällainen hyvä veli järjestelmä voisi olla toimiva hallintomalli Suomelle. Monella kansalaisella on varsin kyyninen kuva poliittisen järjestelmän kyvystä hallita Suomea. Kun erilaisten kompurointien vuoksi hyvä veli verkostot ovat joutuneet ankaran julkisen arvostelun kohteeksi, mm. entinen pääministeri Esko Aho ryntäsi julkisuudessa puolustamaan hyvä veli verkostoja. Helsingin Sanomissa 19.8.2012 ”Esko Aho pitää suurena vahinkona, jos suomalaisten poliitikkojen ja virkamiesten etäisyys taloudelliseen vallankäyttöön kasvaa.”

”Hyvä veli ja hyvä sisko -verkostot ovat hyviä asioita ja pienen maan harvoja valtteja. Meillä on metsästysporukoita, joissa duunarit, maanviljelijät ja yritysjohtajat istuvat saman nuotion ääressä ja pystyvät puhumaan keskenään asioista. Tätä kulttuuria ei saisi päästää häviämään”, Aho sanoo.

Noissa metsästysporukoissa duunarit ovat tietenkin edustettuna edustajiensa eli ammattiyhdistysjohtajien kautta. Aho ei ole ainakaan nyt pyrkimässä suomalaiseen politiikkaan ja siksi hän avoimemmin kertoo, miten halveksivasti suomalainen eliitti suhtautuu demokratiaan. Asiat sovitaan muualla ja demokraattinen koneisto on vain sitä varten, että sovittu asia kirjataan lakeihin kaikkia sitovaksi päätökseksi.

Tässä kirjassa erityisenä tarkastelun kohteena on se, millaiseksi suomalaisen yhteiskunnan vallankäyttö on muodostunut renkien vallankäytön myötä. Erityisen tärkeä osa asiassa on poliittisen järjestelmän toiminta ja suhde hyvä-veli verkoston vallankäyttöön. Juuri se asia, jonka väljähtymisestä Aho oli huolissaan. Millaisilla tavoitteilla ja menetelmillä suomalaista yhteiskuntaa johdetaan?

Tässä kirjassa tarkastellaan rinnakkain kahta asiaa. Ensin on työeläkejärjestelmän vallankäyttöön liittyvät näkökulmat. Toinen ulottuvuus on hyvä-veli verkostolle alisteisen poliittisen päätöksenteon ulottuvuus. Kirjan eri luvuissa kuvataan vuorotellen näitä kahta asiaa ja niiden kytköstä. Näkökulmaa vaihtamalla saa laajemman kuvan asiasta.

1.1 Palautumia Renkien kaappaukseen

Renkien kaappauksessa kerrottiin, kuinka hyvä-veli koneisto toimii. Yritysjohtajat värvätään työeläkeyhtiöiden hallitukseen vastineeksi sille, että yrityksen eläkeasiat siirretään hoidettavaksi Varmaan tai Ilmariseen.

Tuossa hallinnossa olevat ovat keskeisissä paikoissa, kun tosiasiaa päätetään kuka Suomessa valitaan jonkin pörssi-yhtiön hallitukseen, tilintarkastajaksi tai toimitusjohtajaksi. Samat henkilöt voivat jopa olla vuoroin toistensa esimiehiä. Kyseisen verkoston kautta tuo yritysjohtajajoukko todellisuudessa valvoo itse itseään.

Tuohon piiriin on vedetty mukaan myös isot valtionyhtiöt eli poliittisen järjestelmän valvonnassa olevat yhtiöt. Se kertoo siitä, kuinka syvälle poliittinen järjestelmä on imaistu tähän koneistoon. Poliittinen järjestelmä on tässä alisteisessa asemassa ja yritysjohtajat päättäjinä.

Kun poliittinen järjestelmä on yritysjohtajien valvonnassa, on myös valtion virkakoneisto verkoston hallinnassa. Kukaan ei siis todellisuudessa valvo heidän toimintaansa, ei edes lakisääteisessä työeläkejärjestelmässä.

Media esittää olevansa vallan vahtikoira. Mutta onko media todella riippumaton vallan valvoja? Kiusallisia ”vuotoja” on tapahtunut internet-maailmassa, joissakin marginaaliin laskettavissa medioissa sekä yksittäisten toimittajien toimesta. Mutta pääosin vallanpitäjiä on mediassa käsitelty silkkihansikkain. Kova kritiikki on ollut varsin poikkeuksellista. Toki hyvin tasokastakin journalismia on esiintynyt.

Tässä ei ole tarkoitus kuvata uudelleen asioita, joita on kuvattu Renkien kaappauksessa. Se, miten koneisto toimii, oletetaan ”tunnetuksi”. Tässä tarkastellaan enemmän niitä vaikutuksia, joita koneistolla on yhteiskuntaan.

1.2 Kuvauksia suomalaisen yhteiskunnan ilmiöistä

Suomalaisella demokratialla on monessa suhteessa varsin kunniakas historia esitettävänä. Kompurointia on ollut monin paikoin, mutta kuljettu tiekin on ollut vaikea. Jo maan alku vuoden 1918 sotineen oli traumaattinen. Sitten 1930-luvulla taisteltiin demokratian säilymisestä, kun sitä uhattiin totalitaarisilla voimilla. Useissa eurooppalaisissa maissa sorruttiin diktatuuriin, vastikään itsenäistyneissä itäisen Euroopan maissa se oli lähes vallitseva käytäntö. Suomi oli poikkeus ja säilytti demokraattisen yhteiskuntansa.

Uudelleen demokratia joutui ankaran hyökkäyksen kohteeksi sotien jälkeen. Silloin asialla olivat Neuvostoliitto ja sitä mukailleet kommunistit. Taas suomalainen demokratia kesti ja torjui uhkan. Merkittävät suomalaiset puolueet, maalaisliitto/keskusta, sosialidemokraatit ja kokoomus pysyivät demokratian takuuvoimina.

Toki tällaisia rajuja taisteluja ei aina voitettu kovin puhtoisin menetelmin. Kommunistit saivat rahoitusta Neuvostoliitosta ja esimerkiksi sosialidemokraatit lännestä. Puoluerahoitus oli kuumaan taistelun aikaan kovaa ja raakaa. Puolueiden johtavat henkilöt istuivat merkittävässä julkisissa viroissa. Kekkonen oli ennen presidentiksi valintaansa Suomen Pankin johtokunnassa, Veikko Vennamo toimi politiikan ohessa ylijohdajana hoitamassa evakkojen asuttamista jne.

Laajamittaista virkakoneiston politisoitumista ei esiintynyt. Oli virkakoneiston poliittinen ajattelutapa mikä tahansa, se toimi lähtökohtaisesti laillisuusperiaatteella ja korostaen virkamiesten riippumattomuutta esimerkiksi poliittisesta painostuksesta. Monilla keskeisillä virkamiehillä oli sen luonteinen virkasuhde, että heitä ei käytännössä voitu erottaa kuin virkavirheiden vuoksi. Se asema antoi virkamiehille selkänöjää poliittista painostusta kohtaan. Toki se usein merkitsi myös tehottomuutta koneistossa. Huonoksi ja tehottomaksi havaitusta virkamiehestä oli myös äärimmäisen vaikeaa päästä eroon.

Mallilla oli siis hyvät ja huonot puolensa. Se tuotti joskus virkavaltaisuutta ja kelvottomia virkamiehiä. Toisaalta se suojeli virkakoneistoa ulkopuoliselta painostukselta. Se vähensi korruption vaaraa.

Puolueilla oli toki merkittävä rooli Suomessa, mutta niiden rooli oli paljolti ehdokkaiden asettaminen vaaleihin. Vallankäytön keskipisteessä oli noudatettu politiikka ja se millaisia etuja turvattiin kannattajille, millaisia uudistuksia toteutettiin. Puolueiden vallankäyttöä tasapainotti riippumaton virkamieskoneisto. Vuoden 1969 vaalilaissa annettiin valta ehdokkaiden asettamiseen rekisteröidyille puolueille ja puolueiden merkitys korostui.

2. SUOMALAINEN VALTAKONEISTO NEUVOSTOLIITON AIKANA

Suomi eli Neuvostoliiton varjossa toisen maailmansodan päättymisestä Neuvostoliiton romahdukseen asti. Neuvostoliiton vaikutus Suomessa voidaan kuitenkin karkeasti jakaa kahteen vaiheeseen. Paasikiven aikana

noudatettiin kuuliaisesti Neuvostoliiton kanssa tehtyjä sopimuksia. Mutta Neuvostoliiton suora vaikutus Suomen sisäisiin asioihin yritettiin pitää mahdollisimman pienenä.

Kekkosen aika merkitsi erilaista asetelmaa. Kekkosen aikana Neuvostoliitto saattoi toimia paljon enemmän Suomen sisäpolitiikassa. Maassa hääri suuri joukko KGB:n ja Stasin virkailijoita, jotka tavallaan sopeuttivat Suomea yhdeksi erikoiseksi osaksi Neuvostoliiton imperiumia. Tuon ajan jälkiä ei Suomen poliittisissa piireissä mielellään muistella ja esimerkiksi lännestä saadut listat KGB:n ja Stasin kanssa tiiviissä yhteistoiminnassa olleista suomalaista ovat edelleen salaisia, pian neljännesvuosisadan sen jälkeen, kun Neuvostoliiton imperiumi alkoi hajota.

Yksi osa tätä oli puoluejärjestelmän uudistaminen. Silloin luotu puoluejärjestelmä on edelleen elossa ja osasyynä Suomen nykyisiin vaikeuksiin. Siksi sitä tulee kuvata nykytilanteen ymmärtämiseksi. Vaikka Neuvostoliitossa olikin vain yksi puolue, esimerkiksi Itä-Saksassa asia oli toteutettu naamioidummin. Siellä oli näennäisesti useampia puolueita, jotka kaikki olivat kommunistisen puolueen valvonnassa. Kyse oli puhtaasti propagandistisesta toiminnasta, jolla yritettiin hankkia hallinnolle uskottavuutta ja hyväksyttävyyttä.

Suomen puoluejärjestelmän uusiminen tuli mahdolliseksi, kun Kalevi Sorsa tuli sosialidemokraattien puoluesihteeriksi. Maalaisliitossa muutos oli tapahtunut jo vuosikymmen aikaisemmin. Suomen puoluelaitoksen uusiminen tehtiin vuoden 1969 vaalililla, joka nosti puolueet keskeiseen asemaan Suomen vaaleissa. Sitä seuraisivat päätökset puoluetuen maksamisesta puolueille sekä virkakoneiston politisoituminen. Joillakin oli ehkä tavoitteena siivota villiä puoluerahoitusta, mutta todellisuudessa puolueiden johto tuli paljolti riippumattomaksi jäsenistä.

Muutosta ei toteutettu kerralla erottamalla aikaisempia tehtäviä hoitaneita, vaan kaikkien oli tunnustettava puoluekantaa. Esimerkiksi YLE:ssä toimittajien nimien perään ilmestyi puoluetta kuvaava tunnus. Virkanimityksiä tehtiin avoimen poliittisesti. Puoluejärjestelmä ulotti lonkeronsa syvälle virkakoneistoon. Esimerkiksi joissakin kunnissa jaettiin jopa siivoojan virat poliittisilla perusteilla.

Hyvin vähän on kiinnitetty huomiota siihen, että todellisuudessa Suomeen oli luotu tavallaan Neuvostoliiton mallinen hallintokoneisto. Neuvostoliitossa oli kaksi erillistä hallintojärjestelmää. Oli valtiokoneisto, joka vastasi asioiden käytännön pyörittämisestä. Sitten oli puolue, joka todellisuudessa hallitsi valtiota. Puolue nimitti henkilöt valtion virkoihin. Käytännössä virkauralla eteneminen edellytti puolueen jäsenyyttä.

Suomessakin omaksuttiin käytäntö, jossa puolueet nimittivät henkilöt virkoihin, omat puoluetoverinsa jäsenkirjan perusteella. Periaatteessa toimittiin aivan kuten Neuvostoliitossa. Yksi vivahde-ero oli. Suomessa oli useampia puolueita, samaan tapaan kuin DDR:ssä. Mutta puoluelaitos kokonaisuutena toimi samalla periaatteella kuin kommunistinen puolue Neuvostoliitossa. Tapa, jolla ratkaistiin kysymykset, mikä puoluelaitoksen siipi sai kulloinkin vallan virkanimityksiin, ratkaistiin Suomessa kuitenkin eri lailla kuin Neuvostoliitossa.

Suomessa puolueet täyttivät paikat eduskunnassa ja valtuustoissa voimasuhteilla vaaleissa, jotka olivat melko rehelliset. Suurimmat ongelmat demokratialle olivat ne, että puolueiden ulkopuolisilla ei ollut todellista mahdollisuutta asettaa ehdokkaita ja tulokseen vaikuttava julkisuus oli kontrolloitua. Mutta mistä valitut poliitikot sitten saattoivat päättää? Valtakunnanpolitiikassa liikkumavara oli rajallinen. Suuret linjat päättivät Neuvostoliitto ja Kekkonen. Puolueiden päätösvalta jäi vähäiseksi. Oli tulos vaaleissa mikä tahansa, sama politiikka jatkui. Näinhän koneisto toimii vielä tänäkin päivänä.

Puolueet saattoivat päättää virkanimityksistä. Jos sai paljon ääniä, se toi puolueelle painoarvoa ja se sai nimittää enemmän poliittisia virkamiehiä. Siksi kaikki pyrkivät hallitukseen nimityksistä päättämään. Puolueissa aktiivisesti mukana oleville tämä oli erityisen tärkeää. Se edisti puolueiden toimintaan mukaan lähteneiden mahdollisuuksia edistää omaa uraansa poliittisilla virkanimityksillä. Jos 1970-luvulta alkaen jokin paikka oli sovittu puolueelle, ei tarvinnut pelätä ulkopuolista kilpailua. Riitti, että hoiti omat puolueen kilpailijat.

2.1 Yritysmailman hallintotapa

Suomalaisessa yritysmaailmassa hallinto rakentui vahvasti hyvä veli verkostoihin. Kilpailu esimerkiksi hinnoilla ja laadulla oli yritysmaailmassa aika rajallinen ilmiö. Laatua tarvittiin lähinnä vientiteollisuudessa ja tuotteiden kilpailukykyisyys siellä hoidettiin kuntoon energian hinnalla, raaka-aineiden hinnalla, työn hinnalla ja valuuttakurssilla.

Toisaalla tässä kirjassa on kuvattu, kuinka yritysmaailman hallinto keskittyi kahden suuren liikepankin SYP:n ja KOP:n ympärille. Noiden pankkien ympärille muodostuivat yritysryhmät, joihin kuului vakuutusyhtiöitä, työeläkeyhtiöitä sekä teollisuuden ja kaupan yrityksiä.

Tuon ajan valtakuplaa rakennettiin myös yhtiöiden ristiinomistusten varaan. Osakepääomia kasvatettiin ilman, että oikeasti laitettiin uusia pääomia peliin. Kun yhtiö A maksoi osinkoja yhtiölle B, osa B:n sen vuoksi kasvaneista voitoista päätyi ristiinomistusten takia takaisin A:lle. Liikkuvat pääomat tulivat siksi pankeista ja yritysten todelliset pääomat velkoihin suhteutettuna olivat pieniä. Kun 1990-luvun lama iski, nuo sidokset purkautuivat ja omistuksista suuri osa myytiin pilkkahintaan ulkomaalaisille. Se oli osa sortuneen valtelin hintalappua.

Tuolta ajalta tunnetaan ilmiö pitkät lounaat. Ne alkoivat klo 12 ja loppuivat esim. yhdeltä – yöllä. Esimerkiksi jossakin kaupungissa porukka istui jonkin kapakan kabinetissa syömässä ja juomassa. Ja firmat maksoivat omien pomojensa kustannukset. Turha kysyä miksi? Pikemminkin firmoissa oltaisiin oltu huolestuneita, jos oma mies ei olisi päässyt rinkiin mukaan.

Tuollaisessa ringissä esimerkiksi illan kuluessa kehiteltiin ja sovittiin tosiasiasa vaikkapa suuresta rakennushankkeesta. Pöydän ääressä istuvat saattoivat vahtia firmansa etuja. Kun pohdittiin, kuka suunnittelee rakennuksen, joku paikalla olevista ilmoittautui. Löytyi perustusten tekijä, rakentaja, sisustaja ja käyttäjäkin yleensä istui samassa pöydässä. Mukana oli myös joku kaupungin edustaja, joka junaili kaavat ja rakennusluvut.

Siis miksi ei olisi maksettu omien tyyppien kuluja tuossa kuppikunnassa? Siellä piti olla mukana hoitamassa asioita. Ja piti olla mukana tärkeissä paikallisissa kerhoissa, joissa saattoi rakentaa yhteyksiä muihin pöydän ääressä istuviin. Sehän oli firman asioiden hoidon kannalta suorastaan välttämätöntä. Riskitöntä liiketoimintaa, kun liiallinen kilpailu ei pilannut hintoja. Toki siihen sisältyi se tosiasiallinen varaus, että liikaa ei saanut rahastaa. Piti pysyä varmassa, mutta kohtuullisessa tuotossa.

Kun Suomi muuttui avoimemmaksi ja kilpaillummaksi yhteiskunnaksi, tuollainen toimintamalli menetti entistä enemmän merkitystään. Mutta yhä sitä vaalitaan isojen poikien peleissä. Monta kertaa viranomaisten vaatimat kilpailutukset ovat pelkkä näytelmä toteuttaa sovittu suunnitelma.

2.2 Kekkonen, Neuvostoliitto ja yleiset syyt

Palataan Suomeen muotoutuneeseen uudenaikaiseen hallintokulttuuriin. Neuvostoliitossa koneisto toimi hyvin erilaisella tavalla kuin Suomessa oli totuttu. Sielläkin oli valtio, mutta vain yksi puolue. Ja puolue oli kaiken yläpuolella, se valvoi valtiota. Todelliset päätökset tehtiin puolueessa, valtiokoneisto oli vain puolueen apuorganisaatio. Puolue kontrolloi armeijaa, poliisia, oikeuslaitosta ym. Tässä puolueen ohjaamassa koneistossa korruptio oli yleistä. Kukaan ei periaatteessa edes omistanut mitään kiinteää. Kaikki oli viimekädessä valtion ja sitä kontrolloivan puolueen.

Virkamiehet nimitti viimekädessä puolue. Ajatus, että keskeisessä tehtävässä olisi ollut joku muu kuin puolueen luottamusta nauttiva ja puolueen nimittämä henkilö, oli täysin käsittämätön. Vaikka puolueita oli vain yksi, ei se tarkoittanut mitään harmonista sopuisaa yhteiseloä. Puolueen sisällä oli omia ryhmittymiään, joiden valtataistelu oli rajuudessaan sellaista, ettei Suomessa sellaista koettu. Esimerkiksi Nikita Hruštšev oli ensimmäinen syrjäytetty puoluejohtaja, joka jäi eläkkeelle. Ennen häntä syrjäytetyt puoluejohtajat oli tapettu tai kuolleet luonnollisen kuoleman, jolloin heistä ei ollut uhkaa uusille vallanpitäjille.

Kun Suomi eli vuosikymmeniä tiukasti yhteen kietoutuneena tuohon koneistoon, se alkoi monella tapaa pikkuhiljaa vaikuttaa suomalaiseenkin elämäntapaan. Ensiksi media. Sen suut tukittiin monella tapaa. Mitään epämiellyttävää ei saanut sanoa Neuvostoliitosta. Se oli loukkaamaton ja pyhä ja vääriin kirjoituksiin harhautunutta mediaa presidentti Kekkonen hutki ankarasti. Kehittyi median itsesensuuri, joka on voimissaan vieläkin. Toki kielletyt aiheet ovat muuttuneet noista ajoista.

Neuvostoliitto alkoi ohjailla Suomen politiikkaa kulisissa. Yksi väline tähän olivat ns. kotiryssät. He olivat Helsingissä asustelevia Neuvostoliiton tiedustelupalvelun agentteja, joilla oli yleensä jokin diplomaattinen peitevirka. Kotiryssä oli suomalaisille statussymboli. Kun oli oma kotiryssä, oli jotakin. Mitä merkittävämpi henkilö oli kotiryssä, sitä suurempi status. Kotiryssä oli kuin hieno virka-auto.

Kotiryssien kanssa seurusteltiin henkilökohtaisella tasolla. Siinä yhteydessä tiedot Suomesta välittyivät eteenpäin ja samalla suomalaiset saivat kuulla ohjausta ”pääkonttorista”. Kotiryssät pitivät huolta siitä, että omille tuttaville järjestyi sopivia huomionsoituksia, sellaiseksi laskettiin jo kutsu johonkin Neuvostoliiton suurlähetystön tilaisuuteen.

Suomalaiset ylpeilivät oveluudellaan kotiryssäasissa. He ymmärsivät, että monien asioiden hoidossa virallinen valtiokoneisto suurlähetystöineen, ulkoministeriöineen ym. oli hidas ja epävarma. Kun asiat välitti kotiryssän kautta, tieto kulki nopeammin ja luotettavammin. Edustivathan kotiryssät tiedustelupalvelua ja puoluetta. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen jotkut poliitikot arvostelivat kotiryssäjärjestelmää vastenmieliseksi kokemukseksi. Niin kauan kuin Neuvostoliitto oli olemassa, se kuitenkin kelpasi hyvin kaikille.

Suomalainen valtionhallinto toimi varsin suoraviivaisella tavalla, kuten edellä kuvattiin. ”Jossakin” sovittiin suuret linjat. Niistä päättivät Kekkonen aikana eli 1980-luvun alkuun asti Kekkonen ja Moskova. Tämä vanha hallintomalli romahti lopullisesti 1990-luvun alussa Neuvostoliiton romahdettua. Venäjällä tuli joksikin aikaan valtaan hallinto, joka ei halunnut sekaantua naapureiden asioihin.

2.3 Puoluejärjestelmän alistettu rooli

Kun ihmettelee suomalaisen puoluejärjestelmän toimintaa, pitää muistaa se ympäristö, johon se puristettiin 1970-1980 -luvuilla. Valta oli jossakin aivan muualla kuin puolueissa. Puolueet vain toteuttivat muualta annettuja ohjeita. Suomessa äänestysaktiivisuus vaaleissa laski selvästi. Kun ihmiset oivalsivat, että vaaleilla ei ollut vaikutusta politiikkaan, yhä harvempi vaivautui äänestämään. Ilmiön vaikutusta äänestysaktiivisuuteen on tutkittu vähän.

Puolueiden todellinen vaikutusvalta oli siinä, että ne tarjosivat omille poliittisille broilereille tien ylös uralla. Kekkonen omaksui vahvan johtajan roolin presidenttivuosinaan ja pyöritteli hallituksia ja eduskuntaa miten tahtoi. Linjat päättivät Kekkonen ja Neuvostoliitto. Puolueet olivat alisteisia ja vain toteuttivat määrättyjä linjoja. Samoin yritysjohdajien piti kuunnella Kekkonen mielipiteitä saadakseen idänkaupan sopimuksia ja muutakin tukea.

Puolueet olivat toki tärkeässä roolissa, mutta se rooli oli erilainen kuin mitä julkisuudessa puhuttiin. Poliitiikkaa puolueet eivät siis saaneet harrastaa, ainakaan ilman lupaa. Ne olivat kuitenkin tehokas keino luoda ihmisille illuusio demokraattisesta hallinnosta. Ihmiset saivat äänestää vaaleissa ja vaalit olivat ilmeisestikin aika rehelliset. Olosuhteissa, joissa media on sensuurin tai itsesensuurin kourissa, vaalit tuskin voivat olla aivan ”rehellisiä”.

Mihin vaalitulokset sitten vaikuttivat? Eivät kovinkaan moneen asiaan. Kokoomus oli oppositiossa Kekkonen julistamista ulkopoliittisista syistä, menestyi se vaaleissa miten tahansa. Nöyrimmät kokoomuslaiset harrastivat konttaus- ja katumusharjoituksia Tehtaankadulla, mutta silti ovet eivät auenneet.

Käytännössä hallituksen muodostivat keskusta ja demarit. Pääministerin paikka vaihteli puolueelta toiselle. Merkittävimpiä poliittisia operatioita, mitä puolueet saattoivat harrastaa, olivat etujen jakaminen omille

lähipiireille sekä poliittiset virkanimitykset. Sen seurauksena valtionhallinto asteittain täyttyi demarien ja keskustan miehillä ja naisilla. Pienemmät puolueet saivat omat murusensa saaliista. Kovimmat kahakat käytiin siitä, kuka pääsisi Kekkonen seuraajaksi vallan kahvaan.

Seurauksena tästä esimerkiksi ministeriöt täyttyivät demarien ja keskustan sekä hajatapauksissa muiden puolueiden poliittisilla broilereilla. Tarvittiin moninkertainen miehitys, sillä vallassa oleva ministeri luotti ”omaan” koneistoon ja muiden puolueiden virkamiehet jäivät sivuun. He yrittivät saada aikansa kulumaan. Jos ministeri vaihtui, vaihtui myös valmistelijajoukko samoin kuin aikaa kuluttavien joukko.

Kokoomus ei omannut minkäänlaista merkittävää valtaa valtionhallinnossa. Toki monet ns. ammattivirkamiehet olivat pohjimmiltaan lähellä kokoomusta, mutta he eivät voineet tuoda mielipiteitään esille. He kelpasivat ”puolueettomina” joskus ministereille.

Merkittävää vallankäyttöä keskittyi myös työmarkkinatoimintaan. Toki suurin osa sen linjauksista oli muualta saneltua ja kiihkeät työmarkkinaneuvottelut yöllisine neuvotteluineen, dramaattisine ulosmarsseineen ja viime hetken sopimisineen olivat vain näytelmä kansan viihdyttämiseksi. Linja oli yleensä jo tiedossa etukäteen. Esimerkiksi 1991 neuvoteltiin kiihkeästi sisäisestä devalvaatiosta eli palkkojen alentamisesta. Se sitten toteutettiin siirtämällä eläkemaksuja palkansaajille. Jo aivan neuvottelujen alkuvaiheessa muuan keskeisestä neuvottelijoista sanoi lopputuloksen olevan -7 %. Se herätti naureskelua, mutta lopputulos oli kaikkien kiemuroiden jälkeen tuo.

Työmarkkinatoiminta kompensoi kokoomukselle sen paitsiota valtion politiikassa. Kokoomushan oli paljolti Etelärannan puolue. Noista neuvotteluista keskusta taas oli paljolti ulkona, mitä pääsi sivujuoniin mukaan MTK:n kautta. Edelleen työmarkkinakoneiston ohjaukseen annettiin työeläkejärjestelmä rahastoineen. Se ei kuitenkaan edustanut 1970- ja 1980-luvuilla suurta valtaa, koska rahastot annettiin takaisin yrityksille lainoina. Tästä kuviosta keskusta oli tosiasiaa kokonaan sivussa.

Kunnallishallinto toimi samalla periaatteella. Siellä kokoomuskin saattoi toimia vapaasti ja nauttia puolueen tarjoamista eduista. Suurin intohimo kunnallisessa toiminnassa keskittyi kaavoitus- ja rakennustoimintaan. Niissä kuntien päätökset merkitsivät suoranaista rahanarvoista etua saajilleen. Eri toimijoilla oli omat suojelijansa. Kuka rahoitti ketäkin poliitikkoo, näkyi esimerkiksi puolueiden vaalilehtien ilmoituksissa.

3. MYLLERRYKS 1990-LUVULLA

3.1 Neuvostoliitto hajoaa

Neuvostoliiton hajoamista ennustivat monet viisaat tutkijat jo pitkään. Suomalaiselle rivikansalaiselle maan pysyminen pystyssä muodosti vaikeasti käsitettävän yhtälön. Suomalainen turisti Leningradissa tai Tallinnassa sai pari farkkua trokaamalla niin paljon ruplia, että eli niillä viikon kuin ruhtinas. Silti rahaa jäi yli ja sen hävittäminen oli melkoinen ongelma.

Muutenkin kuva maasta oli ankea. Tyhjä kaupat, valtavat jonot ja puute pistivät silmään. Eikä turisteille edes näytetty maan surkeimpia osia vaan ”edustustilat”. Väkisin ihmetteli, millä kyseinen maa pystyy pystyssä?

Kauppa Neuvostoliiton ja Suomen välillä oli kuin siirtomaakauppaa, jossa siirtomaaisännän asemassa oli Suomi, joka vei Neuvostoliittoon erilaisia tarvikkeita ja osti takaisin raakaöljyä. Tuotteiden ei tarvinnut olla kovin muodikkaita ja trendikkäitä eikä markkinointiakaan tarvittu. Valtava kasa vanhanmallisia takkeja junaan ja ostaja huolehti jakelusta. Tuo kaupantekotyö teki tuhoisaa jälkeä Suomessa. Opittiin neuvostoliittolaista korruptoitunutta toimintakulttuuria. Monissa firmoissa laiminlyötiin tuotekehittäminen ja markkinointi.

Ja monissa firmoissa opittiin, että kauppa on kähkimistä poliitikkojen kanssa. Kun Neuvostoliittoon piti toimittaa 100.000 talvitakkia, kenelle Kekkonen jakoi urakan? Piti olla sovussa oikean hyvä veli verkoston kanssa.

Samalla kun monessa paikassa epäiltiin Neuvostoliiton pystyessä pysymistä, suomalainen poliittinen eliitti oli täysin ulalla sellaisesta mahdollisuudesta. Kun keskusteli ”kotiryssä” omaavan suomalaisen poliitikon kanssa Neuvostoliiton ankeudesta ja mahdollisuudesta sen luhistumiseen, tuollainen oli mahdoton ajatus heille. ”Ne voivat vähän haiskahtaa, mutta niillä on maailman parhaat aseet”, oli tyypillinen kommentti. Ja se esitettiin ihailevaan sävyyn.

Suomalaisen eliitin keskuudessa oli vallalla ajatus, että Neuvostoliitto on ikuinen. Ajatus Neuvostoliiton hajoamisesta oli eliitille mahdoton, vaikka tavallisen kansan keskuudessa ystävyyshöpinöihin suhtauduttiin paljon skeptisemmin.

Ja sitten Neuvostoliitto yksinkertaisesti vain romahti ilman mitään kovin dramaattisia tapahtumia. Muutamia baltteja ammuttiin ja Jeltsin seisoi tankin päällä pitämässä puheita, mutta maan väkivaltaisuuteen nähden sen hajoaminen oli yllättävän rauhallinen. Suomalaisille johtaville poliitikoille tapahtuma tuli yllätyksenä ja suomalainen eliitti jäi ilman ohjeita antavaa isoveljeä.

3.2 Presidentinvalta murenee

Mauno Koivisto käytti vielä sumeilematta presidentin valtaa. Kun hän, vanhana työväenpankin johtajana ja sen jälkeen poliittisilla ansioilla Suomen Pankin pääjohtajaksi nimitettynä, uskoi ymmärtävänsä taloutta ja pankkitoimintaa, oli Koivistolla keskeinen rooli 1980-luvun lopun rahamarkkinoiden holtittomassa vapauttamisessa ja 1990-luvun alun vahvan markan politiikassa.

Presidenttikaudellaankin Koivistolla oli työhuone Suomen Pankissa ja hän seurasi talouden kehitystä. Keväthangilla 1990 Koivisto oli hiihtämässä voimayhtiön mailla. Matkalla pohdittiin, miten Suomi selviää lamasta ja kestääkö talous ilman devalvaatiota? Matkalla KOP:n leirin puhemies vuorineuvos Matomäki vakuutti Koivistolle, että talous kestää. Sehän oli KOP:n leirin kanta. Koivistolle tuo vastaus kelpasi.

Presidentin valta oli suuri ja devalvaatio lykkääntyi pitemmälle ehtien aiheuttamaan valtavaa vahinkoa elinkeinoelämässä. Presidentin suuresta vallasta Koiviston aikana kertovat myös tarinat ”Koiviston konklaavista”, väitteet että presidentti mahtikäskyllään määräsi oikeuslaitoksen linjan pankkioikeudenkäynneissä. Asia selvinnee tulevaisuudessa, kun asiakirjat joskus tulevat julkisiksi.

Ehkä tämänkin talouden epäonnistuminen osaltaan vaikutti Koiviston suhtautumiseen presidentin valtaan. Hänellä oli merkittävä rooli presidentin vallan järjestelmällisessä alasajossa. Suomalaista vallankäyttöä oli tasapainottanut omalta osaltaan presidentin valta ja ulkopoliittinen kiristysruuvi. Mutta 1990-luvun laman oloissa nuo molemmat menettivät merkitystään.

Neuvostoliiton romahdettua ei Venäjän uusi johto jaksanut vuosiin sekaantua naapurimaansa sisäisiin asioihin. Ja kun Suomessa presidentin valta rapautui, syntyi valtatyhjiö. Historia on opettanut, että valtatyhjiöt aina täyttyvät. Kuka siis täyttäisi tämän valtatyhjiön?

Koiviston tavoitteena oli mahdollisesti se, että eduskunta ja parlamentarismi ottaisivat vallan ja maan johtaakseen. Mutta poliittisten broilerien hautomoksi kehitetystä puoluejärjestelmästä ja sen hallinnoimasta parlamentarismista ei tähän ollut. Elinkeinoelämä sai paljon nopeammin koottua laman hajottamat rivinsä luotuaan uudelleen hyvä veli hallintokoneiston, nyt työeläkeyhtiöiden ympärille rakennettuna.

Erityisesti kaksi suurinta yhtiötä eli Varma ja Ilmarinen muodostivat hyvä veli vallankäytön ytimen. Ne alkoivat järjestelmällisesti keskittää työeläkevakuutusvolyyymiä itseensä. Yksi keskeinen keino tuossa oli se, kun Varma ja Ilmarinen alkoivat järjestelmällisesti hajottaa eläkesäätiöjärjestelmää saadakseen sen volyymit itselleen. Keinot olivat moninaiset. Epämääräisiä kiinteistökauppoja, lainsäädännöllisiä kikkailuja ym.

Tuo prosessi kesti monta vuotta ja tapahtui aalloittain. Viimeinen taistelu eläkesäätiöiden säilyttämisestä käytiin 2009 Liisa Hyssälän ollessa sosiaaliministerinä, Jyrki Kataisen ollessa valtiovarainministerinä, Jyri Häkämiehen ollessa omistajaohjausministerinä ja Matti Vanhasen ollessa pääministerinä. Kyseisenä vuonna purettiin poikkeuksellisen paljon eläkesäätiöitä ja kyseiset ministerit nimenomaan eivät halunneet tukkia tapahtuman mahdollistavia lainsäädännön aukkoja.

Kun tuohon aikaan kysyi EK:n vallan lähipiiriläiseltä, miksi tuota keskittämistä niin raivokkaasti ajettiin, oli vastaus: ”Siellä on nyt sellainen henki”.

3.3 Lama ja pankkikeskusten ruotsalaistuminen

Useimmissa Neuvostoliiton vaikutuspiirissä olleessa valtiossa tapahtui melkoisia muutoksia poliittisessa toiminnassa, kun maat vapautuivat. Useissa maissa tuo oli vaikea toteuttaa, koska lähes kaikki hallintoon kykenevät olivat sekaantuneet kommunististen puolueiden toimintaan. Muutoksen perusteellisuutta kuvasi esimerkiksi se, että Puolan johtoon nousi Lech Walesa, entinen kommunistisen ajan kapinallinen ja lakkokenraali. Tsekin johtoon nousi Vaclav Havel, entinen mielipidevanki.

Mitä tapahtui poliittiselle järjestelmälle Suomessa? Suomikin oli näennäisesti riippumattomasta asemasta huolimatta uponnut syvälle Neuvostoliiton vaikutuspiiriin. Suomen osalta ratkaisevaksi asiaksi muodostui 1990-luvun alun lama. Sen ratkaiseminen oli suuri yhteiskunnallinen kysymys, joka peitti alleen kaiken muun. Sen vuoksi poliittisen järjestelmän siivous jäi tekemättä. Suomen ongelmat johtuivat jonkin verran Neuvostoliiton romahduksesta. Useille idänkauppaan erikoistuneille yrityksille oli ylivoimainen tehtävä saada tuotteitaan myytyä länteen. Laatu ei kelvannut.

Mutta sitä suurempi ongelman lähde oli oma hölmöys. Suomen Pankin ympärille oli ryhmittynyt Eurooppaintoilijoiden joukko, joka uskoi vahvan markan politiikkaan. Suomen markan arvo määriteltiin niin epärealistisen korkeaksi, että se hyödytti Suomen viennin. Kun tuota epärealistisen korkeaa markan arvoa puolustettiin, jouduttiin korot vetämään pilviin.

Ongelmaa ratkottiin ensin sisäisen devalvaation keinoilla. Maa saatiin valtavaan syöksykierteeseen. Palkkoja leikattiin, kotimainen kysyntä romahti. Ylikorkeaa markan arvoa puolustettiin huippukorkeilla koroilla. Sijoittajan näkökulmasta asia näytti suorastaan unelmalta, mutta silti kauhistutti. Valtion lainoja sai ostettua esimerkiksi 14 % korolla. Kun samaan aikaan inflaatio oli negatiivinen, valtion lainojen reaalikorko oli yli 15 %. Jokainen ymmärsi, ettei kyseessä voinut olla terve ja pysyvä ilmiö. Kun pankkien luottokelpoisuus romahti, eivät ne enää pystyneet hankkimaan valuuttaa ulkomailta. Kun niillä oli kuitenkin myönnettynä yrityksille valuuttalainoja, niiden irtisanominen oli vain ajan kysymys. Silti pidettiin tiukasti kiinni kiinteistä ylikorkeasta valuuttakurssista.

Mikä oikeastaan oli syynä tähän? Kyse oli tietenkin vallasta ja valtapolitiikasta. Presidentti Koivisto oli perinyt Kekkonen vallan ja hän oli vahvan markan politiikan pääarkkitehti. Siitä luopuminen olisi iskenyt hänen uskottavuuteensa. Toisaalta Suomen valtapolitiikkaa pyörittivät kaksi suurinta liikepankkia, KOP ja SYP. Niiden ympärille oli rakentunut tuon ajan hyvä veli verkosto, joka ohjasi suomalaista talouselämää. Elinkeinoelämää ohjasi noin 100 yritysjohtajan verkosto, joka muodosti ulospäin näkymättömän tarkasti hierarkkisen verkoston. Nokkimispisteitä toivat mm. firma jossa oli töissä, hallitusjäsenyydet muissa yhtiöissä sekä muut vaikutuspaikat yhteiskunnassa.

Kahdella pankilla, joiden ympärille hyvä veli verkosto oli pääasiassa muodostunut, oli tilanteessa hyvin ristikkäiset intressit. KOP oli ottanut suuret määrät valuuttalainoja ulkomailta ja lainannut ne paljolti kotimarkkinayrityksille. Niillä ei ollut valuuttatuloja. Markan devalvoituminen olisi räjäyttänyt KOP:n asiakkaiden valuuttalainojen määrän. Seurauksena olisi ollut konkurssveja ja luottotappioita. On selvää, ettei KOP sitä halunnut. Se olisi luhistuttanut pankin aseman ja saattanut sen vaikeuksiin. KOP ajoi vahvan markan politiikkaa ja sisäistä devalvaatiota.

SYP taas oli lainannut valuuttalainoja pääasiassa vientiyrityksille. Jos markka devalvoitaisiin, niiden valuuttalainojen määrä markoissa mitattuna kyllä kasvaisi. Mutta samalla kasvaisivat niiden markoissa

laskettavat vientitulot ja valuutassa laskettavat kustannukset pienenisivät. Niille markan devalvoituminen ei olisi katastrofi. SYP ajoi sopeutuskeinona markan devalvaatiota. Silloin sijoittajiin, esimerkiksi eläkerahastoihin, otettiin herkästi yhteyttä. Terminoikaa sijoituksenne, niin Suomen Pankin voimat loppuvat. Oltiin kuulemma jo hyvin lähellä sitä tilannetta.

Pankkeja ei tuossa tilanteessa kiinnostanut pätkeäkään se, miten Suomen kävisi tai suomalaisten elintaso kehittyisi. Ainoa kiinnostuksen kohde oli se, kuinka pankit turvaavat oman valta-asemansa. Lopputulos oli, että Suomessa sovellettiin molempia menetelmiä. Ensin leikattiin palkkoja. Se tehtiin näennäisen nokkelasti ilman palkkojen leikkaamista siirtämällä osa työeläkemaksusta suoraan työntekijöiden maksettavaksi. Todellisuudessa kyseessä oli palkkojen alentaminen.

Mutta sisäinen devalvaatio ei auttanut viennin ongelmiin ja vaihtotaseen ammottavaan vajaukseen. Lopulta ajaututtiin ensin devalvaatioon ja lopuksi marka laitettiin kellumaan ja se devalvoitui lisää. Vienti lähti käyntiin, mutta kotimarkkinayritysten lainojen markkamäärä kasvoi ja samalla pankeilla oli vaikeuksia uusia lainoja. Ne eivät yksinkertaisesti saaneet maailmalta valuuttamääräistä varainhankintaa. Sen vuoksi pankit irtisanoivat yritysten valuuttalainat pahimmalla mahdollisella hetkellä. Seurauksena oli konkurssiaalto ja monen yrittäjän omaisuus vaihtoi omistajaa pilkkahinnalla.

Pidetään edelleen fokus vallassa. Miten tämä kaaos näkyi pankkien valtakuvioissa? Tietenkin KOP kärsi asiasta paljon enemmän kuin SYP. KOP yritti pönkittää asemaansa kansallisanneilla, mutta ei kyennyt korjaamaan vahinkoja riittävästi. Niinpä kaksi suurta suomalaista liikepankkia eli KOP ja SYP fuusioitiin Meritaksi. Todellisuudessa tapahtui se, että KOP fuusioitiin SYP:iin. Jos valuuttapeli olisi päätynyt toisin, SYP olisi fuusioitu KOP:iin. Lopulta Meritakin ajautui yhdeksi nurkaksi ruotsalaisvetoista Nordea-pankkia.

Tämä raju valtataistelu peitti alleen tarpeen uudistaa poliittinen järjestelmä. Uusiminen olisi ollut mahdollista, koska Neuvostoliitto oli kaatunut. Suomi pääsi jaloilleen, vaikka pelin inhimillinen hinta olikin valtava. Poliittinen järjestelmä otti noiden pakotettuna toteutettujen uudistusten ansiot itselleen ja katsoi ettei järjestelmän uusimiseen ollut mitään tarvetta.

Mutta muillakin tahoilla poliittisen järjestelmän jättäminen koskemattomaksi sopi hyvin kuvioihin. Elinkeinoelämän aikaisemmin vallinnut hierarkkinen nokkimisjärjestys oli pahasti horjunut valtapelin pyörteissä. Se piti pystyttää uudelleen. Mutta sitä ei voitu enää rakentaa suurten liikepankkien ympärille. Nehän olivat enää nurkkia ruotsalaisjohtoisessa pankissa.

3.4 Lama ja sen seuraukset

Vuosikausia suomalaisten itsetuntoa on kohotettu tiedoilla, että Suomi on yksi maailman vähiten korruptoituneita maita. Tällaisia vertailevia tutkimuksia on tuottanut mm. Transparency International niminen järjestö. Vuodesta toiseen Suomi on ollut mitalisijoilla kaikkia maailman maita koskevissa vertailuissa.

Sinänsä tämä meille välitetty viesti on ollut hyvinkin looginen. Tavalliselle kansalaiselle on kummallinen ajatus, että Suomessa pitäisi maksaa virkamiehille lahjuksia, jotta he hoitaisivat tehtäviään kunnolla (harvoja poikkeustapauksia lukuun ottamatta). Suomessa poliisi ei vaadi lahjuksia, pimeitä seteleitä ei vaadita terveyskeskukseen pääsemiseksi (lähinnä tarvitaan sitkeyttä jonottamisessa) jne. Siis väite Suomen vähäisestä korruptiosta on sopusoinnussa ihmisten arkikokemusten kanssa.

Vuoden 2007 eduskuntavaalien jälkeen alkoi julkisuuteen vuotaa tietoja, jotka muuttivat perusteellisesti ihmisten kuvaa suomalaisesta korruptiosta. Vaalirahoitusotkut alkoivat paljastua kuin varkain pienistä yksittäisistä tapahtumista ja levisivät kaikkialle. Löytyi iso joukko epämääräisiä ilmiöitä kaikilta merkittäviltä puolueilta. Media oli aikaisemmin ollut asioista vaiti, mutta sitten mediassakin alettiin jostakin syystä penkoa tiettyjä asioita vahvoilla resursseilla. Soppa ei tuntunut pysähtyvän ollenkaan.

Sitten vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen alkoi erilaisten hyvä veli verkostojen tulo näkyville samalla tavalla kuin puolueiden rahoitus hieman aikaisemmin. Ilmiössä on yllättävän paljon samankaltaisuutta poliittisen rahoituksen paljastumisen kanssa. Taas asiat tulivat ilmi satunnaisten tapahtumien kautta ja levisivät laajalle.

Näiden tapausten myötä kuva Suomen vähäisestä korruptiosta sai pahan kolauksen. Ymmärrettiin, että Suomessa korruptio ei ole niinkään lahjusrahojen jakamista arkitoiminnoissa, vaan rakenteellista korruptiota. Hyvät veljet ja siskot tekevät toisilleen palveluksia salassa julkisuudelta. Suomalainen korruptio on erilaista kuin monissa muissa maissa tapahtuva korruptio.

Suomalaisten väärää kuvaa omasta taudistaan on pidetty yllä vertailemalla vain näkyvää ja avointa korruptiota. Sen sijaan piilossa tapahtuva rakenteellinen korruptio on ollut kokonaan sivussa. Ja nyt sitten paljastuikin, että rakenteellinen korruptio on Suomessa hyvin yleistä. Rakenteellista korruptiota on varmasti kaikissa maissa ja on vaikea verrata Suomea tässä suhteessa muihin maihin. Sellaisia vertailuja ei vain tehdä ja vertailu olisikin varsin vaikeaa.

Voisi kuvitella, että Suomessa on saman verran rakenteellista korruptiota kuin muissa maissa, mutta avoin korruptio on vähäisempää. Tuotakaan johtopäätöstä ei voi tehdä, Suomessa rakenteellinen korruptio voi olla jopa yleisempää kuin useimmissa muissa ns. ”läntisissä demokratioissa”. Suomessa rakenteellista korruptiota ymmärretään paljon, koska siihen syyllystyneet ja kiinni jääneet harvoin edes lähtevät pois paikaltaan vaan istuvat tiukasti viroissaan. Vastikään eduskunta totesi, että Antti Kaikkosta ei voida erottaa luottamuspaikalta korruptiosta saadusta vankeustuomiosta huolimatta. Hän oli vain toiminut kuin maan tapa on. Mutta kansalaisten tuottuneisuuden vuoksi Kaikkonen älysi itse erota paikalta.

Monissa läntisissä maissa kiinni jääneet joutuvat pois viroistaan. Suomessa voisi olla aivan yhtä paljon korruptiota kuin muissakin maissa, mutta se on luonteeltaan erilaista. Meillä se on rakenteellista korruptiota, jolloin se on luonteeltaan eliitin korruptiota. Hyvät veljet junailevat palveluksia toisilleen. Sen sijaan avoin korruptio, joka on rahvaan korruptiota, on harvinaisempaa. Suomessa korruptio taitaa olla hyvin epätasa-arvoinen ilmiö.

Miksi tällaista virheellistä kuvaa on Suomessa vaalittu vuosikausia? Syy on yksinkertainen. Valtaa pitävälle eliitille on kulissin pitäminen ollut tärkeää. Korruptiotutkimuksia julkaiseva Transparency järjestökin on tiukassa valvonnassa. Sen puheenjohtajaksi Suomessa valittiin toukokuussa 2011 EK:n yrittäjyysasioista vastaava johtaja. Toisaalta useat paljastuneet hyvä veli järjestelyt ovat liittyneet EK:ta lähellä oleviin piireihin.

Kiusallisen julkisen valvonnan lopettamiseksi Suomessa on valtiovarainministeriötä esimerkiksi painostettu ajamaan lakialoitetta, joka mahdollistaa suomalaiselle omistuksen piilottamisen hallintarekistereihin. Sen jälkeen erilaisten operaatioiden, sisäpiirikauppojen ja veronkierron julkinen valvonta vaikeutuisi olennaisesti. Asiaa on vastustettu ankarasti mm. median piirissä. Luulisi, että organisaatio, joka jo nimensä perustella ajaa ”läpinäkyvyyttä”, ankarasti vastustaisi tällaista lainsäädäntöä. Kumma kyllä Suomen Transparency ei ole ollut aktiivinen asiassa. Se ei ole saanut aikaiseksi edes kannanottoa kotimaiseen hallintarekisteriin. Niin se valvonta tehoa.

Nyt siis kuitenkin kansalaisille on varsin selvää, että Suomessa on valtava määrä rakenteellista korruptiota ja siihen ovat kietoutuneet puolueet, elinkeinoelämä ja monet muutkin tahot. Meille vuosia tyrkytetty idyllinen harhakuva korruptoitumattomasta Suomesta on luhistunut. Mitä siitä seuraa?

4. UUSI VALTAJÄRJESTYS 1990-LUVUN LOPULTA

4.1 Yritysmaailma valtaa Neuvostoliiton ja presidentin jättämän tyhjiön

Suomessa tapahtui laaja vallan uusjako 1990-luvun alkuvuosina. Aikaisemmat linjan vetäjät menettivät asemiansa. Neuvostoliitto katosi ja presidentin valtaa karsittiin olennaisesti. Mutta suomalainen poliittinen järjestelmä oli oppinut nöyräksi tottelijaksi. Siitä ei ollut ottamaan valtaa maassa.

Sen sijaan yritysmaailma löysi keinot vallan hankkimiseksi. Yritysmaailman ja puolueiden kytkös oli jo aikaisemmin ollut vahva. Mutta tuossa kaaoksessa yritysjohto pääsi lopullisesti niskan päälle. Yritykset huolehtivat puolueiden rahoituksesta ja saivat sananvaltaa puolueiden käskyttämiseen. Kokoneet poliitikot kauhistelivat, kuinka poliitikoilta hävisi viimeinenkin vallan ripe ja yritysjohtajat saivat vallan.

Todellisuudessa poliitikot tyytyivät toimimaan käskyläisinä karkkirahoilla. Yrityksille pikkurahojen järjestäminen ei ollut vaikeaa. Satojen miljoonien etuja voitiin myydä muutamalla kymppitonilla. Julkisuuteen tällaisia tapauksia tuli äärimmäisen harvoin ja silloin se selitettiin yksittäisten poliitikkojen sooloihiksi.

Esimerkiksi Vantaalla silloinen valtuuston puheenjohtaja Salminvuo jäi kiinni siitä, että oli myynyt kaavapäätöksiä yrityksille. Kiinni jääminen johtui suoranaisesta ylimielisyydestä. Salminvuo laati kirjalliset sopimukset korruptiosta. Kun käry kävi, hän ei älynnyt polttaa sopimuksia vaan repi ne ja heitti roskiin. Sieltä ne oli mahdollista koota liimaamalla.

Mielenkiintoinen kysymys on, kenelle Salminvuon rahat olivat lopulta menossa? Salminvuolle itselleen jäi lopulta aika pieni osa tästä saaliista. Suurin osa jo saaduista rahoista meni kokoomuksen ja demarien paikallisille puoluejärjestöille ”konsulttipalkkioina”. Puoluejärjestöt olivat koonneet joitakin julkisissa lähteissä olevia dokumentteja rahan vastineeksi. Oliko raha lopulta tarkoitettu puolueille?

Kuprun paljasti Vantaan Sanomat. Salminvuo sai 1996 vankeustuomion, mutta puolueet saivat pitää rahansa. Jotkut kaupunkilaiset epäilivät, että mikään ei muuttunut. Toinen rahastusryhmä vain poltti Salminvuon päästäkseen itse kalifin paikalle.

4.2 Elinkeinoelämän valtarakennelma tehdään työeläkeyhtiöiden ympärille

Työeläkejärjestelmää ei suinkaan luotu alun perin valtakeskukseksi Suomeen. Sinne säästettiin yritysten rahoja, mutta rahat haluttiin pitää tiukasti yritysjohton kontrollissa. Suuret työeläkeyhtiöt olivat osa pankki- ja vakuutusyhtiöryhmiä. Yritykset varmistivat etujaan työeläkeyhtiöissä lainaamalla rahat takaisin. Jokainen saattoi pelata eläkerahoilla, mutta vain oman firman rahoilla. Säännösteltyä aikana tuo oli toimiva malli. Saman tuloksen sai myös omalla eläkesäätiöllä lainaamalla eläkesäätiön rahat yritykselle. Työeläkeyhtiöt eivät olleet mitenkään keskeisiä vallankäytön paikkoja.

Mutta samanaikaisesti 1990-lamasta toipumisen kanssa tapahtui työeläkeyhtiöiden toiminnassa olennainen muutos. Yritykset eivät enää halunneetkaan vieraan pääoman rahoitusta vaan oman pääoman ehtoista. Korkean velkaantumisen vaarallisuus oli opittu laman oloissa. Kun takaisinlainaus alkoi asteittain hiipua, jäi työeläkeyhtiöille oikeasti sijoitettavaa rahaa. Sitä tungettiin mm. osakkeisiin ja kiinteistöihin. Työeläkelaitosten pääomarakennetta muutettiin siirtämällä osa rahastojen tuotosta eläkelaitosten pääomiin. Se mahdollisti entistä suuremman osakesijoitusten määrän.

Kasvavan omistamisen myötä työeläkeyhtiöistä tuli entistä tärkeämpiä vallankäyttäjiä suomalaisessa elinkeinoelämässä. Takaisinlainauksen väheneminen pienensi työeläkeyhtiöiden merkitystä pienyritysten rahoittajana eikä niillä käytännössä ollut vaihtoehtoistakaan tapaa rahoittaa pienyrityksiä.

Suurten liikepankkien kadottua työeläkeyhtiöiden asema vallankäytön keskuksina kasvoi voimakkaasti. Ne havaittiin pian varsin käteviksi välineiksi. Ne olivat kotimaisia toimijoita ja ankaran taistelun jälkeen Suomi

sai EU neuvotteluissa niitä koskien poikkeuksen sopimuksiin. Ne laskettiin sosiaaliturvajärjestelmäksi eikä henkivakuutustoiminnaksi. Niitä eivät koskeneet esimerkiksi EU:n henkivakuutusdirektiivit.

Työeläkeyhtiöitä ohjaava lainsäädäntö voitiin tehdä vapaasti eduskunnassa, jonka enemmistö oli verkoston käsissä. Ei tarvinnut kysellä lupia EU:lta kaikkiin peleihin. Esimerkiksi kun vuoden 1997 alusta päätettiin lisätä työeläkelaitosten mahdollisuutta sijoittaa riskipitoisemmin, puskurit tätä varten kerättiin siirtämällä lakisääteisesti osa sijoitustuotoista toimintapääomaan. Kun vuoden 2008 taluskriisissä työeläkeyhtiöt seikkailivat itsensä selvitystilaan, se ratkaistiin muuttamalla velat varoiksi ja taas vakuutusyhtiöt voivat jatkaa vanhaa peliään.

Missään muussa organisaatiomuodossa ei tällainen olisi onnistunut. Pankkeja ohjaavat yleiset EU:n direktiivit. Työeläkejärjestelmässä erilaisia operaatioita voidaan tehdä valtavilla summilla julkisuudelta piilossa ilman, että tarvitsee pohtia osakeanteja, vakavaraisuuksia tai muita normaaleja taloudellisia lainalaisuuksia. Määritellään vain käsitteet uudelleen ja taas kaikki on kunnossa. Esimerkiksi ideaa velkojen muuttamisesta pääomiksi voi jokainen asuntovelallinen testata omassa pankissaan. Jos ehdottaa pankinjohtajalle, että muutetaan asuntolaina samansuuruisiksi talletukseksi, saattaa ehdotuksen vastaanotto olla hieman nihkeä.

Toki finanssiryhmittymiin piti saada pankkikumppani, jonka merkitys oli kuitenkin muuttunut. Ne muodostivat vakuutusyhtiöiden kenttäorganisaation kanssa työeläkeyhtiönkin jakeluverkoston. Tuon verkoston rakentaminen sai joskus suorastaan koomisia piirteitä.

Esimerkiksi Ilmarisella oli vanhastaan tiivis suhde Pohjola-vakuutusryhmään ja KOP:iin. Kun KOP fuusioitiin SYP:iin Meritaksi, alkoi Merita asteittain liukua Varman piiriin ja Ilmarinen jäi ilman pankkikumppania. Sitä etsittiin kissojen ja koirien kanssa. Kun Ilmarisen toimitusjohtaja Kari Puro kertoi julkisuudessa, että Ilmarisen pankkikumppani oli juuri pääkaupunkiseudulle perustettu Säästöpankki Nooa muutaman tuhannen asiakkaansa kanssa, oli alalla naurussa pitelemistä. Ilmarisen paletti saavutti uskottavuutta vasta, kun Osuuspankkiryhmä kaappasi Pohjolan omistukseensa ja ryhtyi Ilmarisen pankkikumppaniksi.

Asteittain isot työeläkeyhtiöt keräsivät eri tempuilla suuryritysten vakuutukset itselleen purkamalla niiden eläkesäätiöt itseensä ja järjestämällä yritysjohtajille paikan hallinnossaan. Niin asteittain työeläkeyhtiöistä muodostui suomalaisen hyvä veli verkoston keskuspaikkoja. Oli palattu vanhaan tuttuun hallintomalliin toki hieman uusitulla organisaatorakenteella.

Jo Renkien kaappauksessa esitin arvion, että tällainen verkosto ei tuo Suomen elinkeinoelämän johtoon osaavimpia yritysjohtajia. Etenemistä tällaisessa hierarkiassa edistää kyky luovia valtakeskuksessa, hakeutua sopivien henkilöiden suosioon ja heidän lojaali tukemisensa. Yritysten menestyksellinen johtaminen ja kehittäminen ei välttämättä ole mitenkään tärkeä ominaisuus tässä maailmassa. Oikeassa valtapiirissä oleva saa helposti tunaroinnin anteeksi ja väärässä piirissä pyörivä saa helposti potkut, vaikka olisi hoitanut hommiaan hyvin. Tällainen maailma ei mitenkään suosi johtajia, jotka ottavat riskejä yrityksiä kehittääkseen. Tulosten parantaminen toimintoja karsimalla ja väkeä vähentämällä on turvallisempi tapa johtaa firmoja.

EVA teki maaliskuussa 2013 tutkimuksen suomalaisten käsityksistä siitä, miksi Suomen kilpailukyky on rapistunut (HS 20.3.2012). Vastaajista 78% oli sitä mieltä, että yritysjohton strategiset virheet ovat tärkeä tai melko tärkeä syy suomalaisten yritysten kilpailukykyyn heikkenemiseen. Muita merkittäviä syitä olivat ihmisten mielestä kilpailijamaiden yritysten kehittyminen suomalaisia nopeammin, huono työilmapiiri yrityksissä ja yritysten johdon ylisuuret palkat ja korvaukset.

4.3 Eläkejärjestelmän keskittäminen

Suomalaisen työeläkejärjestelmän perusfraaseja on, että järjestelmä on ns. hajautettu. Se tarkoittaa, että eläkkeiden hoitoa ja erityisesti eläkkeitä varten kerättyjä rahastoja, ei keskitetä yhteen laitokseen. Esimerkiksi kansaneläke on keskitetty Kelaan.

Tämän turvaamiseksi on olemassa useampia työeläkeyhtiöitä sekä sen lisäksi yrityskohtaisia eläkesäätiöitä (lähinnä suurille yrityksille) sekä eläkekassoja (usein pienempien yritysten yhteenliittyminä). Lisäksi julkisen sektorin eläkkeitä hoidetaan niitä varten olevissa omissa laitoksissa.

Järjestelmän hajautettu luonne on järjestelmän peruspalikoita, johon aina vedotaan juhlapuheissa. Kun on lukuisia erillisiä laitoksia, ei valta ja rahastot keskittyneet liikaa. Erilliset laitokset kilpailullaan pitävät huolta tehokkuudesta ja yrityksillä on valinnan mahdollisuuksia. Myös eri laitosten toiminnan vertailu oli ulkopuolisellekin mahdollista.

Sinänsä nuo fraasit toteutuivat aika rajallisesti käytännössä. Kilpailu merkitsi sitä, että eri yhtiöt kuluttivat valtavat määrät rahaa hankkiakseen itselleen uusia asiakkaita. Asiakkaiden joukkohan on kokonaisuutena rajoitettu eli kyse oli siitä, missä yhtiössä yritys itsensä vakuuttaa. Se ilmenee tänäkin päivänä työeläkejärjestelmän valtavissa hallintokuluissa. Järjestelmän pyörittäminen maksaa vuodessa yli 500 miljoonaa euroa.

4.4 Kiinteistöt eläkeyhtiöiden pelivälineinä

Kun tuote ja maksu ovat sama, on myös kilpailu varsin näennäistä ja tapahtuu erikoisilla tavoilla. Ja kun lisäksi ehdot on laadittu sellaisiksi, että vakuutusyhtiötä vaihtava yritys menettää vaihdossa etuja, pitää asiakkaita haalivan varautua johonkin muuhun subventioon asiakkaita houkutellakseen. Vakuutusten vaihdon yhteydessä ei esimerkiksi ole ollut harvinaista, että eläkevakuutusyhtiö on ostanut asiakkaansa kiinteistön kovalla hinnalla. Asiakas saattoi tulla toisesta vakuutusyhtiöstä tai sitten olla oman eläkesäätiön omaava työnantaja. Siirtäessään vakuutukset eläkesäätiöstä vakuutusyhtiöön, pääsi hyvällä hinnalla eroon vanhoista kiinteistöistä.

Tällainen kiinteistöjen ylihintainen kytkykauppa on eläkeyhtiöiden puolelta aina kiistetty. Asiasta syntyi melkoinen julkinen kohu, kun Nalle Wahlroos kymmenen vuotta sitten Garantian seminaarissa innostui kertomaan käytännöstä. Nallehan oli tuolloin Varman hallituksen jäsen ja siis yhtiön virallinen edustaja. Nalle ilmaisi katuvansa niitä hölmöyksiä, joita hän oli ollut tekemässä.

Julkisen kohun seurauksena rahoitustarkastus teki ”tutkimuksen” asiasta. Raporttina julkaistiin lyhyt kooste, jossa todettiin, ettei mitään merkittävää ollut tapahtunut. Rahoitustarkastus rajasi kiinteistökauppojen tulosten seurannan viiteen vuoteen. Tämä oli sinänsä jo merkittävä linjaus. Usein tällaisissa kaupoissa kiinteistön myyjä jää kiinteistöön vuokralaiseksi muutamaksi vuodeksi yleensä huippukorkealla vuokralla. Silloin kauppa lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna näyttää ”siistiltä”. Mutta kun vuokrasopimus loppuu, muuttuu tilanne toiseksi. Kiinteistö jää helposti tyhjilleen tai se joudutaan vuokraamaan paljon matalammalla vuokralla.

Itse asiassa Rahoitustarkastuksen raportissa ilmeni, että kun alkoi kulua viisi vuotta kaupasta, ostettujen kiinteistöjen tuotto alkoi laskea. Eli tuotto laski, kun vuokra-aika loppui. Oli varmaan perusteltua rajoittaa tarkastelu viiteen vuoteen. Pitempi tarkastelu olisi johtanut hyvin synkkään lopputulokseen.

Ylipäätään tästä Rahoitustarkastuksen selvityksestä ei julkaistu mitään laajempaa raporttia lyhyen yhteenvedon lisäksi. On epäilty, ettei sellaista olisi olemassakaan. Mielenkiintoista olisi kuulla selvityksen silloin tehneiden virkamiesten kertomus prosessista. Alalla pitkään toimineiden käsitys oli, että tällainen kiinteistökauppa vakuutusten kylkiäisenä oli maan tapa alalla.

Tällainen kiinteistökauppoihin perustuva asiakashankinta kiistetään jyrkästi vakuutusyhtiöissä. Mutta 15.2.2013 Kustaa Hulkko julkaisi Suomen Kuvalehdessä kirjoituksen, jossa hän kertoi työeläkeyhtiö Varman kiinteistökaupasta Kajaanissa. Asiakkuuden vastineeksi oli ostettu kiinteistö moninkertaisella hinnalla sen käyvästä hinnasta. Vastineeksi oli sovittu 10 vuoden vuokrasopimuksesta. Jos kaikki olisi mennyt normaalisti, ei koko junailu olisi tullut julki.

Mutta kyseinen yritys tekikin konkurssin. Silloin sen aineisto ja sopimukset päättyivät ulkopuolisen konkurssipesän hoitajan haltuun. Ja pesä alkoi periä kadonneita rahoja oikeusteitse, jolloin koko asia

paljastui. Varma kiistää julkisuudessa kaikki hämäryydet, mutta Varman kiinteistöjohtaja kertoi oikeudessa, että tällainen menettely oli aivan normaalia toimintaa.

4.5 Eläkesäätiöt EK:n valtapelin välineinä

Viimeisen vuosikymmenen aikana on työeläkejärjestelmän keskittyminen jatkunut kiihtyvällä vauhdilla. Yritysjohtajien halu päästä työeläkeyhtiöiden hallinnon näkyville paikoille on ollut korostuneesti esillä eläkesäätiöiden purun motiiveina. Puretut eläkesäätiöt ovat poikkeuksetta menneet Varmaan ja Ilmariseen. Eläkesäätiöiden suhteellinen merkitys on kutistunut ja pienemmät työeläkeyhtiöt ovat muuttuneet aika marginaalisiksi toimijoiksi.

Niiden osalta julkaistaan joskus komealta näyttäviä lukuja vakuutusten siirtoliikkeen osalta eli niihin on tullut enemmän vakuutuksia kuin niistä on lähtenyt. Mutta tuo siirtoliike on mitätön hippunen kokonaisuudessa. Siihen kiinnitetään valtavaa julkista huomiota vain siksi, että tulisi tunne ankarasta kilpailusta. Vaikka yrityksillä on muodollisesti paljon mahdollisuuksia vaihtaa työeläkeyhtiötä, todellisuudessa ehdot ovat usein niin epäedulliset, että se ei ole käytännössä järkevää.

Kolmanneksi suurimman vakuutusyhtiön eli Tapiolan osalta on tapahtunut monenlaista muutosta. Tapiola ja Lähivakuutus fuusioituivat ja samoin Eläke-Tapiola ja Eläke-Fennia fuusioituvat. Tuota muutosta tervehdittiin suurena kilpailua parantavana uudistuksena. Siis nyt alan keskittäminen lisääkin kilpailua? Varman, Ilmarisen sekä Tapiola-Fennian markkinaosuus on 90%.

Toki Tapiolan kasvu kolmanneksi suuremmaksi yhtiöksi tarjoaisi mahdollisuuden hoitaa poliittisia suhteita aikaisempaa rationaalisemmin. Varman toimitusjohtajan paikka on perinteisesti ollut kokoomuksen paikka ja Ilmarisen toimitusjohtajan paikka demarien paikka. Eläke-Tapiolasta voisi löytyä paikka kepulaisellekin johtajalle, jolloin järjestelmän tuki poliitikkojen keskuudessa kasvaisi.

Eläkesäätiöiden purkaminen ja uusien perustamisen estäminen on ollut tietoista ja harkittua toimintaa EK:n taholta. Julkisesti EK vannoo kannattavansa hajautettua työeläkejärjestelmää, mutta käytännön toiminta tähtää aivan muuhun. Eläkesäätiöiden purkamista edistääkseen on EK ajanut voimaan lain, jossa eläkesäätiönsä purkava yritys saa itselleen pikavoiton eläkesäätiön ylimääräisistä varoista, kun purkaa sen vakuutusyhtiöön. Yritys maksaa sinne vähemmän pääomaa, kuin mitä vakuutusyhtiön vanhoilla asiakkailla onkaan. Siltikään purkaminen ei useissa tapauksissa ole ollut kannattavaa, mutta se tarjoaa hyvän tekosyyntä Ilmarisen tai Varman hallitukseen haluaville yritysjohtajille. Asiaa on tarkemmin kuvattu Renkien kaappauksessa.

Sama logiikka toimii myös päinvastoin. Jos yritys siirtää vakuutuksensa esimerkiksi Ilmarisesta tai Varmasta omaan eläkesäätiönsä, se saa mukaansa pääomia vähemmän, kuin mitä niitä on vakuutusyhtiössä. Se siis joutuu aloittamaan pienellä pääomalla ja sen toimintaedellytykset ovat paljon huonommat kuin vakuutusyhtiöllä.

Nykyään yrityksillä saattaa olla eläkerahastoja eri yhtiöissä. Ne ovat voineet syntyä esimerkiksi vaihdettaessa vakuutusta yhtiöstä toiseen, jolloin vanhat rahastot jäävät vanhaan yhtiöön, tai yritysjärjestelyjen seurauksena. Jos noissa vakuutuksissa ei ole enää työssä olevia vakuutettuja työntekijöitä, niitä kutsutaan päätyneiksi vakuutuksiksi. Niistä ei enää makseta yritykselle esimerkiksi hyvityksiä, vaikka rahastojen omistuksesta ei olekaan epäselvyyttä.

Jotta uusi eläkesäätiö pystyisi toimimaan kilpailullisesti yhdenvertaisesti, sen vakuutuskannan pitäisi olla samalla lailla tasapainoinen kuin muillakin eläkelaitoksilla. Se edellyttäisi, että yritys voisi koota eläkesäätiönsä muissa yhtiöissä olevat päätyneet vakuutukset. Mukaan saatavaa pääomaa (ns. siirtyvää toimintapääomaa) ja päätyneiden vakuutusten saantia eläkesäätiöön, pidetään keskeisinä tekijöinä, jotta eläkesäätiöiden perustaminen olisi edes taloudellisesti mahdollista.

Miten EK siis tätä periaatteessa jäsenyritystensä etua edistävää asiaa ajaa? Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi lausuntoja eläkerahastoja koskevaan lakiin liittyviin kysymyksiin. Millaisen lausunnon EK sitten

asiasta antoi? Asiantuntija Antti Tanskasen ja johtaja Lasse Laatusen lähettämässä lausunnossa nimenomaan korostetaan, ettei pääomasääntöjä saa muuttaa ja päättäneitä vakuutuksia ei saa siirtää vakuutusyhtiöstä. Eli he kampittivat uusien eläkesäätiöiden perustamista. Laatusen on Varman hallituksen jäsen ja Tanskanen yhtiön entinen matemaatikko.

Miten sosiaali- ja terveysministeriö on asiaan reagoinut? Ministeriössä asia kuuluu ministeri Paula Risikon vastuualueeseen. Risikon valtiosihteerinä toimi pitkään Vesa Rantahalvari. Hän toimii EK:ssa samassa yksikössä kuin Laatusen ja Tanskanen. Ja ministeriö on kuuliaisesti noudattanut EK:n vaatimusta. Sillä, että esimerkiksi siirtyvän toimintapääoman sääntöjen korjaamista ovat vaatineet useat ministeriöt, kilpailuviranomaiset ja monet muut tahot, ei ole ollut merkitystä.

Tärkeää EK:lle ei ole ollut työnantajan valinnan mahdollisuus, edulliset hallintokustannukset ja eläkeyhtiöitä paremmat tuotot. Tässä asiassa EK on pettänyt edustamansa työnantajat ja toiminut hyvä veli verkoston etujen mukaisesti.

4.6 Suuryritysten valta työeläkeyhtiöissä

Miten suuryritysten johdon kaappaama valta konkreettisesti näkyy työeläkeyhtiöissä? Se ei suinkaan ole mitenkään salassa oleva asia, vaikka siitä ei julkisuudessa uskalletakaan puhua. Se on helposti havaittavissa aivan julkisistakin tiedoista. Kun katsoo Ilmarisen ja Varman hallinnon kokoonpanoa, pistää silmään yksi piirre. Ketkä ovatkaan edustettuina niiden työeläkeyhtiöiden hallituksissa?

Miten työeläkeyhtiöissä keskimäärin siellä hallinnoitavat varat jakaantuvat eri asiakasryhmien kesken? Ensiksi pitää muistaa, että työeläkeyhtiöiden taseesta karkeasti 40 % on ns. päättäneitä vakuutuksia. Ne ovat vakuutuksia, jotka ottanut yritys on lopettanut toimintansa tai siirtänyt vakuutukset toiseen yhtiöön. Vanhat vastuut ovat kuitenkin jääneet vakuutusyhtiön hoidettavaksi.

Voimassa olevista vakuutuksista (60 % taseesta) ns. pienet ja keskisuuret yritykset ovat 60 % volyymistä ja suuryritykset 40 %. Siis työeläkeyhtiön taseen varat jakaantuvat karkeasti:

päättäneet vakuutukset	40 %
pienyrietykset	36 %
suuryrietykset	24 %

Tarkastellaan seuraavaksi, miten hallitusvalta jakaantuu suurimmissa työeläkeyhtiöissä eli Varmassa ja Ilmarisessa maaliskuun alussa 2013.

Varman hallituksessa on maaliskuun alussa 2013 seuraavat 12 jäsentä:

Sakari Tamminen pj, Kari Jordan, Mikko Mäenpää, Riku Aalto, Mikael Aro, Johanna Ikäheimo. Ari Kaperi, Lasse Laatusen, Karsten Slotte, Kari Stadigh, Kai Telanne, Veli-Matti Töyrylä.

Keitä he todellisuudessa edustavat? Mäenpää ja Aalto edustavat STTK:ta ja SAK:ta (tai jäsenjärjestöjä), Laatusen on EK:n palkollisia. He edustavat siis 25 % hallituksesta. Tamminen, Jordan, Aro, Kaperi, Slotte, Stadigh Telanne ja Töyrylä edustavat suuryrityksiä. He 8 edustavat 67 % hallituksesta. Lappset Oy:n (320 työntekijää) Johanna Ikäheimon voi tulkita pk-yritysten edustajaksi. Siis 8,3 % hallituksesta.

Kun vertaa eri ryhmien osuutta taseesta ja vallasta työeläkeyhtiöissä, ilmenee varsin kummallinen piirre:

Ryhmä	osuus taseesta	osuus hallituspaikoista
päättäneet	40 %	0 %
suuryrietykset	24 %	67 %
pienyrietykset	36 %	8 %
työmarkkinajärjestöt	? %	25 %

Työmarkkinajärjestöjen osuus taseesta on merkitty kysymysmerkillä. Se on vaikeasti määritettävissä ja tulkittavissa.

Suuryritykset, jotka ovat keskimäärin neljännes tai viidennes taseesta, omaavat määräenemmistön hallituspaikoista Varmassa. Hallitus päättää mm. sijoituksista. Siis 24 % osuudella suuryritysten edustajat hallituksessa edustavat äänivaltaa 100 % varoista.

Seuraavaksi työeläkeyhtiö Ilmarinen:

Sen hallituksessa oli maaliskuun alussa 2013 seuraavat henkilöt:

Jussi Pesonen pj, Lauri Lyly, Jyri Häkämies, George Berner, Sture Fjäder, Kim Grahn, Matti Halmesmäki, Leila Kostiainen, Hannu Leinonen, Leena Niemistö, Kristian Pullola, Heikki Vitie.

Näistä 12 jäsenestä 4 (Lyly, Häkämies, Fjäder ja Kostiainen) eli 33 % edustavat työmarkkinajärjestöjä. Jäsenistä 7 eli Pesonen, Berner, Grahn, Halmesmäki Leinonen, Pullola ja Vitie (entinen osuuspankkiryhmän johtaja) eli 58 % voi laskea suuryritysten edustajiksi ja yhden Niemistö (Dextra, n. 300 työntekijää) n. 8 %, voinee laskea pienten ja keskisuurien yritysten kiintiöedustajaksi.

Ilmarisessa edellä oleva taulukko muotoutuisi seuraavaksi:

Ryhmä	osuus taseesta	osuus hallituspaikoista
päättäneet	40 %	0 %
suuryritykset	24 %	58 %
pienyritykset	36 %	8 %
työmarkkinajärjestöt	? %	33 %

Siis hyvin samankaltainen rakenne kuin Varmassa. Ilmarisessa on yksi työmarkkinajärjestöjen edustaja enemmän kuin Varmassa ja vastaavasti yksi suuryritysten edustaja vähemmän. Kun yleensä Varma on mielletty ”kokoomuksen” yhtiöksi siinä, että toimitusjohtaja on kokoomuslainen ja Ilmarinen demaryhtiöksi samasta syystä, tuo voisi olla sen taustan heijastuma hallintoon.

Molemmissa yhtiöissä keskeinen vallankäytön paikka on tukevasti suuryritysten käsissä. Yhtiöissä on kyllä valtavasti muitakin erilaisia paikkoja yritysten ja työmarkkinajärjestöjen edustajille. On hallintoneuvostoa, on erilaisia toimikuntia ja kuppikuntia ym. Niissä mukana olevat lähinnä sidotaan yhtiöön henkisesti. Todellista valtaa noissa paikoissa ei käytetä.

Työeläkeyhtiöiden hallinnossa valta on tukevasti kallellaan suuryritysten hyväksi. Neljänneksen tai viidennes osuudella rahoista ne tosiasiaa hallinnoivat 100 % varallisuutta. Ja valta on keskittynyt juuri niille, jotka ovat itsensä saaneet tungettua yhtiöiden hallitukseen.

Miten tämä vallankäyttö näkyy käytännössä? Sillä on hyvin monitahoisia vaikutuksia eri puolille yhteiskuntaa.

5. MITEN RENGIT KÄYTTÄVÄT VALTAA?

5.1 Mitä etuja säätyyn kuulumisen tuottaa?

Renkien kaappauksessa kuvattiin, kuinka yritysjohtajat toimivat vuorollaan toisensa esimiehinä. Tuo toiminta perustuu omistukseen. Tässä on kaksi keskeistä kulmakiveä. Ensimmäinen on hyvä veli verkoston asema työeläkeyhtiöiden hallinnossa. Työeläkeyhtiöiden omistus mahdollistaa esiintymisen omistajana.

Toinen tukijalka on valtion omistus. Valtion omistajaohjausyksikkö on kiinteästi mukana tässä toiminnassa samoin kuin valtion omistajayhtiö Solidium. Kaikkein erikoisimmat ja härskeimmät näytelmät on nähty osin valtion merkittävästi omistamissa yhtiöissä kuten Finnair ja Fortum. Tuo edellyttää, että poliittinen koneisto on hyvä veli verkoston käsissä.

Ensimmäinen kysymys on yritysjohdon palkkaus. Miten se käsitellään? Vuorollaan verkoston jäsenet korottavat toistensa palkkoja. Objektiivisuuden tunnetta toimintaan luodaan palkankorotuksia perustelevilla konsulttiselvityksillä, joita laativat hovirunoilijat. Asiaa on kuvattu Renkien kaappauksessa.

Ensimmäisiä julki tulleita kupruja oli Finnairin ja Ilmarisen asuntokaupat. Ne uutisoi Helsingin Sanomien toimittaja Tuomo Pietiläinen. Ilmarinen osti Finnairin toimitusjohtaja Mika Vehviläiseltä 1,8 miljoonalla eurolla asunnon Bulevardilta. Vehviläinen oli kaupitellut asuntoa, mutta ei saanut sitä kaupaksi. Sitten Ilmarinen osti asunnon Vehviläiseltä ja vuokrasi sen Finnairille. Tämä taas vuokrasi asunnon Vehviläiselle työsuhdeasunnoksi. Vehviläinen asui asunnossa pilkkahinnalla.

Asiaan toi erikoisen vivahteen henkilöiden roolit tässä näytelmässä. Ilmarisen toimitusjohtaja Harri Sailas oli Finnairin hallituksen puheenjohtaja ja siis Vehviläisen esimies. Vehviläinen taas oli Ilmarisen hallintoneuvoston jäsen.

Kun Finnairin asioita alettiin penkoa, löytyi kaikenlaisia muitakin erikoisuuksia. Johtajille maksettiin bonuksia siitä, että tulivat firmaan töihin ja bonuksia siitä, että eivät lähteneet firmasta. Samanaikaisesti firmaa saneerattiin rajuilla otteilla.

Havaittiin myös, että Finnair ja Ilmarinen olivat yhdessä mukana rahtilentoliikennettä harjoittavassa yhtiössä. Ryhmäteatterin Eduskunta II näytelmä purki yksityiskohtaisesti auki tätä kytköstä. Todettiin, kuinka päätöksenteko asuntokaupassa ja lentorahtiyhtiössä osuivat samaan aikaan. Teatterin mukaan homma oli suorastaan kummallinen.

Ryhmäteatteri myös esitti kohtauksen, jossa kuuluteltiin asiasta Ilmarisen toimitusjohtaja Harri Sailasta ja Finnairin silloista hallituksen puheenjohtajaa Christoffer Taxellia. Kohtauksen käsikirjoituksena olivat poliisikuulustelupöytäkirjat. Yleisö nauroi ääneen, kun näyttelijät toistivat repliikkejä pöytäkirjoista. ”En muista”, ”en tiedä”, ”ei harmainta aavistustakaan” jne. Laajalti ihmeteltiin, miten noin pahasti dementian runtelemat miehet voivat olla vastuullisissa tehtävissä elinkeinoelämässä.

Poliisitutkimusten jälkeen apulaisvaltakunnansyyttäjä Kalske katsoi, ettei ole syytä nostaa syytettä herroja vastaan. Ryhmäteatterin esityksessä kokenut poliisimies on eri mieltä. Hänestä syytekynnys ylittyi selvästi. Ehkä hyvä veli verkoston ttimeen sovelletaan erilaisia kriteerejä?

Kun Finnair joutui suurennuslasin alle, sen ympäriltä nousi esiin erilaisia asioita. Yksi liittyi Finnairin uuteen pääkonttoriin. Sen rakennuttamiseen liittyvistä kummallisuuksista uutisoi Helsingin Sanomat 12.1.2013. Uutisessa todettiin, että Ilmarisen Finnairille rakennuttaman pääkonttorin urakkaa ei kilpailutettu mitenkään, vaan se päätettiin pienessä piirissä.

100 miljoonan urakan sai ilman kilpailua rakennusliike SRV, jonka toimitusjohtajaksi Finnairin toimitusjohtaja Jukka Hienonen juuri oli siirtynyt. SRV:n johtoryhmään kuuluu myös Finnairin entinen viestintäkonsultti Taneli Hassinen. Ja rakennuttajan eli Ilmarisen toimitusjohtaja Harri Sailas oli Finnairin hallituksen puheenjohtajana. Melkoinen piiri siis.

Perusteluksi sille, että urakkaa ei kilpailutettu, kertoivat Ilmarisen edustajat mm. Satakunnan Kansassa jo 5.3.2012, että hankkeen suunnittelu ei ollut niin pitkällä, että kilpailuttaminen olisi ollut mahdollista. Samassa yhteydessä Ilmarisesta vahvistettiin, että ennen Finnairin pääkonttorihanketta Ilmarisella ja SRV:llä ei ollut yhteisiä hankkeita. Jukka Hienonen taas oli Ilmarisen hallituksen jäsen vuoden 2009 loppuun asti.

Kun Helsingin Sanomien uutisesta nousi kohua, sai Hesari palautetta. Rakennusliike Hartelasta oltiin yhteydessä Hesarin toimitukseen ja kerrottiin, että heidänkin kanssaan keskusteltiin asiasta.

Mikä siis on totuus tässäkin asiassa? Olisi hyvä selvittää asia perin pohjin, jotta hankkeesta alalla liikkuvat huhut voitaisiin joko varmentaa tai kumota. Huhut kun kertovat asiasta paljon rumemman version. Huhun mukaan Hartela oli hankkeessa aluksi kiinteästi mukana. Rakennusta kehitettiin yhteistyössä Hartelan kanssa ja Hartelan suunnittelijat tekivät piirustukset asiasta. Kansan Uutisten verkkolehden mukaan Finnair alkoi selvittää pääkonttoriasiaa syksyllä 2009, kun Hienonen oli vielä toimitusjohtajana (vaikka samoihin aikoihin ilmoitti lähtevänsä Finnairista). Hienonen erosi Finnairista tammikuussa 2010.

Mutta kun Hienonen lähti kilpailevan rakennusliikkeen toimitusjohtajaksi, huhun mukaan Hartelan toimesta laadittuihin suunnitelmiin vaihdettiin vain SRV:n logot ja Hartelalle olisi maksettu jotakin kipurahaa SRV:n toimesta lyhyeksi jääneestä ”urakasta”. Sitten SRV hoiti rakentamisen. Jotkut toimittajat kyselivät kuulemma asiasta Hartelasta, mutta yhtiöstä kiistettiin kaikki. Kiistämällä sinänsä ei ole paljoa todistusarvoa. Jos Hartela tällaisessa asiassa asettuisi Ilmarista vastaan, heikkenisivät sen mahdollisuudet rakentaa Suomessa olennaisesti. Asia olisi kuitenkin syytä selvittää, kun SRV:n hallituksen puheenjohtaja Ilpo Kokkila on EK:n hallituksen puheenjohtaja.

Kokkila on muutenkin ehtiväinen mies. Kaleva uutisoi 8.4.2013, että Kokkilan sijoitusyhtiö oli merkittävä omistaja pikavippifirmassa. Aivan laillista, vaikkakaan ei ehkä kovin arvostettua liiketoimintaa. Mutta onko EK:n puheenjohtajan omistuksilla ollut vaikutusta alaa koskevan lainsäädännön etenemiseen?

Syyskuussa 2001 Taloussanomien uutisoi, että Helsingin hovioikeus on tuominnut konkurssiin ajautuneen ROP-Construction Oy:n entisen johtajan **Markku Aropaltion** törkeästä veropetoksesta ja velallisen epärehellisydestä kolmen ja puolen vuoden vankeuteen. Helsingin käräjäoikeus oli 1996 vapauttanut Aropaltion syytteistä, ja syyttäjät ei valittanut päätöksestä. Hovioikeuteen asia meni, koska verottaja valitti päätöksestä.

ROP-Construction oli aikaisemmalta nimeltään Suomen Rakennusvientti SRV. Idänkaupalla vaurastuneeseen SRV Viitokset -ryhmään kuulunut yhtiö rakensi muun muassa Rakveren lihanjalostustehtaan Viroon vuonna 1987.

Aropaltion hallitsemalle Ingå-Invest Oy:lle Rakennusvientti siirtyi vajaan 100 miljoonan markan kauppasummalla elokuussa 1991. Lokakuussa liiketoiminta myytiin eteenpäin Oy Afortus Ab:lle, joka puolestaan muuttui nopeasti ensin SRV Internationaliksi ja sitten SRV Teräsbetoniksi. Alkuperäinen Rakennusvientti taas vaihtoi nimensä ROP Constructioniksi.

Kokkila ei ollut oikeusjutussa osallisena. Kokkilan esittelyissä tästä episodista ei kuitenkaan ole paljoa kerrottu. Ehtivä tyyppi siis kaikkiaan. Mutta kun ottaa huomioon, kuinka valtakoneisto Suomessa toimii, Kokkilan asemalla on merkitystä. Siksi olisi esimerkiksi perusteltua, että Kokkilan asemassa olevat julkistavat kokonaan omistuksensa ja erilaiset sijoitusyhtiörakennelmansa. Niiden avulla esim. media voisi päätellä, miten jäljempänä mainittu osinkoveroepisodi kohtelee Kokkilan omistuksia ja niistä maksettavia veroja?

5.2 Sisäpiirikauppoja

Finnair ei jäänyt ainoaksi oudoksi episodiksi työeläkeyhtiöiden maailmassa. Yksi erikoisuus oli, että Varma ja Ilmarinen myivät omistamiaan lomakiinteistöjä toimivalle johdolle. Esimerkiksi Helsingin Sanomat uutisoi 3.3.2012, että eläkeyhtiö Varma myi piilopirttinsä Kolilla entiselle ja nykyiselle johdolle. Ostajina olivat entinen toimitusjohtaja Paavo Pitkänen, entinen varatoimitusjohtaja Asko Tanskanen ja kaupantekohetkellä varatoimitusjohtajana toiminut Hannu Tarvonen, kukin vaimoineen. Pitkänen toimi eläkkeelle jäätyään Finanssivalvonnan johtokunnan jäsenenä.

Ilmarisen varatoimitusjohtaja Jaakko Tuomikoski osti itselleen loma-asunnon Ilmariselta Äkäslompolosta Ylläkseltä. Tuomikoski toimii eläkkeelle jäätyään Finanssivalvonnan johtokunnan jäsenenä.

Yleisradion MOT-ohjelma kertoi Varman loma-asunnoista keväällä 2012. Yhtenä esimerkkinä kerrottiin, kuinka yksi Varman kiinteistöpuolen johtajista oli ostanut Varmalta metsästyskämpän. Hinta oli ollut niin halpa, että johtaja oli maksanut sen käteisellä.

Tässä vain joitakin julki tulleita tapauksia. Yleensä vain murto-osa tapahtumista paljastuu. Ilman täsmällisiä tietoja on vaikea arvioida, onko kaupoissa ollut jotakin omituista. Periaatteessa Finanssivalvonta on elin, jonka kuuluisi valvoa työeläkeyhtiöiden toimintaa. Mutta kuka luottaa Finanssivalvontaan, kun asiaan sekaantuneet ovat Finanssivalvonnan johtokunnan jäseniä?

Erilaiset julki tulleet epämääräisyydet johtivat vaatimuksiin, että työeläkeyhtiöiden hallintoa pitää säädellä tiukemmin lainsäädännöllä. Ministeri Paula Risikko lupasi asiaa koskevan lain. Työeläkeala vastusti lakia. Asioiden korjaamiseen riittää kuulemma alan itsensä säätely. Mitähän Risikon lakihankkeelle nykyään kuuluu?

5.3 Kehysriihi 2013

Tarkastellaan yhtenä esimerkkinä renkien vallankäytöstä Kataisen hallituksen kehysriihtä 2013. Kun sixpack hallitus, jossa on puolueita laidasta laitaan, alkaa käsitellä politiikkalinjauksia, asetelmaan sisältyy monenlaisia mahdollisuuksia. Kyseiseen kehysriiheen haluttiin entisaikojen malliin koota keskitettyä palkkaratkaisua. Siis prosessissa olisi mukana hyvä veli verkoston keskeisimmät toimijat eri puolueista sekä EK:sta ja ammattiliitoista. Se sopii hyvin esimerkiksi kuvaamaan asioiden hoitoa.

Kerrottiin, että Suomeen tarvitaan keskitetty työmarkkinaratkaisu tuomaan vakautta. Erot koskivatkin sitä, millainen tuon ratkaisun pitäisi olla. EK kertoi Taloussanomissa 28.2.2013 suostuvansa keskustelemaan keskitetystä palkkaratkaisusta. Ehtona sille oli, että kahteen vuoteen ei tehdä palkankorotuksia. Palkansaajajärjestöjen tyrmäyksen saanut ehdotus nähtiin seuraukseksi siitä, kun EK:n puheenjohtajaksi tuli Ilpo Kokkila ja hänen vanavedessään työmarkkinajohtajaksi Lasse Laatonen.

Keskitetystä ratkaisusta oltiin keskusteluvinaan kehysriiheen liittyen siksi, että tasavallan hallitus lupasi budjetin yhteydessä ottaa ratkaisun huomioon. Usein tämä on ennen käytännössä tapahtunut siten, että hallitus on tuloveron alennuksilla turvannut työntekijöiden ostovoimaa ja siten tukenut keskitettyä ratkaisua ja matalia palkankorotuksia. Jotta hallitus voisi mitoittaa toimensa, pitäisi palkkalinja perusasioista kyetä sopimaan jo ennen kehysriihtä.

Palkansaajien mukaan asiasta piti sopia ennen kehysriihtä, mutta työnantajilla ei ollut mitään kiirettä. Silloin ei tietenkään ollut odotettavissa veroalea palkkoihin. Lopulta koko harjoitus kaatui loppumetreillä. Palkansaajille ei veroalea tullut, mutta sen sijaan ale tuli yritysverotukseen. Yritysten veroprosentti laskettiin 24,5 %:sta 20%:iin.

Ammattiliitto PAM:n uutisessa 21.3.2013 kerrottiin keskitetyn ratkaisun kaatumisesta ja sen taustoista. Riita oli pelkistynyt palkankorotuksiin sekä työeläkemaksujen alennuksiin. EK vaati vastineeksi palkkojen korotuksista alennuksia työeläkemaksuihin eli tavallaan EK esitti palkansaajille, että palkankorotukset rahoitettaisiin eläkerahoista. Tarkemmin ei alennusmekanismia ole julkisuudessa kuvattu. Aikaisemmin EK on ajanut ratkaisua, jossa kovan kiistelyn kohteena olleita pienyrityksiltä liikaa perittyjä työkyvyttömyysmaksuja palautettaisiin vähän. Tästä on mm. kirjauksia eduskunnan pöytäkirjoissa ja asian hoitamiseen on jonkinlaisia paineita. Toki EK:n ideana on ollut palauttaa rahoja myös suuryrityksille, vaikka maksuja on peritty liikaa nimenomaan pienyrityksiltä. Ja nyt tällä ”pakolla” ehkä ostettaisiin maltillisia palkankorotuksia.

SAK:n johtaja Matti Tukiainen julkaisi 23.3.2013 Länsi-Uusimaa lehdessä kirjoituksen, jossa kuvaili tapahtumaa. Tukiainen mukaan EK kaatoi keskitetyn palkkaratkaisun kehysriihipäivänä sen jälkeen, kun hallituksessa oli jo sovittu yritysveroprosentin laskemisesta 20%:iin. Tukiainen epäili, että tieto sopimisesta oli vuodettu hallituspiireistä EK:lle ja sen jälkeen EK olisi kaatanut sopimisen ”tarpeettomana”. Ulkopuolisen on vaikea sanoa, mitä prosessissa todella tapahtui, mutta kysymyksen voisi ilkeästi kääntää

myös pääläelleen. Ehkäpä hallituspiireistä ei kerrottu sopimisista EK:lle vaan EK:sta kerrottiin toimintaohjeet hallitukselle? Mm. seuraavassa luvussa on kuvattu puolueiden kannanmuodostukseen liittyviä kysymyksiä.

Sinänsä prosessi osoittaa EK:n taholta kasvavaa röyhkeyttä, mikä on ilmeisesti seurausta EK:n uudesta johdosta. Tapa jolla ammattiliittojen johtoa nöyryytettiin, kertoo aikamoisesta luottamuksesta EK:n valtaan. Operaation röyhkeys oli tuotakin suurempi. Alun perin esiteltiin ideaa, että yritysten veroprosenttia lasketaan, mutta vastaavasti osinkoverotusta nostetaan. Eli yhtiöön voi kerryttää rahaa pienemmällä verolla, mutta sen pois nostamisesta rokotetaan enemmän.

Lopulta paljastui, että osinkoverotus oli tehty toisella tavalla. Toki esimerkiksi pienyrittäjien osinkoverotusta kiristettiin, mutta samalla päätöksiin upotettiin linjaukset, että suurten omistajien osinkoverotusta lasketaan. Operaatio vaikuttaa tyypilliseltä EK:n uuden johdon kikkailulta. Kun poliittisiin piireihin asteittain levisi oivallus, kuinka heitä oli kehysriihessä vedätetty, alkoi eri puolilla kiivas irtisanoutuminen osinkoveropäätöksistä. Asiasta jäi käteen se, että EK sai vedätettyä yhteisöverotuksen alennuksen läpi ja sai kaupan päälle suurten omistajien osinkoverotuksen alen. Palkansaajille jäi luu käteen. Tämä kuvaa tyypillisesti hyvää veli verkoston valtasuhteita. Ammattiliittojen edustajilla lienee kuitenkin paljon selitettävää jäsenilleen.

Mieliä tuskin rauhoitti Helsingin Sanomien uutisointi 3.4.2013. Lehti kertoi, että osinkoverotusta koskeva ehdotus laskelmineen tuli elinkeinoelämän taustajärjestöiltä päähallituspuolue kokoomuksen papereihin. Normaalistihan tuollaiset asiat tulevat käsittelyyn virkamiesvalmistelun kautta, mutta se sivuutettiin nyt kokonaan. Valtiovarainministeriön virkamiehet eivät pystyneet kommentoimaan sivusta tulleita lukuja, mutta ne otettiin sellaisenaan kehysriihen pohjaksi. Ensin lehti väitti, että lukujen mukana tuli lobbareiden laskelmat vaikutuksesta, mutta sellaisia ei ilmeisestikään ollut. Päätökset nuijittiin läpi ilman tietoa niiden vaikutuksesta.

Julkisen kohun jälkeen hallitus muutti päätöstä ja malleja kohtuullistettiin hieman. Näin osa hallituspuolueista säilytti kasvonsa, vaikka koko prosessin lopputulos oli aivan muuta, kuin mitä odotettiin. Kun malleja viilattiin, pettymyksensä muutoksiin ilmaisi EK. Se ei estänyt Ilpo Kokkilaa kauhistelemasta mallia julkisuudessa. Mistä tuo röyhkeä operaatio sai alkunsa? Ei kai se sentään heijasta huolta siitä, että veroparatiisien salaisuudet alkavat vuotaa ja omistukset on näytettävä kotimaassa? Tuo episodi tuskin helpottaa kokoomusta karistamaan niskastaan EK:n poliittisen osaston leimaa.

6. RENKIEN POLIITTINEN OHJAUS

6.1 Suomalainen puoluekenttä

Suomalaisen hallintojärjestelmän näkyvä osa on puoluelaitos. Sen merkittävimmät puolueet vuonna 2013 omaavat useimmat varsin pitkän ja usein hyvinkin kunnioitettavan historian suomalaisen yhteiskunnan rakentamisessa. Eikä useissa puolueissa tuota historiaa mitenkään hävetä.

Kokoomus on vanhasuomalaisuuden perinteen jatkaja. Se on aikaisemmin avoimesti julistautunut porvarilliseksi puolueeksi ja Neuvostoliittoon kriittisen asenteensa johdosta sitä pidettiin Kekkonen aikana poliittisesti paitsiossa. Presidenteistä esimerkiksi Paasikivi oli taustaltaan kokoomuslainen.

Kokoomuksen paitsio Neuvostoliiton aikana on sinänsä mielenkiintoinen ilmiö, koska kokoomus ”vanhasuomalaisena” puolueena on perinteisesti edustanut Venäjään varovaisesti suhtautuvaa myöntäväisyysslinjaa.

Demarit on sosialidemokraattien perinteen jatkaja. Vuoden 1918 jälkeen sosialidemokraattien, kuten Väinö Tannerin, toiminnalla on ollut merkittävä osuus demokratian säilymiseen Suomessa. Sotien aikana ja sen

jälkeen sosialidemokraatit tulppasivat kommunistien pääsyn valtaan ja Suomen muuttamisen kommunistiseksi. Ei ihme, että Väinö Tanner sai niskaansa kommunistien ja Neuvostoliiton vihat.

Keskusta on maalaisliiton perillinen. Maalaisliitto oli vanha agraaripuolue eli maanviljelijöiden edunvalvoja. Se on ollut mukana suurimmassa osassa suomalaisen yhteiskunnan keskeisiä käänteitä. Keskusta on vuosikymmeniä pyrkinyt kaupunkeihin, mutta tulokset ovat olleet vaatimattomia.

Suuremmista puolueista perussuomalaiset on selkeästi haastaja, johon on hakeutunut nykyistä puoluejärjestelmää arvostelevia ja siihen muutosta hakevia ihmisiä. Jotkut katsovat sen entisen SMP:n perilliseksi osin siksi, että mukana on vanhoja SMP:n toimijoita. SMP oli alun perin keskustan / maalaisliiton kapinaliike, joka keräsi kuitenkin suurimmat kannatuksensa sellaisilta äänestäjiltä, jotka eivät olisi keskustaa äänestäneet. Myös perussuomalaisten kannatus kertyy varsin erilaisista lähteistä.

Suomessa on myös puolueita, jotka eivät ole ajan kuluessa pysyneet kartalla. Esimerkiksi aikoinaan edistyspuolue oli merkittävä voima suomalaisessa politiikassa. Suomen presidenttien listasta voi etsiä sellaisia, joiden puoluetusta oli edistyspuolueessa. Silti puolue Neuvostovallan aikana yksikertaisesti hiipui pois.

Myös SMP poistettiin poliittista kenttää häiritsemästä. Harva enää muistaa, kuinka kovia otteita tässä käytettiin. Esimerkiksi puolueen puheenjohtaja Veikko Vennamo kannettiin fyysisesti pois eduskunnan salista. Ensimmäisen suuren vaalivoittonsa jälkeen puolue hajotettiin houkuttelemalla suurin osa uusista kansanedustajista eroamaan puolueesta. Se toteutettiin muuttamalla lakeja ja tarjoamalla siten taloudellisia porkkanoita.

Toisen nousunsa jälkeen SMP:tä käsiteltiin toisella tavalla. Sen puheenjohtaja Pekka Vennamo otettiin ministeriksi ja nimitettiin sitten Posti- ja Telelaitoksen pääjohtajaksi. Puolue jäi tuuliajoille ja meni konkurssiin.

Ei ole ihme, että nykyään perussuomalaisissa suhtaudutaan äärimmäisen varovaisesti tällaisiin ”hajotusyrityksiin”. Niillä on kiistatta perinteitä.

Sitten eduskunnassa on pienempiä puolueita, jotka olleet hallitusten täytteenä ilman, että niillä olisi ollut merkittävämpää vaikutusta suomalaiseen yhteiskuntaan. Merkittävin vaikutus on ehkä ollut ruotsinkielisten puolueella. RKP on keskittynyt ruotsin kielen aseman vaalimiseen Suomessa.

6.2 Puolueiden rahoitus

Rahoitus on erittäin merkittävä tekijä puolueissa. Osa puolueista on historialtaan ns. massapuolueita. Niillä on ollut suuri jäsenkunta ja ne ovat saaneet resurssinsa ensisijassa jäsenistöltään. Tämä pätee varsinkin keskustaan ja sosialidemokraatteihin. Kokoomus on saanut aina rahoitusta myös yritysmaailmasta.

Jos puolueen rahoitus on jäsenistön harkinnan varassa, puolueen on myös kuunneltava jäseniään. Tällaisessa mallissa edustuksellinen demokratia voi toimia kohtuullisesti. Kyllä vanhat sosialidemokraattiset ja keskustalaiset johtajat viimekädessä edustivat jäsenistöään, vaikka vahvoja ja valtaa itselleen keskittäviä henkilöitä niissäkin esiintyi. Ja vaikka politiikassa oli pakko tehdä koviakin kompromisseja, ei jäsenkentän etuja ja mielialoja saanut unohtaa. Muuten johto saattoi vaihtua.

Puolueiden rahoituksessa on ollut sotien jälkeen vaihteita, jolloin ulkomaista rahaa virtasi Suomeen eri ilmiansuunnista. Mutta ratkaiseva oli vaalilain muutos 1969. Siitä alkaen puolueista kehitettiin Suomeen keskeistä hallintokoneistoa.

Puolueiden rahoituksessa siirryttiin yhä enemmän yhteiskunnan rahoituksen varaan. Se oli mieluisaa puolueiden kellokkaille. Sehän merkitsi sitä, että puolueen johto ei ollut enää rahoituksessa samalla lailla riippuvainen jäsenistöstä kuin aikaisemmin.

Rahaa kerättiin eri tahoilta. Valtiolta tuli puoluetukea ja lehdistötukea. Edelleen ohjattiin avustuksia erilaisille puolueiden oheisjärjestöille. Oli naisjärjestöä, oli nuorisjärjestöä, oli eläkeläisjärjestöä. Näiden järjestöjen tuki naamioidiin niin, että se ei näyttänyt suoralta puoluelta, vaan sitä jaettiin normaalina yhdistysten tuen osana. Puolueet siis todellisuudessa kaappasivat itselleen osan yhteiskunnan tuesta vapaaehtoiseen järjestötoimintaan.

Kun puolueiden ja niiden oheisjärjestöjen jäsenmäärät alkoivat laskea, törmättiin ongelmiin. Avustusten jakoa perusteltiin usein jäsenmäärillä ja toiminnan aktiivisuudella. Kehittyi kulttuuri, jossa poliittiset järjestöt esittivät jäsenmääränsä paljon suuremmiksi kuin mikä oli todellisuus.

Tämä asia pulpahti esiin jokin aika sitten, kun joidenkin puoluejärjestöjen toiminnasta pois jääneet ihmiset kertoivat asian julkisuuteen. Jäsenlistoilla oli olemattomia henkilöitä jäsenmäärän kasvattamiseksi. Yksi tällaisista oli vasemmistoliiton nuoret. 14.5.2012 ministeri Paavo Arhinmäki (vasemmistoliitto) lupasi kotisivullaan, että asia tarkastetaan. Kuka luotti tähän tarkastukseen?

Eikä se puolueiden järjestöjen aktiivisuuskaan ole ollut sellaista kuin julkisuudessa esitetään. Nettikeskustelijat ovat lukemattomia kertoja pohtineet, kuinka Jyrki Katainen esiintyi kokoomuksen puolueorganisaatiossa väärennettyjen puolueen jäsenjärjestöjen valtakirjojen kanssa.

Eikä esiin tullessiin väärinkäytöksiin ole ponnella puututtu. Väitteet avustusten huijaamisesta liian suurien jäsenmääriä ilmoittamalla eivät aiheuttanut mitään todellisia toimenpiteitä. Leviteltiin käsiä ja todettiin, että asialle ei voi tehdä mitään. Jyrki Kataisen ja kavereidensa Jukka Liukkosen ja Juho Romakkaniemen pöytäkirjaväärennökset Pielaveden, Siilinjärven ja Varkauden kokoomuksen nuorten kokouksista lokakuussa 1999 johtivat rikosilmoitukseen ja tutkintaan. Teko todettiin lieväksi väärennökseksi, mutta valtionsyyttäjä Pekka Koponen päätti 4.6.2001 olla nostamatta asiasta syytettä.

Nämä vaikuttavat sinänsä pieniltä asioilta, mutta palaamme niihin hetken päästä pohdittaessa suomalaisen hallinnon toimivuutta.

Yksi keskeinen osa suomalaista puoluelaitosta on puolueen soturien nimittäminen julkisiin virkoihin. Tätä tapahtuu sekä valtiolla että kunnissa. Tyypillistä on, että ennen kuin virkaa laitetaan edes hakuun, on sovittu siitä, mikä puolue saa paikan. Paikka on usein niputettu muiden paikkojen kanssa virkapaketiksi. Virkaa täytettäessä tiedetään esimerkiksi, että valittavan pitää olla vaikkapa demari. Muiden hakijoiden osalta haku on periaatteessa turhaa. On kiusallista, että tuollaisen leiman takia kuntien tärkeisiin virkoihin on usein hyvin vähän hakijoita, mikä hakuprosessin luonne huomioon ottaen on aivan ymmärrettävää. Nyt monissa kaupungeissa virkamiehet pohtivat, miten paikoille saataisiin enemmän hakijoita. Mutta sitä todellista syytä ei saa sanoa ääneen. Tätä toimintaa on laajennettu kuntien yhtiöihin ja kunnille palveluja myyviin yrityksiin.

Virkapaketien paimentaminen on oma taiteenlajinsa. Pitää vahtia, että oma puolue saa paikkansa jakoon kun toiselle puolueelle annetaan sen saalis. Kun kokoomus 1987 vuosien oppositiossa olon jälkeen pääsi hallitukseen ja nimittämään kokoomuslaisia valtion virkoihin, oli puolueelta päässeet alkeellisetkin rutiinit unohtumaan. Demarit naureskelivat, että kun demarit saivat oman nimityksensä päätettäväksi, kokoomuslaiset eivät tunteneet edes sen vertaa valtionhallinnon toimintakoneistoa, että olisivat saaneet omat nimityksensä junailtua samaan rytmiin. Pelkästään taktisista syistä demarit eivät kamppitaneet asiassa kokoomusta.

Poliittisia virkanimityksiä puolustellaan sillä, että poliittinen toiminta ei saa olla este tulla nimitetyksi julkiseen virkaan. Mutta poliittisissa nimityksissä ei ole tästä kysymys. On päätetty, että johonkin virkaan nimitetään esimerkiksi kokoomuslainen, demari tai keskustalainen. Ja noista sitten nimitetään se sopivin eli sovitun puolueen tuosta virasta päättäviä eniten miellyttävä vaihtoehto. Sillä, onko osaamista toimialalta, ei ole merkitystä. Sillä ei ole väliä tuleeko insinööri toiminnan johtoon humanisti tai talousasioita johtamaan taloudesta mitään tietämätön. Ja suuren organisaation johtajaksi voidaan hyvin nimittää joku vailla lainkaan johtamiskokemusta.

Toki sellaistaakin esiintyy, että poliittisella jäsenkirjalla nimitetty virkamies myös osaa työnsä. Sitä, oliko hän paras tuohon tehtävään, emme saa tietää. Onhan tietenkin puolueilla intressiä siihen, ettei heidän mandaatilla aivan idiootteja nimitetä. Poliittiset virkamiehet ovat osa puolueen organisaatiota.

Jossakin virastossa istuva puolueen virkamies tietää, että hänen virkansa on saatu puolueelta ja hänen on vastapainoksi oltava puolueen uskollinen soturi. Pelkkä samanhenkisyys ei riitä. Kyseinen virkamies saa yleensä varhaisessa vaiheessa tiedon siitä, mitä organisaatiossaan on meneillään. Hän pystyy pitämään puolueen koneiston ajan tasalla. Toisaalta hänen kauttaan puolue voi jo varhaisessa vaiheessa vaikuttaa asioihin.

Virkamies on tavallaan osa puolueen organisaatiota, mutta hänet on hajasijoitettu omaan virastoonsa tai laitokseensa. Eli puolueen soturin palkka maksetaan suoraan veronmaksajien piikistä eikä sitä milloinkaan lasketa mukaan puoluetukiin. Viran myötä järjestyy tälle myös toimitilat, toimistopalvelut, edustustilit, taksimatkat ym. ja kaikki veronmaksajien piikkiin ohi puolueen kassan.

Nuo virkamiehet ovat puolueen apuna kehiteltäessä poliittisia operaatioita ja arvioitaessa erilaisia hankkeita. Hallituspuolue voi periaatteessa käyttää hyväkseen virkakoneistoa oman ministeriönsä osalta. Mutta oppositiopuolue on ulkona virkakoneiston tuesta. Kun perussuomalaiset jäivät oppositioon, naureskeltiin avoimesti siitä, että puolueella ei ole minkäänlaista asiantuntemusta poliittisten linjojen, vaihtoehtobudjettien ym. suunnitteluun. Puolueelta kun puuttuivat hallinnossa olevat poliittiset broilerit.

Eikä puolueiden rahoitus tähän jää. Puolueet käyttävät paljon julkista valtaa. Kaavoitus ja rakennusluvut ovat kuntien perustoimintaa ja puolueiden perusjärjestöt operoivat paljon tällä alueella. Tästä harmaasta alueesta puhutaan paljon, mutta siitäkin pilkahtaa julkisuuteen asioita vain silloin tällöin. Rakennusliikkeille kunnat ovat elintärkeä kumppani. Isojen puolueiden vaalilehdissä onkin totuttu näkemään runsaasti rakennusliikkeiden ilmoituksia. Yksi osa puoluerahoitusta sekin on.

Myös kauppaliikkeille poliittiset suhteet ovat keskeisiä. Kauppapaikkojen sijainnista päättävät viimekädessä puolueet ja kaupassa paikka on sama kuin raha. Kuinka sattuikaan, että Helsingin Sanomat 9.1.2013 uutisoi, kuinka HOK-Elanto oli vuokrannut tyhjillään olevan liikehuoneiston Helsingin Työväenyhdistykseltä. Ja sattumalta työväenyhdistyksen toiminnanjohtaja Jorma Bergholm oli samaan aikaan myös HOK-Elannon hallintoneuvoston puheenjohtajana.

Esimerkiksi Vantaan Sanomat uutisoi joitakin vuosia sitten sitten, kuinka Vantaan kaupunki oli vuokrannut toimitiloja demarien ja kokoomuksen aluejärjestöiltä. Kaupungin yksiköt eivät olisi kyseisiä tiloja halunneet, mutta ne määrättiin niihin tiloihin. Tilat olivat tyhjillään ja puolueiden kunnallisjärjestöille olisi tullut ongelmia siitä. Kun kaupunki vuokrassa maksaa tilojen kustannukset, lainojen korot sekä lainojen kuolelut, jonkin ajan kuluttua puoluejärjestöillä on merkittävä omaisuus velattomissa kiinteistöissä.

Ylen MOT-ohjelma käsitteli 22.4.2013 kunnallista puoluerahoitusta suurissa kaupungeissa. Kaupungeissa valtaa pitävät puolueet ovat yhteiskunnan rahalla lihottaneet omien puolueidensa paikallisjärjestöjä, jotka ovat puoluerahoituksen valvonnan ulkopuolella. On vuokrattu tiloja puoluejärjestöiltä, ostettu kiinteistöjä ja kaavoitettu myytävää rakennusoikeutta oman puolueen järjestöille.

Vantaan Sanomien toimittaja Risto Hietanen kertoi ohjelmassa toiminnasta. Aikaa myöten puoluejärjestöille on kertynyt valtava velaton omaisuus käytännössä yhteiskunnan rahoilla. Sen tuloilla ne voivat rahoittaa poliittista toimintaansa. Osa omaisuudesta on piilossa säätiöissä, joista ne kiertävät eri välikäsien kautta puolue-toimintaan.

Yksi tapa kerätä rahaa puolueille kunnallispolitiikasta on ollut puoluevero, jota on peritty puolueen nimittämiltä luottamusmiehiltä luottamusmiespalkkioista. Kun luottamusmiespalkkioista niiden saajat maksavat normaalin veron, puoluevero meni aikaisemmin jäljelle jäävästä nettomaksusta. Luottamusmiehille jäi käteen varsin pieni palkkio kaiken tämän jälkeen.

Muutama vuosi sitten muutettiin käytäntöä vähin äänin. Nyt puolueelle maksettavasta puolueverosta ei verottaja enää pidätäkään veroa, vaan se maksetaan verotuksen ulkopuolella. Käytännössä tämä tarkoittaa, että jokaista saamaansa luottamuspaikkaa kohti puolueet saavat kunnasta automaattisesti tukea veronmaksajien rahoista. Kyse on tosiasiaa kunnallisesta puoluetuesta. Samaa edustaa kuntien valtuustopuolueille maksamat ”koulutusrahat” ym. tuet.

Ja sitten tulevat päälle erilaiset säätiörahoitukset, yritysten tuki ym. vaalirahoitus. Vaalirahoitusilmoituksen säännöt ovat sellaiset, että tiettyä summaa pienempiä avustuksia ei tarvitse kertoa keneltä se on tullut. Tukea sopivalla tavalla pienempiin summiin pilkkomalla voidaan siis maksaa merkittäviäkin avustuksia ilman, että niistä tarvitsee raportoida. Ja paikallisorganisaatioiden toimintaa ei valvota lainkaan.

Siis puolueiden kustannus on paljon suurempi kuin virallinen puoluetuki. Oheisorganisaatioiden tukia voi tietenkin jotenkin arvioida, mutta virkakoneistoon nimitettyjen politrukkien kustannus on vaikeammin arvioitavissa. Kallis hallintokoneisto Suomessa kuitenkin on.

Julkisuudessa on paljon keskusteltu Nuorisoasuntosäätiön piilotuesta keskustalaisille, urheilusäätiön tuesta demareille, Ilkka Kanervan synttärjuhlista, Kehittyvien Maakuntien Suomen rahanjakoa poliitikoille jne. Ne ovat kuitenkin vain jäävuoren huippu. Suomalaisen puoluerahoituksen muodot ovat paljon monimuotoisemmat ja laajemmat kuin tällaiset operaatiot. Silti on hämmäntävää, että muutaman sadan tuhannen euron tuilla KMS pääsi tilanteeseen, jossa enemmistö tasavallan hallituksen ministereistä oli heidän rahoittamiaan. Nostamalla tikun nokkaan KMS ja ns. liikemiehet saatiin aikaan jälleen suurta sirkushuvia kansalle ja samalla sovitusnäytelmä, jolla kuitattiin koko asia pois julkisuudesta ja annettiin vaikutelma, että pöytä on nyt ”puhdas” jatkaa vanhaa menoa.

Ay-liikkeen jäsenmaksut ovat verotuksessa vähennyskelpoisia maksuja. Näitä rahoja kierrätetään kuitenkin liittojen tileiltä niiden Sdp:n ja vasemmistoliiton puolueryhmille. Ne jakavat varoja edelleen puolueiden lehdille ja yksittäisille ehdokkaille vaalirahoitukseen.

Tutkiva lehdistö voisi esimerkiksi selvittää, miten tätä rahaa jaetaan yhdistysmuotoisten bulvaanien kautta, koska ne ovat eniten suojassa valvonnalta ja julkisuudelta? Paljonko tällaista rahaa on esimerkiksi päätenyt Paavo Arhinmäen ja monien muiden ay-liikkeen suosikkien vaalirahoitukseen? Mikä rooli tässä on Punajuuri ry:n toiminnalla?

6.3 Avustajajärjestelmä siirtää vallan etujärjestöille

Tarkastellaan vielä yhtä ulottuvuutta puolueiden resursseissa. Perinteisten suurten puolueiden taustalla on omat tukiorganisaationsa, jotka auttavat puoluetta eri vaiheissa. Pyyteetöntä tukea se toki ei ole, vaan antajilla on mitä suurimmassa määrin omat intressit pelissä. Demareiden taustalla hääraävät ammattijärjestöt.

Vaikka niiden jäsenistössä on sekaisin kaikkien puolueiden jäseniä, ammattiliitot ovat paljolti demareiden käsissä. Eri ammattiliitot antavat puolueille taloudellista tukea kutsumalla sitä esimerkiksi koulutustueksi. Summat ovat merkittäviä. Perussuomalaisilla on melko suuri kannatus monien liittojen jäsenistössä. He yrittivät Matti Putkosen johdolla hankkia valtaa näissä liitoissa, mutta yritys tussahti kasaan. Liittoja ei noin vain vallata. Toisaalta joku voi tulkita niin, että nuo liitot eivät ole kovinkaan demokraattisia organisaatioita.

Suurimmilla puolueilla on ajatushautomoja, jotka tuottavat materiaalia puolueille. Sen lisäksi osalla on läheisiä tutkimuslaitoksia, joilta saadaan apua selvityksissä.

Palkansaajajärjestöillä on oma tutkimuslaitoksensa Palkansaajien tutkimuslaitos. Se analysoi asioita myös demarien näkökulmasta.

Kokoomuksella on suhteita joihinkin palkansaajajärjestöihin. Mutta niitä merkittävämpiä ovat suhteet yrittäjäjärjestöihin ja elinkeinoelämään. EK:n edeltäjän TT:n säätiö on avoimesti yksi kokoomuksen merkittävistä rahoittajista. Myös ruotsinkielisten säätiöiden rahaa päättyy ilmeisesti kokoomukselle. Eipä

ihme, että puolueen johto pyyhki pöytää vuoden 2010 Jyväskylän puoluekokouksen päätöksillä, jossa suhtauduttiin kriittisesti ns. pakkoruotsiin Suomessa.

Elinkeinoelämän hallitsemat ETLA / EVA sekä Keskuskauppakamari ja Suomen Yrittäjät ovat myös kokoomuksen tukialueita. Useat kokoomuksen poliittiset aloitteet on ideoitu noissa järjestöissä.

Keskustan vanha tukivoima on ollut MTK. Se on menettänyt paljon merkitystään, mutta sen lähellä toimivat organisaatiot edelleen tukevat puoluetta. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos (PTT) lienee lähinnä keskustaa oleva tutkimuslaitos.

Perussuomalaiset ovat täysin ulkona tästä maailmasta. Korvaukseksi ovat perustaneet ajatuspajan, joka yrittää tuottaa taustatietoa. Tähän asti näkyvin operaatio on ollut selvitys eurosta, jonka puolue tilasi PTT:ltä. Soini ehdotti eduskunnassa Kataiselle yhteistä selvitystä eurosta, mutta Katainen ei tarttunut ehdotukseen. Ajatuspaja toimii puoluetuen varassa.

Aikaisemmin toimintakuvio oli se, että ministeri johti ministeriötä apunaan virkamiehet. Kun ministeriöissä oli runsaasti virkamiehiä, valitsi ministeri tietenkin avukseen omaa aatesuuntaa edustavia virkamiehiä. Etujärjestöjen lobbareiden piti myydä ideansa ministerille ja virkamiehille. Jos ministeri oli virkamiestensä armoilla, piti ideat myydä virkamiehille. Lobbauskoneistossa oli tarpeettomia mutkia.

Seuraavassa vaiheessa ministereille tuli erilaisia avustajia, joiden määrä on koko ajan kasvanut. Ja nykyään ministereillä on poliittisia valtiosihteereitä, erityisavustajia ja muita avustajia runsaasti. Ketkä sitten miehittävät esimerkiksi nykyisessä hallituksessa nuo ministerien avustajien paikat?

Demareilla on hallituksessa kuusi ministeriä. Urpilainen valtiovarainministeri, Kiuru asuntonministeri, Guzenina-Richardsson peruspalveluministeri, Gustafsson opetusministeri, Tuomioja ulkoministeri, Ihalainen työministeri.

Urpilaisen valtiosihteerinä on Tuire Santamäki-Vuori, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL:n puheenjohtaja. Avustajana on mm. Tage Lindberg (ekonomiliiton asiamies), Olli-Pekka Koljonen (ammattiliittoja lähellä olevan Ammattiin opiskelevien Liitto SAKKI ry:n pääsihteerinä).

Kiurun avustajana ovat toimineet mm. Jouni Parkkonen, jolla on taustaa ammattikorkeakouluopiskelijoiden liitossa, Kalervo Haverinen (entinen Palvelualojen ammattiliitto PAM:n viestintäpäällikkö) ja Esa Suominen (PAM:n hallintopäällikkö).

Guzenina Richardssonin valtiosihteerinä toimii Sinikka Näätäsaari, joka on SAK:n sosiaaliasioiden päällikkö.

Gustafssonin erityisavustajana toimii Aleksis Kalenius, joka on STTK:n koulutuspoliittinen asiantuntija.

Ihalainen on entinen SAK:n pitkäaikainen puheenjohtaja. Hänen valtiosihteerinään toimii Janne Metsämäki, SAK:n elinkeinoasioiden päällikkö.

Voisiko demarien ministeriryhmä oikeastaan olla enemmän etujärjestöjen valvonnassa, kuin se nyt on? Ainoastaan ulkoministerin erityisavustajana ei ole ammattiliittotaustainen henkilö. Ihalainenhan totesi aikoinaan SAK:n puheenjohtajana, että heille kuuluu kaikki, paitsi ulkopoliittikka. Paljoa ei linja ole muuttunut.

Entä sitten kokoomus? Kataisen erityisavustajana on toiminut mm. Sirkku Linna, jonka tausta on työnantajapuolella Teknologiateollisuus ry:ssä.

Risikon valtiosihteerinä toimi hallituskauden alkaessa Vesa Rantahalvari, joka on toiminut EK:ssa vakuutusasioita käsittelevässä yksikössä. Hänen seuraajansa Pia Pohja on aikaisemmin ollut mm. Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton yhteiskuntasuhteista vastaavana johtajana. Elinkeinoministeri Häkämies siirtyi lennosta EK:n toimitusjohtajaksi.

Siis merkittävä osa ministereiden valtiosihteereistä ja erityisavustajista on EK:n ja palkansaajajärjestöjen palkollisia. Lobbauksen kannalta tämä on suorastaan erinomainen tilanne. Ensiksikin lobbaajan ei tarvitse maksaa palkkaa lobbareille, kun he valtiosihteereinä ja erityisavustajina saavat palkkansa valtiolta. Toisekseen ei tarvitse kääntyä ministerien avustajia omien hankkeiden taakse, kun avustajina ovat suoraan omat miehet ja naiset. Muut avustajat ovat tyypillisesti puolueen nuoria ammattibroilereita, jotka tottelevat kuuliaisesti puolueen määräyksiä.

Toki tilannetta voi myös tulkita niin, että asetelman kummallisuutta ei edes ymmärretä. Muuten sitä tuskin toteutettaisiin noin avoimesti. vaan peiteltymin. Kun Häkämies siirtyi lennosta elinkeinoministeristä Elinkeinoelämän keskusliiton toimitusjohtajaksi, nousi keskustelua jääviyksistä. Luultavasti jatkossa tätäkin rulettia pyöritetään peiteltymin.

Kun summaa työmarkkinajärjestöjen rahoituksen ja ministerien avustajien taustan työmarkkinajärjestöissä, mihin johtopäätökseen päätyy? Työmarkkinajärjestöistä ohjataan keskeisiä puolueita. Ne ovat rahoituksellisesti ja politiikanteon kannalta keskeisiä.

Mikä sitten yhdistää EK:ta jäsenjärjestöineen ja palkansaajajärjestöjen johtoa toisiinsa? Aikaisemmin niillä oli laaja ja monipuolinen kytkös. Keskitettyjen palkkaratkaisujen loputtua järjestöjä yhdistäväksi tekijäksi jäi työeläkejärjestelmä. Sen hallinnossa on paikka työmarkkinajärjestöjen kellokkaille, osana hyvä veli verkostoa. Viime aikoina on yritetty herättää henkiin myös keskitettyjä tuloratkaisuja. Niillä voisi yrittää perustella työmarkkinajärjestöjen valtaa. Eläkejärjestelmä on viime aikoina ollut kovan kritiikin kohteena.

6.4 Kuka käyttää päätösvaltaa puolueissa?

Kuka käyttää todellisuudessa valtaa suomalaisissa puolueissa? Yhteiskunnan vallankäyttöä pohtivat sivuuttavat usein tämän kysymyksen. Pohditaan vain vallankäyttöä eduskunnassa, hallituksessa, kunnissa jne. Mutta missä pohditaan oikeasti vallankäyttöä puolueissa? Esimerkiksi eduskunnassa törmää päätöksissä jatkuvasti keskusteluun ryhmäkurista. Jossakin on päätetty kannasta jossakin asiassa. Sitten eduskunnan käsittelyssä kansanedustajat joutuvat äänestämään sellaisen kannan puolesta, jota itse vastustavat.

Julkisuudessa selitetään, että oli pakko äänestää puolueen linjan mukaan. Vaikka puolueen linja olisikin vastoin äänestäjille annettuja lupauksia, sitä selitetään pakolla tehdä kompromisseja. Kun päätökset kirjataan eduskunnan, hallituksen tai kunnan päätökseksi, kannanotot ovat periaatteessa avoimia. Tiedetään, kuka teki muodollisesti päätöksen, kuka äänesti mitenkään. Mutta tuo on vain virallinen versio asioista. Taustalla tapahtunut päätöksenteko jää hämärään. Kuka oikeasti määrittää nuo linjat ja kuinka avointa ja demokraattista on puolueiden päätöksenteko?

Puolueiden päätöksenteko on pohjiaan myöten tutkimaton alue. Yleensä puolueen kellokkaat valitaan puoluekokouksissa, joissa on edustajat eri puolueorganisaatioista. Useimmissa puolueissa puoluekokouksessa käyttää valtaa puoluejärjestöt, jotka valitsevat kokouksiin edustajansa. Osa on paikalla valtakirjojen kanssa. Muualla tässä kirjassa viitattu Jyrki Kataisen valtakirjojen vääreännösepisodi pakottaa kysymään, kuinka yleistä tuo on?

Kuinka paljon on puoluekokouksissa edustettuja puoluejärjestöjä, jotka eivät toimi ollenkaan. Paljonko on puoluejärjestöjä, jotka todellisuudessa ovat vain muutaman henkilön yhdistyksiä? On varmaan paljon vapaaehtoiseen toimintaan liittyviä järjestöjä, joissa hallinto ei ole viimeisen päälle hoidettua. Vapaaehtoiset amatöörit hoitavat asioita joskus aika kevyellä otteella. Mutta puoluejärjestöt eivät ole mitä tahansa järjestöjä. Ne vaikuttavat puolueiden linjoihin ja sitä kautta myös eduskunnassa, hallituksessa ja kunnissa tehtäviin päätöksiin. Päätökset muuttuvat laiksi tai viranomaismääräykseksi kun ne kirjataan viralliseen pöytäkirjaan.

Puolueiden päätöksenteko saa joskus aika koomisiakin piirteitä. Esimerkiksi pakkoruotsi tuntuu olevan varsin kiistelty asia puolueissa. Kokoomuksen puoluekokous Jyväskylässä 13.6.2010 sisälsi mielenkiintoisia

ulottuvuuksia tästä asiasta. Puoluekokouksessa mukana ollut oululainen kokoomusnuori tilitti asiaa Uuden Suomen blogissa 18.6.2010. Hänestä pakkoruotsi oli puolueen sisäisen debatin jäävuoren huippu.

” Viikkoa ennen puoluekokousta ilmestyneen Nykypäivän kannessa oli Ruotsin lippu, ja lähes puolet lehdestä oli pakk... riemuruotsin ylitsevuotavaa kannatusta, ja miten Ruotsi on porttimme länteen.”

Kokousperjantaina ilmestyneessä lehdessä on kolumni ”Finland är tvåspråkigt”.

Blogistin mukaan puoluekoneisto teki kaikkensa saadakseen haluamansa lopputuloksen. Silti kokouksessa hyväksyttiin enemmistö päätöksellä kannanotto, jonka mukaan pakkoruotsin tilalle tulisi vapaasti valittava toinen kieli. Puheenjohtaja Katainen heitti puoluekokouksen päätöksen romukoppaan perustellen sitä sillä, että kokouksessa päätettiin joitakin muita pakkoruotsia koskevia aloitteita.

Herää kysymys, mikä oikeasti on puoluekokousten todellinen merkitys? Keitä siellä oikeasti on läsnä ja miten päätöksenteko syntyy. Sehän tuollaisissa episodeissa jää monella tapaa hämäräksi.

6.5 Poliittikalinaukset

Puolueisiin kuuluu Suomessa n. 300.000 ihmistä, heistä puolet keskustapuolueeseen. Kuinka paljon on todellisia jäseniä ja kuinka paljon paperijäseniä, on jäänyt selvittämättä. Äänioikeutettuja Suomessa on n. 4,4 miljoonaa. Heistä puolueiden jäseniä on siis enemmilläänkin 7 %. Usein julkisuudessa mainittu asia on, että nuo 7 % ovat ainoastaan kelvollisia useisiin julkisiin virkoihin Suomessa ja tiettyyn virkaankin vain osa heistä.

Puolueiden asioita junailee käytännössä melko pieni joukko ihmisiä. Heidän urapolkunsu puolueessa kulkee aika säädettyä reittiä. Puolueen aktiivit pyritään värväämään hyvin nuorina. Silloin heille ei ole vielä ehtinyt muodostua niin vahvaa omaa arvomaailmaa kuin iäkkäämmillä ihmisillä. Oman arvomaailman omaavat voivat olla hankalia, koska he eivät hyväksy helposti uusia arvoja.

Puolueeseen liittyvälle on tarjolla ura puolueessa. Usein se alkaa nuoriso- tai opiskelijajärjestöissä. Osa värvätään nuorisoehdokkaiksi vaaleissa. He pääsevät mukaan puolueen toimintaan kunnissa ja oppivat ”oikeat” toimintatavat. Lupaaville tarjotaan työpaikkoja puolueen lähipiiristä. Osa saa virkoja kunnista tai valtiolta, osa pestataan avustajiksi kansanedustajille ja ministereille. Vasemmistopuolueissa paikkoja järjestyy ammattiliitoista ja esimerkiksi kokoomuksessa työnantajajärjestöistä.

Jos ministereiden erityisavustajiksi värvätään suoraan opiskelusta alle kolmekymppisiä, ilman päivänkään kokemusta ns. rehellisestä työelämästä, voinee epäillä, etteivät he yhteiskunnallisia linjauksia laadi. Kuka ne siis laatii?

Aikaisemmin vitsailtiin, että ministerien linjaukset laativat ministeriön virkamiehet. Ne siis edustivat hieman byrokraattista, mutta luotettavaa valmistelukoneistoa. Niinhän Suomessa on totuttu ajattelemaan ministeriöiden toiminnasta ja lainvalmistelusta. Asiaan perehtyneet virkamiehet kirjoittavat lait eri puolia kuultuaan. Mutta ministeriöiden virkamiesten kertomukset asiasta ovat toisenlaisia.

Virkamiehet eivät ole enää vuosiin todellisuudessa laatineet lakeja. He ovat täysin alisteisia noille alle kolmekymppisille poliittisille broilereille, joita Suomessa nimitetään ministerien erityisavustajiksi. Ja he eivät varmasti osaa lakeja laatia ja kirjoittaa.

Pitkän linjan virkamies, juuri eläkkeelle jäänyt Raimo Sailas, sanoo asiat ääneen. Jo ennen jäämistään eläkkeelle helmikuussa hän sanoi monia rumiakin totuuksia julki. Talouselämä lehdessä 15.3.2013 hän kommentoi nykyistä virkamiesvalmistelua seuraavasti: "Poliittisen valmistelun ja mahdollisimman objektiivisen virkamiesvalmistelun roolit on sotkettu" ja "Tämän hallituksen aikana on entistä selvemmin lähdetty siitä, että poliitikot asettavat työryhmiä, joiden lopputulos on määritelty jo kokoonpanolla ja toimeksiannolla."

Toista näkökulmaa tähän asiaan nostavat esiin Hanna Kuusela ja Matti Ylönen kirjassaan Konsulttidemokratia – Miten valtiosta tehdään tyhmä ja tehoton. He kiinnittävät huomiota siihen, kuinka politiikkalinjausten valmistelu on siirretty julkishallinnolta yksityisille konsulteille. Jyrki Kataisen Pekka Himaselta tilaama 700.000 euron raportti on vain jäävuoren huippu. Konsultit edustavat tilaajalleen mielestä poliittista ajattelutapaa, mutta se miten konsulttiraporttien linja muotoutuu, jää hämäräksi. Julkisten päätösten valmistelu on siirtymässä virkavastuulla toimivilta virkamiehiltä politrukeille ja konsulteille. Kummassakaan valmistelu ei ole avointa ja jää epäselväksi, kenen intresseillä valmistelua tehdään. Jääkö valtiolle edes asiantuntemusta kommentoida ehdotuksia vai jääkö virkamiesten tehtäväksi vain lyödä muodollinen leima papereihin?

Ja kun ministeritkin usein ovat kokemattomia untuvikkoja, eivät hekään lakeja laadi. Mistä ne siis tulevat? Työryhmistä, joissa valtaa käyttävät puolueen lähipiirit. Ja kuka lopulta on lakien takana jää suureksi arvoitukseksi. Esimerkiksi 18.2.2010 uutisoi Yle, että valtioneuvoston kanslia oli palkannut amerikkalaisen konsulttitoimisto McKinsey & Companyn avustamaan seuraavan hallitusohjelman laatimisessa.

Konsulttityötä seuraavaa hallitusohjelmaa varten tilattaessa pääministerinä oli Matti Vanhanen, joka seuraavana syksynä vaihtui Mari Kiviniemeen. Valtiovarainministerinä oli silloin Jyrki Katainen. Konsultti laati mm. ehdotuksia Suomen terveydenhoitojärjestelmän ja kilpailupolitiikan uudistamisesta.

Vaalit 2011 muuttivat asetelman. Mutta uuden hallituksen pääministeriksi tuli Jyrki Katainen. Mistähän on esimerkiksi tulleet ideat sote- ja kuntauudistuksista? Ideanahan on tehdä väkisin mahdollisimman suuria sosiaali- ja terveysalueita, joilla palveluja voidaan kilpailuttaa. Suuret kilpailutusalueet taas avaavat ulkomaisille suuryrityksille ovia Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Esimerkkejä tästä ulkomaisten jopa veroparatiiseihin rekisteröityjen yritysten invaasiosta Suomeen on terveyssektorilla jo nähty. Kuka siis onkaan lopulta Kataisen hallituksen sote uudistusten taustavoimana?

Nuo linjaukset tehdään siis muualla kuin virkavastuulla toimivassa valmistelukoneistossa ja puoluekoneistojen tehtävänä on vain laittaa ne toimeksi. Ministerien erityisavustajat välittävät muualla päätetyt asiat ministeriön virkamiehille, joiden tehtävänä voi enimmäillään olla kirjoittaa muodolliset lakipykälät eduskunnalle menevään esitykseen. Käytäntöhän on tuttu kaikille eläkelainsäädännön laatimista Suomessa vuosikymmeninä seuranneille. Työeläkkeitä koskeva lainsäädäntö kirjoitetaan Suomessa todellisuudessa työryhmissä, joita hallitsevat suuret työeläkeyhtiöt.

Työeläkelakien laadinnassa mukana voi olla muodon vuoksi edustajia lähipiireistä. Mukanaolon hintana on, että he eivät saa esittää lakiin poikkipuolisia kommentteja esimerkiksi eduskuntakäsittelyssä. Lait pitää hyväksyä eduskunnassa sellaisinaan ”pilkkuaakaan muuttamatta”, kuten alan sanonta kuuluu. Kun keväällä 2012 eduskunnassa käsiteltiin pienyritysten tasoitusvastuun siirtämistä vakuutusyhtiöiden pääomiin eli ns. ”miljardikaappausta”, siitä äänestettiin valiokunnassa ja suuressa salissa. Joutuminen äänestyspäätökseen oli järjestyttävä muutos työeläkesektorilla, jossa ”kriisiä” pohdittiin monessa paikassa.

Kun esimerkiksi vuonna 2005 kirjoitettiin uudelleen työeläkelainsäädäntöä, silloinen sosiaali- ja terveysministeriön ylijohtaja Tarmo Pukkila halusi muutosta ns. laskuperustekoron määräytymiseen. Kun hänen kantansa sivuutettiin, Pukkila laittoi esitykseen erivän mielipiteen. Sen seurauksena hänet nuijittiin perusteellisesti julkisuudessa jopa oikeuskansleria myöten. Helsingin Sanomien pääkirjoitus 22.4.2005 oli harvoja, jossa Pukkilan ajatuksia yritettiin edes ymmärtää.

Nyt tuo työeläkkeissä noudatettu lainsäädännön toimintamalli on levinnyt muuallekin lainsäädäntöön. Samanlaista yksimielisyyttä, kuin aikaisemmin työeläkkeissä, ei eduskunnassa vielä vaadita. Herää vain kauhistuttava kysymys, tiedämmekö me edes sitä, kuka Suomessa toimeenpantavat poliittiset linjaukset todellisuudessa on tehnyt? Se syntyvät puolueissa, jossa ne eivät ole julkisen kontrollin alaisina. Sieltä ne ruhjotaan puolueiden ryhmäkurilla läpi viranomaiskoneistoista. Sitten ne ovat oikeusnormeja, joiden noudattamista viranomaiset valvovat. Kuka nuo linjat oikeasti vetää? Ovatko puoluekoneistot vain tiedotustoimistoja, jotka julistavat erilaisia selityksiä muualla päätetyille toimenpiteille?

Yleensä tällaista hallintomallia kutsutaan korporatismiksi. Suomessa hallintomallille on keksitty toisenlaisia nimityksiä, kuten esimerkiksi kolmikanta. Sitä esiintyy paljon pohjoismaissa, joissa muusta maailmasta poiketen duunareiden valtaosa kuuluu demareiden johtamiin ay-liittoihin. Toki Mussolinin Italiankin hallintoa kutsuttiin korporatismiksi. Korporatismiin kuuluu, että työnantajien ja työntekijöiden etujärjestöille on annettu – tai itse asiassa ne ovat ottaneet – lakien valmisteluvaltaa asioissa, jotka eivät niille kuulu ja joissa ne eivät ole edustavia. Isännättömiä työeläkerahoja nämä korporaatiot käyttävät kuin omiaan.

Virkamiesvalmisteluun perustuvan hallintokoneiston romuttuminen näkyy hyvin myös Kataisen hallituksen toiminnassa. Kun lobbarit laativat itseään kiinnostavia lakeja, ei heillä ole kiinnostusta eikä kykyäkään arvioida asioita kokonaisvaltaisesti. Tuollainen kokonaisuus valmistelu on perinteisesti ollut virkamiesten vastuulla. Mutta kun virkamiehet on sivuutettu, hallituksen toimet muuttuvat kaoottiseksi sekasotkuksi. Esimerkkejä tästä löytyy nykyhallituksen tieltä useita, osinkoverotuksesta, vanhuspalvelulaista, sote- ja kuntauudistuksesta europoliittikkaan ja puolustusvoimien säästöihin.

Valtiovarainministeriön eläkkeelle jäänyt pitkäaikainen valtiosihteeri Raimo Sailas kommentoi menoa Kanava lehdessä 3/2013. Hänestä Kataisen hallituksen neuvottelut muistuttavat nuotiopiirissä pidettäviä nyyttikestejä. Sen seurauksena ei synny mitään johdonmukaista talouspolitiikkaa. Esko Ahon kaipaamat nuotiopiirit ovat siis edelleen voimissaan.

6.6 Virkaruletti kavereiden kesken

Tuo puolueiden aktiivijoukko on todellisuudessa se, jolle läänitetään erilaiset julkiset virat Suomessa. Ansoituneimmat saavat paikkoja kaupunkien johtotehtävissä, valtion virastoissa, erilaisissa lobbausorganisaatioissa ym. Kun mietitään suomalaisen hallintokoneiston hintaa, pitäisi myös miettiä, mikä hinta pitäisi laittaa tällaiselle sisänlämpivälle ja korruptoituneelle koneistolle?

On tätä toimintaa yritetty saada vähemmän räikeän näköiseksi eri tavoilla. Eräessä kaupungissa aloitettiin 15 vuotta sitten ns. johtajien koulutusohjelma. Sen tarkoituksena oli tuottaa esimiehiä ja johtajia kaupungille tulevaisuudessa. Kuinka sattuikaan, että kaupungin johto ja poliitikot valitsivat ohjelmaan vain kaupungin kahden valtapuolueen jäseniä. Niin noista poliittisista satureista voitiin veronmaksajien rahoilla kouluttaa puolueiden uusi vallankäyttäjäsukupolvi ja varmistaa, että kaupunki pysyy jatkossakin tiettyjen puolueiden käsissä.

Julkisuudessa on yhä useammin alettu riitauttaa poliittisia nimityksiä. Siitä huolimatta niitä röyhkeästi tehdään. Kun kunnallispolitiikko Laura Rätty nimitettiin Helsingissä sosiaali- ja terveystoimesta vastaavaksi apulaiskaupunginjohtajaksi, muistettiin mainita hänen lääkärin koulutuksensa, mikä sinänsä on virkaan sopiva. Mutta kriitikkoja lukuun ottamatta jätettiin mainitsematta, että ilman minkäänlaista todellista johtamiskokemusta hänet nimitettiin tuhansien ihmisten organisaatioiden johtoon. Hänen vastuullaan on esimerkiksi Helsingin Sosiaali- ja Terveystoimisto, jossa on 15.000 työntekijää. Esimerkkejä löytyy vaikka kuinka paljon.

Miksi tätä harrastetaan? Koska nuo nimitykset ovat suomalaisen politiikan olennaisin ydin. Siksi eri puolueet haluavat hallitukseen oli niiden politiikka millaista tahansa. Hallituksessa voi jakaa etuja omille joukoille. Jos joutuu sivuun päätöksenteosta, jää oma poliittinen koneisto ilman palkkioita ja se alkaa rapautua. Miksi kukaan broileriksi pyrkivä lähtisi puolueeseen, joka ei voi järjestää politrukeilleen palkkioita? Samalla samat puolueet julkisuudessa väittävät ponnistelevansa pois poliittisista virkanimityksistä.

Miksi vasemmistoliitto on Kataisen hallituksessa? Siksikö, että se kannattaa eurotokia ja EU:n liittovaltiota ja Kataisen hallituksen säästöpolitiikkaa? Vai siksi, että Paavo Arhinmäki voi leikkiä ministeriä ja voi nimittää Tiina Rosenbergin Taideneuvoston puheenjohtajaksi ja puolueen ex-kansanedustaja Minna Sirnön Taiteen edistämiskeskukseen johtajaksi. Ja saihan Arhinmäen erityisavustaja Jussi Saramo 13.3.2012 nimityksen Veikkauksen hallitukseen. Veikkauksen omistajaohjaus on ministeri Arhinmäen vastuualuetta ja Saramo ilmeisesti merkittävä yritystoiminnan asiantuntija.

Entä sitten kristilliset? Miksi he ovat Kataisen hallituksessa? Virallisena perusteluna kannattajille on esitetty, että he saivat sovittua, ettei homojen avioliittoa tuoda eduskuntaan hallituksen esityksenä. Edustaja-aloitteena se ei mennyt läpi. Ehkä asiaan vaikutti myös se, että sisäministeri Räsänen saattoi nimittää sisäministeriön kansliapäälliköksi puolueen entisen kansanedustajaehdokkaan, vaikka tällä ei ollutkaan minkäänlaista kokemusta ministeriön hallinnonalalta?

Suurempien puolueiden koneiston toiminta on edellä ollutkin jo esillä. Puolueiden aktiivipiiristä on tullut nomenklatura, joka hallinnoi valtiota ja kuntia. Tässä korostuu tuon koneiston samankaltaisuus entisen Neuvostoliiton kanssa. Unohdetaan hetkeksi erilliset puolueet ja tarkastellaan tuota puoluelaitosta kokonaisuutena. Eihän esimerkiksi Neuvostoliiton kommunistinen puolue ollut mikään monoliitti, vaan sen sisällä taisteltiin vallasta paljon rajummin kuin suomalaisissa puolueissa.

Puoluelaitos hallinnoi julkista toimintaa. Se nimittää keskuudestaan edustajat keskeisimpiin julkisiin virkoihin. Jos haluaa vaikuttaa suomalaisten viranomaisten toimintaan, voi olla joskus tehontonta selittää asiaa teknokraateille. Lopullisesti asiat ratkaistaan puoluelaitoksessa, pitää siis saada kohteeksi oikea politrukki. Puoluelaitoksen eri puolueet ovat vain yhteenliittymiä vallan jakamiseksi. Joskus media käytti termiä puoluekartelli, mutta nyt tuo termi on jo haudattu.

Jos joku yrittää asettaa suomalaisia puolueita ns. poliittiselle kartalle, tehtävä on kutakuinkin mahdoton. Toki maailman muuttuminen on tehnyt asiasta entistäkin sekavamman. Mutta jo vuosia on esimerkiksi kokoomuksen vasen laita sijoittunut lähelle demarien vasenta laitaa ja demarien oikea laita joskus koukannut oikealta ohi kokoomuksesta. Puolueet voisivat politiikkalinjausten osalta hyvin vaikka vaihtaa kannattajiaan. Mutta politiikkalinjaukset ovat vain sivujuonne puolueiden toiminnassa. Puolueen toiminnan sopeuttaminen kulloiseenkin poliittiseen linjaan on helpompaa, kun puolueen sisällä on erilaisia falangeja. Ero ei pistä niin silmään.

Yksi ero neuvostoliittolaiseen menoon Suomessa on. Neuvostoliitossa puolue hallitsi kaikkia yhteiskunnan lohkoja, koska valtio omisti kaiken. Suomessa tuo puolueiden suora valta ei ulotu yksittäisiin yrityksiin. Mutta tämäkin raja on vähitellen hämärtyneessä. Puolueet voi katsoa osaksi työmarkkinajärjestöjen ja yritysjohtajien hyvä veli verkostoa. Tuolla hyvä veli verkostolla on työeläkerahastojen vallankäytön kautta hallinnassaan myös yritysmaailman valta.

Miten veikkaisitte tuollaisen koneiston onnistuvan Suomen menestyksellisessä hallitsemisessa?

Viimeisen 15-20 vuoden aikana tähän virkarulettiin on tullut suomalaisille uusi innostava mahdollisuus. Virat EU:ssa. Yleensä EU:ssa edut ovat hyvät Suomeen verrattuna. Toki EU:n tarjoamat mahdollisuudet koskevat vain nuoria, koska EU noudattaa samaa periaatetta kuin suomalaiset puolueet. Värvätään vain nuoria, jotka eivät ole vielä jäykistyneet vanhojen arvojen kannattajiksi. Heille voi hyvin opettaa uudet arvot.

Sinänsä se, että jossakin EU:n virassa on suomalainen, ei tarkoita että kyseinen henkilö toimisi jotenkin Suomen hyväksi. Hehän edustavat ensisijassa EU:ta. Viime vuosina näkyvin suomalainen EU:n koneistossa on ollut Olli Rehn, talouskomissaarina ja komission yhtenä varapuheenjohtajana. Onko hän jotenkin profiloitunut Suomen etujen ajajana?

EU-parlamentissa 22.6.2011 pitämässään puheessa Rehn vaati yhteisvastuullisten eurobondien käyttöönottoa. Syykuun lopussa 2012 hän haastattelussa ihmetteli, että suomalaiset eivät olleet halukkaita eurobondeihin. Suomessa oli otettu kanta, että eurobondit eivät ole Suomen etujen mukaisia.

Suomessa on vuosien varrella kehittynyt tapa, jossa media seuraa suomalaisten menestystä maailmalla. Kuka NHL-tähti on tehnyt maaleja, kuka jalkapalloilija on saanut uuden sopimuksen jne. Samalla lailla on alettu seurata, kuinka joku suomalainen saa merkittävän viran EU:ssa. Herää vain kysymys, mitä hyötyä suomalaisille veronmaksajille on suomalaisista politrukeista EU:n byrokratiassa ja mikä hinta siitä joudutaan maksamaan?

Esimerkiksi Helsingin Sanomien kolumnissa 20.3.2013 Annamari Sipilä pohtii EU:n komission puheenjohtajan persoonaa ja spekuloi Jyrki Kataisen mahdollisuuksilla päästä komission puheenjohtajaksi. Kolumnissa todetaan, että ”Suomen kova linja euroalueen kriisitoimissa ei povaa isoja nimityksiä” eli kova linja heikentää Kataisen mahdollisuuksia komission puheenjohtajaksi.

Sinänsä suomalaisten keskuudessa ei välttämättä ole vallalla käsitys, että Suomi on euroalueen kriisitoimissa ollut tiukka. Suuri osa kansasta taitaa ajatella päinvastoin. Mutta Sipilän kolumnissa esitetty ajattelutapa pätee Suomessa laajemminkin EU:n virkoihin. Pitäisi olla kuuliainen ja nöyrä EU:n päätöksissä, että säilytettäisiin suomalaisten politrukkien mahdollisuudet korkeisiin virkoihin. Käytännössä siis heille ostettaisiin korkea virka tinkimällä suomalaisten veronmaksajien eduista. Eli poliittinen eliitti haaveilee hienosta urasta veronmaksajien kustannuksella. Ja näiden uraa EU:ssa seurataan kuin Formula- tai NHL-tähtien uraa. Nämä sentään ovat luoneet uransa omalla osaamisellaan eikä veronmaksajien rahoilla.

Esko Seppästä siteeraten: ”Kaikkinaisten julkisten palvelujen vapaamatkustajia – 1.luokassa – ovat ne EU:n suomalaiset toimitsijat, jotka maksavat palkoistaan ensin alhaista EU-veroa ja muuttavat sitten kotimaisetkin eläkkeensä sille halpaverolle. Se on EU:n byrokratiassa mahdollista ja kaikki tekevät sen.”

6.7 Luokkayhteiskunta

Millainen yhteiskunta hahmottuu tästä kokonaisuudesta? Yritysjohtajat, jotka hallitsevat itse itseään ja jakavat etuja toisilleen? He toimivat omien firmojensa omistajina työeläkeyhtiöiden hallituksissa. Työmarkkinamiehet ja -naiset, jotka istuvat samoissa hallituksissa palkkioita vastaan. Samaan verkostoon kuuluvat poliitikot, jotka huolehtivat valtiokoneiston paimentamisesta.

Kun nuo piirit alkavat yhä enemmän olla itse itseään täydentäviä, niistä alkaa helposti hahmottua sääty-yhteiskunnan piirteitä. Historiantutkijat saattavat joskus myöhemmin todeta, että demokratiaan ja tasa-arvoon pohjautuva hyvinvointivaltio olikin vain lyhyehkö episodi Suomen historiassa.

Muotoutuvia rälssijä voi erottaa useampia: omistajarälssiksi (yritysten suuromistajat), jolla asema on periaatteessa perinnöllinen. Edelleen on yritysjohtajarälssi, joka koostuu palkatuista yritysjohtajista, työmarkkinarälssi, jossa on työnantajajärjestöjen ja ammattiliittojen johtoa sekä poliittikorälssi, joka koostuu ammattipoliitikoista.

Eri rälssien rajat ovat monella tapaa häilyvät. Siirtymiä säädystä toiseen tapahtuu kohtalaisesti. Erityisesti julkisten toimintojen yksityistäminen monimutkaistaa analyysiä. Monet yksityiset yritykset palkkaavat ammattipolitrukkeja hoitamaan yhteiskuntasuhteitaan. Ja toisaalta tällaisia tehtäviä hoitavat toimivat politiikassa esimerkiksi poliittisina valtiosuhteereinä tai erityisavustajina.

Esimerkiksi yritysten lobbaustoiminta on saamassa uudenlaisia muotoja. Kataisen erityisavustaja Jussi Kekkosen uutisoitiin elokuussa 2012 siirtyvän viestintätoimisto Miltoniin perustettavan Milton Networksin toimitusjohtajaksi. Yhtiön ideana on toimia ammattilobbarina yritysmaailman puolesta valtioon ja puolueisiin. Joulukuussa Urpilaisen erityisavustaja Matti Hirvola siirtyi myös Milton Networksin palvelukseen. Ja lisää rekrytointeja kuulemma suunnitellaan. Kokoomus ja demarit sulassa sovussa.

Tällaiset operaatiot siirtävät monia asioita piiloon julkiselta valvonnalta. Lankojen keräämistä viranomaistahoilta poliitikkojen käsiin edustaa myös hanke, jossa tutkimusrahoitusta siirretään tutkimuslaitoksilta ministereiden päätettäväksi.

Ylen uutiset kertoi 27.2.2013, että vuoden 2014 alusta valtion tutkimuslaitosten toiminta kytetään entistä tiiviimmin hallituksen linjauksiin. Tutkimusrahoituksesta valtioneuvosto varaa itselleen 30 miljoonaa vuodessa hallitusohjelmaa tukevaan tutkimukseen. Syyskuussa 2012 julkaistiin tutkimuslaitosten itsenäisyyttä murentava suunnitelma, jonka olivat laatineet Timo Lankinen, Christine Hagström-Näsi ja Sixten Korkman.

Muutenkin Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen jakamista saatetaan tarkemmin valtioneuvoston kontrolliin. Hankkeen uskotaan menevän läpi vastustuksesta huolimatta poliittisen ryhmäkurin varjolla. Käytäntö johtaisi ”tutkimukseen”, joka tilattaisiin puhtaasti poliittisiin tarkoituksiin. Voidaan siis teettää tutkimuksia, jotka selittelevät parhain päin hallituksen toiminnan ja tyrmäävät arvostelijoiden toimintaa. Pekka Himaselta tilattu 700.000 euron hanke lienee vain esimakua siitä, mitä on tulossa. Julkisen kohun ulkopuolella pyörii koko ajan miljoonatutkimuksia aivan yhtä likaisen pelin säännöillä. Oletettavasti näiden poliittisesti orientoituneiden hankkeiden tutkijat tulevat osaksi poliittista rälssiä.

Kokemukset vanhoista rälseistä voivat palvella keinoina arvioida, kuinka pitkällä tällä tiellä ollaan. Varmoja merkkejä rälssien roolin vakiintumisesta on se, kun puoliso pääsääntöisesti valitaan omasta säädystä ja säädyn jäsenyys tulee perinnölliseksi. Kuinka pitkällä tällä tiellä ollaan?

7. MEDIA OSANA VALTAKESKITTYMÄÄ

7.1 Media mukana valtapiireissä

Lähtökohtaisesti Suomi on vapaa maa, jossa on laaja sananvapaus. Jos jotakin kummallisuuksia yhteiskunnassa ilmenee, miksi ne eivät sitten nouse esille ja miksi niistä ei kerrota kansalaisille? Mikä on median rooli suomalaisissa valtakeskittymissä? Sehän on periaatteessa olennainen osa demokratian toimintaa. Miten ihmiset voisivat vaaleissa vaikuttaa asioihin, jos he eivät saa monipuolista tietoa asioista voidakseen muodostaa kantansa asioihin ja vaikuttaa äänestämällä?

Olennainen osa tässä on median monipuolisuus. Pitäisi siis olla erilaisia median toimijoita, jotka kertovat asioista eri totuuden ja kinastelevat ja kilpailevat keskenään. Kun ihmiset saavat monipuolisesti tietoa ja analyysejä, heillä on periaatteessa mahdollisuus muodostaa kanta asioista. Onko suomalainen media tuollainen monipuolinen toimija?

Jos tarkastelee aluksi median ulkonaisia valtakuvia, herää monia kysymyksiä. Otetaan esimerkiksi Sanoma Oy. Sen toimitusjohtaja Hannu Syrjänen oli vuosikautia Ilmarisen hallituksen puheenjohtaja ja siis hyvä veli verkoston ytimessä. Edelleen Varman hallituksen puheenjohtaja Sakari Tamminen oli Sanoman hallituksen varapuheenjohtaja. Ehkä Suomen vaikutusvaltaisimman median suhteet hyvä veli verkoston ytimeen olivat siis erittäin tiiviit.

Syrjäsen eläkkeelle jäännin jälkeen Sanoman kytkös muuttui, vaikka Sakari Tamminen jatkoikin Sanoman hallituksen varapuheenjohtajana. Keväällä 2013 hyvä veli verkoston kummisetä Antti Herlin valittiin Sanoman hallituksen puheenjohtajaksi. Hän on myös Ilmarisen hallintoneuvoston varapuheenjohtaja. Niin piiri pieni pyörii. Muutenkin Herlinit ovat keränneet käsiinsä paljon valtaa media-alalla. Antti Herlin on Sanoman suuromistaja nykyään ja veljensä Niklas Herlin on Alman hallituksen jäsen ja omistaa Uuden Suomen.

Alma Median toimitusjohtaja Kai Telanne on myös Talentumin hallituksen puheenjohtaja ja keskeisiä vaikuttajia mediamaailmassa. Hän on myös Varman hallituksen jäsen.

Yle on virallisestikin poliitikkojen kontrollissa. Johtajien poliittiset tausta on julkinen salaisuus eikä uusi toimitusjohtaja Lauri Kivinen edeltäjistään eroa muuten kuin kokoomustaustaltaan. Ja siinä, että kokoomustausta väitetään vanhaksi jutuksi.

Siis hyvä veli verkostolla on varsin laaja ote mediakenttään. Kun siihen lisää vielä riippuvuudet mainostuloista ym., on selvää, ettei media Suomessa voi olla riippumaton elinkeinoelämän hyvä veli verkostosta. Kun tuollaisia asioita kertoo julki, on vastaus aina sama: noilla kytköksillä ei ole mitään merkitystä. Mediatilat toimivat itsenäisesti journalistisilla periaatteilla eikä johto määrää sisällöstä. Mutta tuo väite on helposti osoitettavissa paikkansa pitämättömäksi.

Ilta-Sanomat uutisoi 21.7.2010 MTV3:n toimitusjohtaja Pekka Karhuvaaran haastattelusta. Hän kertoi, kuinka Aatos Erkko oli 1990-luvun puolivälissä taivutellut muun median mukaan lobbaamaan Suomen EU-jäsenyyttä. Mukaan piti saada lehdistä Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat, Turun Sanomat, Salon Seudun Sanomat, Aamulehti, Iltalehti, Kauppalehti, Satakunnan kansa ja Lapin kansa. Näin myös tapahtui ja Karhuvaara kertoi katuvansa asiaa. Tapaus osoittaa, että median kontrolloiminen ei ole mahdollista. Kytkyt ovat sen jälkeen vain kasvaneet ja mahdollisuudet ohjailta mediaa.

Helsingin yliopistossa tarkastettiin 9.3.2013 Katri Vallasten väitöskirja "Eurocepticism: Problem or Solution? - Framing Eurocepticism in Mainstream Media and Writings by Euroceptics in Sweden, Finland and Estonia 2000-2006".

Väitöskirjan mukaan Suomen, Ruotsin ja Viron suurimmat sanomalehdet leimasivat vuosina 2000-2006 Euroopan unioniin kriittisesti suhtautuneet samalla tavalla. Tutkimuksessa arvioitiin Helsingin Sanomien, Dagens Nyheterin ja Postimeesin artikkeleita. Rajautuminen kyseisiin lehtiin on tyyppillinen väitöstutkimuksen rajaus. Ilman sellaista tutkimuksen aineisto kasvaisi hallitsemattoman suureksi. Jää erikseen tutkittavaksi, kuinka laajalle esimerkiksi suomalaisessa mediassa ulottui Helsingin Sanomissa ja muissa tarkasteluissa lehdissä noudatettu linja.

Euroskeptikkoihin liitettiin lähes aina väheksyviä ilmaisuja kuten esimerkiksi: "passiivinen", "irrationaalinen", "tietämätön". jne. Lehdet puolestaan ylistivät kirjoituksissaan EU:ta. Lehdet kyllä peräänkuuluttivat laajempaa EU-keskustelua, mutta samanaikaisesti tyrmäsivät sen leimaamalla euroskeptikot ongelmalliseksi ryhmäksi ja keskittymällä argumenttien sijasta henkilökohtaisuuksiin. Ensimmäisenä väitöstilaisuudesta kirjoitti Kansan Uutiset 12.3.2013. Seuraavana päivänä sai Hesarikin julkaistua asiasta lyhyen uutisen sivulla A 14.

Helsingin Sanomien entinen toimittaja Johanna Korhonen muistelee toimittaja-aikaansa kirjassaan "Kymmenen polkua populismiin".

"Ennen EU-kansanäänestystä pääministeri **Esko Aho** vakuutti, että äänestys koskee vain unionijäsenyyttä ja rahaliitosta päätettäisiin erikseen. Unionin jäsenyyden toteuduttua seuraava pääministeri **Paavo Lipponen** totesi, ettei mitään kansanäänestyksiä enää tarvita, koska Suomi on jo unioniin liittyessään sitoutunut myös talous- ja rahaliittoon."

"Kun yhdessä muutaman muun toimittajan kanssa koetimme saada lehdessämme Helsingin Sanomissa selostetuksi jo ennen kansanäänestystä, että EU-jäsenyys sopimustekstien mukaan merkitsee Maastrichtin sopimukseen sitoutumista mikä taas merkitsee talous- ja rahaliittoa, moisen näkemyksen promovointi kiellettiin yksiselitteisesti, jotta kansa ei säikähtäisi ja äänestäisi EU:ta vastaan. Lehdessä ei toimituksen johdon mielestä saanut tuoda esiin tai ainakaan mitenkään korostaa EU-jäsenyyden ja rahaliiton välistä yhteyttä, vaikka se oli Suomen liittymissopimuksessa erittäin keskeinen asia".

Korhosen kuvaus on sinänsä arvokas tieto suomalaisen median toimintatapoja arvioitaessa. On kuitenkin omituista, että hän suuntaa kritiikkensä niihin, jotka arvostelevat nyt sylissä olevaa eurokaaosta hirvine laskuineen. Jos arvostelijat ovat muuttaneet mielipidettään, arvostelua voisi ymmärtääkin. Mutta useiden arvostelijoiden kohdalla näin ei ole asian laita. Olennaisia kysymyksiä on, ketkä lopulta olivat karmeaksi virheeksi osoittautuneen eurolinjauksen ja sen läpi runnomisen takana? Ovatko he vieläkin nykimässä vallan lankoja suomalaisessa yhteiskunnassa?

Mutta mitä näistä esimerkeistä voidaan oppia? Tärkein oppi on se, että luottamus valtamedian riippumattomuuteen päättäjistä ja vallanpitäjistä on pelkkä myytti. Todellisuudessa media on hyvä veli verkoston sylikoira – aivan kuten muodollisetkin valtasuhteet antavat ymmärtää.

7.2 Omertan laki

Tietyistä asioista ei suomalaisessa mediassa kerrota. Se ei suinkaan tarkoita sitä, etteikö median edustajat tietäisi asioista. Mutta on selkeästi tiedossa, että tietyistä asioista ei sovi kirjoittaa julkisesti.

Tällä itsesensuurilla on pitkät perinteet. Esimerkiksi Hesarin poliittinen toimitus oli aikoinaan hyvin perillä Suomen politiikan kuumimmista juoruista. Kun niistä ei voinut kirjoittaa mediassa, Hesarin poliittinen toimitus esimiehensä Aarno Laitisen johdolla kirjoitti asiasta kirjan Tamminiemen pesänjakajat. Se tietenkin julkaistiin anonyymisti ja herätti valtavasti huomiota. Painosmäärät kasvoivat valtaviksi.

Kirjoittajien henkilöllisyys paljastui, kun WSOY:n pääjohtaja Hannu Tarmio paljasti asian. Laitinen sai potkut Hesarista ja muut kirjoittajat ankarat nuhteet. Joistakin asioista ei vain kirjoiteta.

Ilman median lojaalisuutta hyvä veli valtaverkoston toimiminen olisi mahdotontakin. Tavallisilla kansalaisilla ei ole harmainta aavistustakaan siitä, millaisia kuvioita kulissee tapahtuu. Kun muutamana viime vuotena julkisuuteen pulpahteli joitakin uutisia epämääräisesti puoluerahoituksesta, hyvin veljien aseman härskestä hyväksikäytöstä tai kunnallisvirkamiesten korruptiosta, kansalaisten tuotumus oli valtava.

Enää tavallinen kansa ei enää kulje pää pystyssä kehumassa, että tutkimusten mukaan Suomi on maailman vähiten korruptoitunut maa. Kun ihmiset törmäävät elämässään omituiseen kähmintään, se luokitellaan nopeasti ”maan tavaksi”.

Suomessa on julkisen palvelun mediatulo Yle, jonka toiminta rahoitetaan nykyään Yle-verolla. Periaatteessa Yle voisi olla vastapaino yksityisten omistaman median tarkoitushakuisuudelle. Medialle keskeisen tärkeää on säilyttää uskottavuutensa lukijoiden keskuudessa. Jos uskottavuus menee, romahtaa median merkitys. Siksi erilaiset ja asioita eri näkökulmista tarkastelevat median toimijat ovat demokratialle tärkeitä. Jos kilpailevat mediat paljastavat harhaanjohtavan tiedon levittämisen, se iskee uskottavuuteen.

Mutta Yle on poliittisessa ohjauksessa. Ja poliittiset toimijat ovat vuorostaan hyvä veli verkoston ohjauksessa. Siispä Ylekin toimii yhtenä muiden joukossa virallista totuutta julistamassa.

7.3 Median agenda ja uhkaajien nuijuminen

Suomalaisen mediakentän ongelmana on sen hämmentävän laaja kuuliaisuus vallanpitäjille. Ajetaan tiukasti vallanpitäjien haluamia ajatuksia. Eihän tuo edellä olleiden esimerkkien valossa enää tunnukaan kummalliselta vaan suorastaan itsestäänselvyydeltä.

Jos esimerkiksi käy läpi Helsingin Sanomien pääkirjoituksia EU:sta ja eurosta sama agenda on edelleen päällä kuin Vallaste väitöskirjassaan osoitti. Lehden pääkirjoituksissa puolustetaan EU:ta ja euroa ja arvostellaan eurokriittisiä yhä vieläkin.

Euron kannattamisen pakonomaisuutta kuvasi hyvin Helsingin Sanomissa 25.8.2012 ollut Anni Lassilan kirjoitus, jossa tarkasteltiin, millainen liittovaltio muodostuisi euroalueesta. Kirjoitus käsitteli euroliittovaltiota hyvin myönteisessä sävyssä. Se oli tavallaan kirjoitus sarjaan liittovaltio tutuksi. Kirjoituksessa kuvattiin millainen mahtitekiä tuo liittovaltio olisi. Päällisin puolin kaikki oli erinomaista.

Kauppataase tasapainossa, velkaa ei enempää kuin USA:ssa, mitalejakin olisi tullut USA:n tahtiin Olympialaisista. Toki työttömyys on korkea ja bruttokansantuote on euroalueella 10.000 euroa asukasta kohti pienempi kuin USA:ssa. ”Jos euroalue olisi yksi valtio, meillä ei olisi tietoaakaan velkakriisistä”, väliotsikko kertoi.

Kirjoituksesta unohtui yksi näkökulma: Suomi. Mitä liittovaltio Suomelle tarkoittaisi? Se taas on asia, josta mediassa visusti vaietaan. Otetaan esimerkiksi valtioiden velka. Toki eurovaltioilla kokonaisuutena olisi velkaa jopa hieman vähemmän kuin USA:ssa. Mutta ”osavaltioittain” erot euroalueella ovat valtavat.

Suomessa velkaa on 100 miljardia eli 50 % BKT:sta. Kreikassa velkaa on 170 % BKT:sta, Italiassa yli 130 % BKT:sta. Ranskassakin yli 90 % BKT:sta ja Saksassa yli 80 %. Piakkoin velkojen määrä euroalueella on 100 % BKT:sta.

Miten liittovaltiossa velkaongelma ratkeaisi? Tietenkin niin, että ”osavaltioiden” velat siirretään liittovaltiolle. Sehän on pakkokin, koska osavaltiot eivät pysty hoitamaan velkoja sen jälkeen, kun merkittävimmät verot on siirretty liittovaltion budjettiin.

Sen jälkeen liittovaltio perisi suomalaisilta rahat liittovaltion velkojen hoitoon normaalien verotusperusteiden mukaan. Suomalaisen velkavastuu olisikin yllättäen 100 % BKT:sta eli kaksinkertainen entiseen. Se olisi sama kuin muillakin liittovaltion osilla. Euroissa suomalaisten velkavastuu kasvaisi kerralla 100 miljardia.

Ja jotta velkakriisistä ei olisi tietoakaan, edellyttäisi se merkittäviä tulonsiirtoja paremmin menevistä maista huomommin menestyviin maihin. Saksalainen Max Planck instituutti laski vuonna 2011 noita tulonsiirtoja käyttäen pohjana Saksojen yhdistymisestä saatuja kokemuksia. Suomen liittovaltiolle maksamaksi tulonsiirroksi instituutti laski 10 miljardia euroa vuodessa.

Nyt EU:n budjetti on noin 1 % BKT:sta. Suomen nettomaksuosuus EU:lle on n. 600-800 miljoonaa euroa vuodessa. Määrä riippuu siitä, millaista laskentatapaa noudatetaan ja lasketaanko Suomen EU:lle tulouttavat tulli- ym. maksut mukaan. Esimerkiksi USA:ssa liittovaltion budjetti on 25 % BKT:sta. Jos euroliittovaltiossa päädytään samaan summaan, voisi Suomen maksuosuus kasvaa paljon suuremmaksikin, kuin mitä Max Planck instituutti arvioi.

Etlan tutkimusjohtaja Mika Maliranta arvioi Ylen A-Studioissa 13.2.2013, että EU-rahasta puolet haaskaantuu kannattamattomien yritysten tukemiseen ja muuhun tehottomuuteen. Olisikohan tällaisella seikalla merkitystä arvioitaessa liittovaltion menestystä? Ainakaan mediassa ei tuollaista pohdintaa ole juuri näkynyt.

Liittovaltiota kuvataan suomalaisille turvallisuuspoliittisena ratkaisuna. Toki euroalueella ei ole juuri minkäänlaista sotilaallista puolustuskykyä. Useimmat maat ovat riisuneet itsensä aseista melkein kokonaan. EU:n mitassa Suomella on harvinaisen vahva puolustus. Tässä suhteessa vahvin EU-maa taitaa olla Britannia, mutta se ei ole eurossa.

Eli euroliittovaltiolla ei ole edes kykyä puolustaa kaikkia alueitaan. Suomi itsehän on nyt joutumassa samanlaiseen tilanteeseen. Ja ratkaisun linjaukset alkavat jo näkyä. Kaikkia Suomen alueita ei aiotakaan puolustaa, vain keskeisimpiä alueita. Kun euroliittovaltio tulee saman ongelman eteen, ajattelutapa on varmaankin sama. Jokainen voi itse pohtia, mikä alue on ensimmäisenä listalla, jossa luetellaan harvaanasutut syrjäiset alueet, joita ei kannata puolustaa?

Mitään euroliittovaltiolle kielteisiä seikkoja ei kyseiseen artikkeliin ollut löytynyt. Jokainen voi itse tarkistaa lehtiarkistosta, montako artikkeliin kriittisesti suhtautuvaa juttua Hesari julkaisi?

EU:n ja euron kehumisen vastapainoksi on mediassa isketty olan takaa eri mieltä olevia. Esimerkiksi perussuomalaiset ovat puolueena saaneet tuntea tämän pelin laajuuden. Kun Suomessa on tullut eduskunnan päätettäväksi kansan inhoamia eurotukiasioita, lähes poikkeuksetta samaan aikaan on mediassa uutisoitu laajasti jonkin perussuomalaisen poliitikon tai kunnanvaltuuston varajäsenen rasistiseksi tulkittuja lausahduksia. Eikä syyttäjän- ja oikeuslaitoskaan näytä olevan irrallaan asiasta, vaikka sen pitäisi olla vallanpitäjistä riippumaton oma valtiomahtinsa.

Esimerkiksi Jussi Halla-Aho sai oikeudessa tuomion vihapuheesta kirjoittaessaan kriittiseen sävyyn islamista. Kun korkein oikeus oli päätöksen tehnyt, valtionsyyttäjä Mika Illman antoi Hufvudstadsbladetissa 8.6.2012 uhoa täynnä olevan haastattelun. Siitä poiminta:

”Det är bra att lagtolkarna nu har fått ett prejudikat. Högsta domstolen har dragit en gräns som anger hur långt den som kritiserar makthavare har rätt att provocera och överdriva, säger Illman.”

Tämä lausunto siis tuomiosta, joka annettiin ”vihapuhekirjoituksesta”. Vaikka pakkoruotsia vielä opetetaan, karkea suomennos:

”On hyvä, että lain tulkitajat ovat nyt saaneet ennakkopäätöksen. Korkein oikeus on asettanut rajan, joka kertoo kuinka paljon vallanpitäjiä arvostelevalla on oikeus provosoida ja liioitella, sanoo Illman.”

Siis oikeus liioitella ja provosoida vallanpitäjiä arvostellessaan? Laki ei aseta mitään rajoja, toteaa vain, että vallanpitäjiä saa arvostella ankarastikin. Mutta tässä väitettiin pohjimmiltaan olevan kyseessä kiihotus kansanryhmää kohtaan?

Lukuisista kummallisuuksista nostetaan esiin yksi erikoisimmista: Helena Erosen blogikirjoitus Uuden Suomen Puheenvuorossa 11.4.2012. Ehdin itse lukea kirjoituksen, jonka luokittelin satiirisiksi pakinaksi. Sen vakavin pointti oli kysymys, saako poliisi kohdentaa valvontaansa joidenkin ihmisten ulkoisten tuntomerkkien perusteella? Ja taustalla oli kohu, joka oli syntynyt poliisin joistakin ulkomaalaisiin kohdistamista ratsioista. Poliisihan tulospaineissa pyrkii kohdistamaan valvontaansa todennäköisimpiin kohtiin.

Kirjoitus heitti lopuksi puhtaaksi huumoriksi ja ehdotti kaikille hihamerkkejä tunnistamisen helpottamiseksi, niin suomalaisille kuin ulkomaalaisille. Esimerkiksi amerikkalaisille esitettiin hihamerkkiä, jossa olisi hampurilaisen kuva. Juttua lukiessani naureskelin, että juttu oli jäänyt puolitiehen. Varmaan amerikkalaisista ainakin kalifornialaisilla, texasilaisilla ja new yorkilaisilla pitäisi olla eri hampurilaiskuviot.

Kirjoituksesta kehitti Turun Sanomat valtavan kohun rasismista ja natsisymboleista. Kohua levitettiin eri medioissa. Itse alkuperäiseen juttuun eivät median lukijat enää päässeet tutustumaan, koska Uusi Suomi poisti kirjoituksen. Kohu johti syytöksiin perussuomalaisten eduskuntaryhmää myöten, koska kirjoittaja oli yhden perussuomalaisen kansanedustajan avustaja.

Median monimuotoisuus ja kriittisyys vallanpitäjiä kohtaan tuntuu siis suurimmalta osin puuttuvan.

7.4 Asioista keskustellaan todellisuudessa virallisen median ulkopuolella

Missä sitten käydään keskustelu Suomen tilasta, jos ns. virallinen media siitä vaikenee? Itse asiassa vakava yhteiskunnallinen keskustelu käydään aivan muilla foorumeilla.

Eri lehtien keskustelupalstat ovat varsin tyypillisiä alustoja debatille. Niiden lukijoiden määrästä ei ole helposti saatavilla tietoa, mutta lukijamäärä lienee merkittävä. Niillä uutiset ja tiedot leviävät nopeasti. Vieläkin nopeammin tieto leviää sosiaalisessa mediassa, esimerkiksi Facebookissa. Kun jokin asia paljastuu, tieto leviää nopeasti ilman virallistakin mediaa.

Sosiaalisen median uutisten ongelmana on eniten se, että ne elävät varsin pitkälle ajankohtaisissa asioissa. Niissä ei useinkaan pohdita laajempia kokonaisuuksia. Nykyään ihmisillä on paljon blogipalstoja ja kotisivuja, jossa usein on hieman pitemmälle menevää pohdiskelua asioista. Mutta blogikirjoituksetkin ovat yleensä luonteeltaan rajallisia ja aikaan sidottuja. Niissä ei ole mahdollista analysoida laajempia kokonaisuuksia. Blogikirjoitukset myös vaipuvat helposti unohdukseen pian julkaisemisensa jälkeen.

Kun netti on nykyään täynnä kaikenlaista tietoa ja havaintoa sekä Suomesta, että maailmalta, kokonaiskuvan muodostaminen on vaikeaa. Tässä tulisi esiin median rooli. Sen tehtävänä olisi poimia virrasta olennaisia asioita, tehdä yhteenvedoja lukijoiden puolesta. Mutta kun medialle on ulkoa annettu totuus, jota pitää julistaa, sen kuvaukset muuttuvat epäuskottaviksi.

Kenelle tahansa netin käyttäjälle on mahdollista löytää netistä tietoa, joka osoittaa arvostetun median analyysin asiasta tarkoitushakuisesti ja virheelliseksi. Tuo netistä tuleva paine on tällä hetkellä ainoa, joka rajoittaa virallisen median toimintaa ja pakottaa tarkastelemaan asioita monipuolisemmin. Ei ihme, että eri puolilla pohditaan kuumeisesti, miten nettiä pitäisi valvoa ei-toivotun aineksen karsimiseksi.

Tiedon viidakossa yksi ikivanha julkaisemisen muoto on säilyttänyt merkityksensä. Kirja on edelleen toimiva väline. Siinä on mahdollista käsitellä asioita laajemmin ja yrittää kuvata asioiden riippuvuuksia. Kun päivittäisessä uutisvirrassa törmää erilaisiin uutisiin, niistä jää usein hämmentynyt olo. Asiat herättävät usein ihmetystä, mutta mihin kokonaisuuteen ne liittyvät ja mikä on niiden taustalla? Monet ihmisille tututkin asiat saavat uudenlaisen merkityksen, kun ne laitetaan paikalleen loogisessa kokonaisuudessa.

Perinteisesti kirjat ovat kulkeneet pitkän kaaren kirjoittajalta kustantajan kautta painoon ja kirjakauppaan. Se joskus rajoittaa kirjojen levikkiä ja monimutkaistaa julkaisua. Itse kokeilin Renkien kaappauksessa toisenlaista tapaa. Kirjan voi julkaista myös netissä. Resursseja (kirjoitusprosessin ohella) ei juuri tarvita. Kirjan voi laittaa jonnekin kotisivulle ladattavaksi ja se leviää ällistytävän nopeasti esimerkiksi sähköpostin liitteenä. Levikkimäärät voivat olla valtavasti suurempia kuin perinteisessä kirjassa. Toisaalta vaatii lukijalta viitseliäisyyttä lukea kirjaa suoraan netistä, lukulaitteelta tai tulostaa siitä paperiversio.

Yksi mielenkiintoinen uusi ”vapaa median” muoto on dokumenttiteatteri. Sain tilaisuuden seurata hieman sivusta tuota prosessia kun ryhmäteatteri tuotti näytelmää Eduskunta II. Näytelmän käsikirjoitus pohjautuu esimerkiksi eduskunnan pöytäkirjoihin, dokumentteihin, julkisiin haastatteluihin ja syväkurkkujen kertomuksiin. Tietoja käydään kriittisesti läpi kuin tutkivan journalismin jutussa konsanaan. Tulokset esitetään usein alkulähde häivyttäen.

Tällainen teatteri on kai katsottava yhdeksi median muodoksi. Siinä esitystapa on erilainen kuin muissa medioissa. Se antaa mahdollisuuksia painottaa asioita eri lailla, vaikka pohjimmainen ote onkin lähinnä journalistinen. En tiedä filmattiinko Eduskunta II näytelmää? Olisi mielenkiintoinen ajatus ajaa esitys ulos televisiotheaterista tai julkaista se netissä.

8. KUKA JOHTAA SUOMEA?

8.1 Vaalit ja politiikan linjat

Suomessa on usein ihmetelty sitä, että vaaleilla ei ole vaikutusta maassa noudatettavaan politiikkaan. Oli vallassa mikä puolue tahansa, politiikka jatkuu entisenä. Tällainen tilanne kertoo siitä, että päätökset noudatettavan politiikan linjasta tehdään kokonaan muualla kuin puolueissa. Taustalla ovat kummisedät, jotka päättävät politiikasta. Sillä mitä puolueita ihmiset vaaleissa äänestävät, ei ole merkitystä.

Tarkastellaan esimerkkinä Suomen EU-politiikan linjan muotoutumista. Luvussa 7 pohdittiin median roolia suomalaisessa yhteiskunnassa. Eri henkilöiden tunnustuksista, tutkimuksista ja yleisestä havainnoista voi päätellä, että Suomessa on päätetty jo 1990-luvun alussa tietynlaisesta EU-politiikasta. Kuka on tehnyt tuon päätöksen ja miten aikaisemmin kuvattu hyvä veli verkosto liittyy asiaan?

Pekka Karhuvaaran kertomuksen perusteella voi päätellä, että Aatos Erkko on ollut yksi keskushahmoista tästä politiikasta päätettäessä. Siis juuret johtavat juuri hyvä veli verkoston ytimeen. Sillä on ollut otteessaan sekä puolueet että media, jotka ovat kuuliaisesti toteuttaneet agenda.

Vaalien jälkeen johtavana puolueena on ollut vuorollaan demarit, keskusta ja kokoomus. Mutta riippumatta siitä, mikä puolue on ollut vallassa, on toteutettu samaa EU-politiikkaa. Äänestyksellä ei tähän ole vaikutettu. Edellisen luvun havainnoista ilmenee, että mediassa EU-politiikkaa ja eurojäsenyyttä on ajettu ennalta annetun agendan mukaan. EU-kansanäänestyksen aikaan kiellettiin puhumasta eurojäsenyydestä, etteivät ihmiset äänestäisi väärin. Ja sitten kun eurojäsenyys oli ajankohtainen, kerrottiin, että eurosta oli päätetty jo EU-kansanäänestyksen yhteydessä.

On mielenkiintoista, mitä europoliitiikan ytimessä olleet virkamiehet ovat sanoneet noudatetusta politiikasta sen jälkeen kun ovat jääneet tai jäämässä eläkkeelle eli ovat saavuttaneet riippumattomuuden. Valtiovarainministeriön entinen valtiosihteeri Raimo Sailas totesi Kanava lehdessä 1.8.2012:

” On viisasta myöntää, että euroon mentäessä oltiin eräiltä osin naiiveja, suorastaan lapsellisen hyväuskoisia.”

Ja Ylen uutisissa 29.6.2012 ” Valtiosihteeri Raimo Sailaksen mukaan EU-maiden ensisijaisena tavoitteena ei ole euron pelastaminen, vaikka näin näytelläänkin, vaan kaikki ajavat vain omaa kansallista etuaan.”

Suomalaisessa mediassa on varsin säästeliäästi kerrottu eurotukiin liittyvästä omituisesta piirteestä. Eurotukia maksavissa maissa, kuten esimerkiksi Suomessa, kotitalouksien varallisuus on pienempi kuin tukia saavissa maissa. Niissä harvoissa jutuissa, joita asiasta on tehty, on yritetty vähätellä tätä eri tavoin. Asia on varsin looginen. Kun kriisimaissa kansalaiset eivät ole halunneet maksaa veroja, on kotitalouksille jäänyt enemmän säästöön ja julkinen talous on kriisissä. Suomessa on maksettu enemmän veroja ja kotitalouksille on jäänyt vähemmän säästöön. Ja nyt halutaan, että kriisimaiden budjettien vajeet katetaan mm. Suomen veronmaksajien rahoilla. Maissa, joissa on vauraat kotitaloudet, budjetin tasapainottaminen verotusta kiristämällä, pakkolainoilla jne. olisi mahdollista. Mutta se ei sovi noissa maissa eliittien intresseihin. Tavallista kansaa voidaan toki kurittaa komission säästömääräyksillä.

Taloussanomissa jo 12.6.2011 entinen VM:n rahoitusmarkkinaosaston johtaja Peter Nyberg:

”Euromaiden hätäluotot eivät ratkaise velkakriisiä, vaan ne ainoastaan viivyttävät totuuden hetkeä. Sen sijaan kriisitoimet vievät euroaluetta kohti liittovaltiota. Meneillään on suuren luokan muutos – josta Suomessa ei juuri keskustella.”

Eli valmistelun keskellä olleet virkamiehet ovat varsin hyvin selvillä asioista ja suhtautuvat toimiin kriittisesti, mutta voivat julkisesti puhua asioista vasta eläkkeen hämmöttäessä. Miksi?

8.2 Tie eurokriisiin

Sama linja jatkui tämän vuosituhannen puolella, kun euroa ja EU:ta vastustavia leimattiin mediassa kylähulluiksi. Jatkuvasti saimme kuulla, millainen menestystarina euro oli ollut. Kerrottiin myös kuinka surkeaa oli ollut elämä markan aikaan.

Tosiasiallisesti markassa tai omassa valuutassa ei ollut ongelmaa. Ruotsi pärjää oman valuutan kanssa aivan hyvin. Tätä kyllä yritetään selittää sillä, että Ruotsi on jotenkin ylivertainen Suomeen verrattuna. Suomen ongelmat markan kanssa johtuivat hullusta valuuttapolitiikasta. Kytettiin markka euromaiden valuuttoihin kiinteästi epärealistisen korkealla kurssilla. Se tappoi viennin. Tuo politiikka oli europolitiikan ensimmäisiä askelia. Kriisi korjaantui vasta, kun luovuttiin euroon kytketystä valuutasta. Hinta oli inhimillisesti arvioituna kamala. Mutta ongelmista syytetään markkaa, joka ei ollut syyllinen. Tarkoituksena on välttää se, että huomataan syyllisiksi suomalaiset poliitikot ja elinkeinoelämän henkilöt, jotka todellisuudessa sotkivat asiat.

Niin kauan kuin euro toimi jotenkuten, noudatettu politiikka ei herättänyt laajaa kapinaa. Mutta vuoden 2008 finanssikriisi puhkasi kuplan ja ajoi euronkin pian vakavaan kriisiin. Kriisin taustalla oli holtittomalla velkakeinottelulla ja pankkitoiminnalla luotu kupla, jonka puhkeaminen oli vain ajan kysymys. USA:ssa syytettiin lamasta sitä, että USA:n liittovaltio ei pelastanut konkurssilta Lehman Brothers investointipankkia. Lehman Brothers ei ollut synnä romahdukseen, jonka perimmäinen syy oli amerikkalaisen finanssikuplan puhkeaminen. Mutta siitä saatiin hyvä pelottelukeino, jolla voitiin painostaa poliitikkoja ja uhkailla kansalaisia maksamaan verorahoja erilaisiin pelastusoperaatioihin.

Eurooppaan tämä kriisi ehti, kun paljastui, että Kreikka oli väärentänyt kirjanpitoaan. Siihen asti kaikilla euromailla oli käytännössä sama lainan korko, mutta Kreikan korko karkasi käsistä. Kreikka oli maksukyvyttömyyden partaalla. Kreikkaa olivat lainoittaneet pääasiassa saksalaiset ja ranskalaiset pankit. Jos Kreikka jättäisi lainansa maksamatta, ne kärsisivät valtavat tappiot. Mahdollisesti Saksan ja Ranskan valtioiden olisi pääomittettava pankkeja ja sen vastapainoksi ne joutuisivat ottamaan pankkien omistuksen itselleen. Se ei käynyt, koska pankkien taustavoimat olivat aivan liian vaikutusvaltaisia omissa maissaan. Ne

olivat osa noiden maiden hyvä veli verkoston ydintä. Niiden asemaa kuvaa se, että joissakin euromaiden kriisikokouksissa istui Deutsche Bankin johtaja vahtimassa, millaisia päätöksiä tehdään.

Lopulta kehitettiin ratkaisu. Euromaat lainaavat Kreikalle rahaa. Tällä rahalla se sai maksettua velkojaan saksalaisille ja ranskalaisille pankeille, jotka asteittain pääsivät eroon Kreikan lainoista ja saivat siirrettyä riskinsä euromaiden veronmaksajille. Kreikkaan ei noita rahoja juuri jäänyt, kreikkalaiset poliitikot kylläkin varastivat välistä oman siivunsa.

8.3 Kertomuksia Suomesta

Asiaa piti selitellä esimerkiksi Suomessa. Miksi suomalaiset veronmaksajat tällaista sotkua ovat siivoamassa? Jyrki Katainen kirjoittaa nettipäiväkirjassaan 4.5.2010:

”Toisaalta ilman lainanantoa, olisivat suomalaisten eläkeyhtiöiden Kreikan lainoihin sijoittamat eläkevarat hävinneet kuin tuhka tuuleen. Uusi taantuma taas voisi tarkoittaa uutta kymmenen miljardin euron aukkoa verotuloissa.”

”Kreikkalaiset eivät pääse helpolla. Lainoituksen ehtona Kreikan julkisen talouden menoja leikataan ja veroja korotetaan yhteensä n. 30 mrd. euroa neljän vuoden aikana. Palkkoja, eläkkeitä ja työttömyysturvaa leikataan. Eläkeikää nostetaan.”

Eli tiivistetysti: Kreikan lainat saksalaisille ja ranskalaisille pankeille piti ottaa suomalaistenkin veronmaksajien kontolle, koska muuten tapahtuisi kauheita. Toki suomalaisilla eläkesijoittajilla ei ollut suuria sijoituksia Kreikassa ja Kreikan maksukyvyttömyys tuskin olisi lamaa laukaissut. Mutta tarina piti keksiä. Suomalaiset eläkesijoittajat joutuivat kriisiin 2008 romahduksessa, mutta ei Kreikassa suuria suomalaisia sijoituksia ollut. Eläkeyhtiöt pelkäsivät lamaa ja suuria tappiota ja laittoivat Kataisen selittelemään asiaa. Näin kriisin alussa Katainen ei osannut vielä liturgiaa oikein. Myöhemmin hän esim. vaaliteissa pelotteli työeläkeyhtiöiden suurilla tappioilla osoittaen, kuka hänen takanaan naruja veteli.

Suomalaisia pehmitettiin tähän ensimmäiseen tukiopeeraatioon muillakin keinoilla. Kuten yllä, hoettiin että kreikkalaiset joutuvat kärsimään. Aivan kuin se oikeuttaisi sen, että suomalaisten veronmaksajien niskaan otettiin kelvottomia lainoja. Eri foorumeilla selitettiin, että tämä oli välttämätöntä suomalaisten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Kokoomus joutui riitelemään asiasta eduskunnassa demarien kanssa, jotka jyrkästi vastustivat lainajärjestelyä. Järjestelyä perusteltiin myös hyvänä tienauskeinona. Katainen Ilta Sanomissa 3.5.2010:

”Suomi saa lainaa 2,5 prosentin korolla ja lainaa sen Kreikalle viiden prosentin korolla. Jos kaikki menee niin kuin pitäisi, saamme muutaman kymmenen miljoonaa voittoa”, Katainen sanoo toiveikkaana.

Pääministeri Vanhanen Helsingin Sanomissa 18.3.2010

”Suomen pääministeri Matti Vanhanen (kesk) painotti sovun syntymisen jälkeen, että Kreikan auttaminen ei ole tappiollista Suomelle.”

Herroilla taisi olla hieman vääränlainen kuva riskilainoituksesta. Asian voi lopettaa tässä toiseen viranomaiskommenttiin: Valtiosihteeri Raimo Sailas 1.12.2012 Taloussanomissa:

”Valtiovarainministeriön valtiosihteerin **Raimo Sailaksen** mukaan euroalueen velkakriisin ratkaisutoimenpiteissä ei ole edistytty merkittävästi, ja edessä on lopulta luultavasti Kreikalle myönnettyjen lainojen osittainen anteeksiantaminen.”

Sitten näitä tukipaketteja tuli tasaisena virtana. Tuettiin Irlantia, tuettiin Portugalia, tuettiin uudelleen Kreikkaa. Asiaa hoitamaan perustettiin väliaikainen vakausmekanismi, joka välitti lainat kriisimaille ja jonka lainoille Suomikin myönsi takauksia.

Keväällä 2011 käytiin eduskuntavaalit, joissa euromaiden tukeminen nousi vaaliteemaksi. Hallituksessa olleet kokoomus, keskusta, RKP ja vihreät kannattivat eurotukia ja oppositiossa olleet demarit, perussuomalaiset, kristilliset ja vasemmistoliitto vastustivat tukia. Vaalit olivat tuloksiltaan poikkeukselliset ja perussuomalaiset saivat suuren vaalivoiton ("jytyn"). Perussuomalaiset olivat kolmanneksi suurin puolue saaden 19 % äänistä ja 39 kansanedustajaa. Vaalituloksella oli sikäli mielenkiintoinen, että eurotukia ennen vaaleja vastustaneet puolueet saivat enemmistön eduskuntaan.

Vaikeissa hallitusneuvotteluissa eurotuet osoittautuivat ratkaisevaksi vedenjakajaksi. Kokoomus suurimpana puolueena piti kiinni vaatimuksesta, että eurotukia jatketaan Suomen osalta. Muodostettiin sixpack-hallitus, johon menivät demarit, vasemmistoliitto, vihreät, RKP ja kristilliset. Hallituksessa ne alkoivat kannattaa eurotukia. Keskusta ja perussuomalaiset jäivät oppositioon. Nyt keskusta alkoi vastustaa eurotukia.

Vaalien tulos oli harvinaisen tyylipuhdas esimerkki suomalaisesta politiikasta. Oli vaalituloksella mikä tahansa, sama hallituspolitiikka jatkuu. Se määritetään ihan muualla ja hallituspuolueiden tehtävänä on vain toimeenpanna sitä. Vaikka eurotukia ennen vaaleja vastustaneet puolueet saivat eduskuntaan enemmistön ja eurotuet oli ratkaiseva vedenjakaja hallitusta muodostettaessa, muodostettiin lopulta hallitus, joka jatkaa eurotukia. Demarit, vasemmistoliitto ja kristilliset kääntyivät vaalien jälkeen tukien kannattajiksi ja oppositioon joutunut keskusta kääntyi tukien vastustajaksi. Vaalit olivat tässä suhteessa vain poliittinen teatteri, jolla ei ollut vaikutusta politiikan sisältöön.

Pian eduskuntavaalien jälkeen tuli pöydälle Portugalin tukipaketti. Nyt demarit olivat mukana kannattamassa tukia. Demarien vaatimuksesta vaadittiin vakuuksia kriisimailta lainatakausten vastavakuudeksi. Vastavakuuksien sisältö jäi hämäräksi, koska niiden sisältö salattiin ja niiden luonteesta liikkui monenlaisia tietoja. Eduskunnassa kansanedustajat saivat tutkia monimutkaisia tukipaketteja vaihtoehtoisuudella. Ulkopuolisten asiantuntijoiden ei sallittu tutkivan ja kommentoivan vakuuksia.

Portugalin paketin jälkeen ei enää puhuttu, että Suomi tienaa lainoilla, mutta saatiin uusi lentävä lause. Uusi Suomi uutisoi 17.5.2011:

"Valtiovarainministeri Jyrki Katainen (kok) kertoo Suomen antamille lainatavalle on nyt asetettu yläraja Brysselin Ecofin-kokouksessa.

Irlannille ja Portugalille annettujen takauksien yhteissumma on 1,9 miljardia euroa. Lisää vastuuta ei voi tulla, koska emme jatkossa edes harkitse lainatavien myöntämistä ilman täysimääräisiä vakuuksia", Katainen toteaa tiedotteessa.

"On oikeastaan turha puhua isommista teoreettisista miljardimääristä, koska täysimittaiset vakuudet rajaavat vastuumme tuonne alle kahden miljardin. Se kaksi miljardia on oikeastaan ainoa luku, joka tavallisen suomalaisen kannattaa muistaa", valtiovarainministeri jatkaa.

Kataisen lausahduksesta huolimatta keskustelupalstoilla arvioitiin Suomen riskejä ja päädyttiin kymmenien miljardien summiin. Taloussanomissa Jan Hurri julkaisi 5.10.2011 kirjoituksen, jossa arvioi Suomen piikissä olevan jo 30 miljardin kriisivastuut. Helsingin Sanomat sai omissa laskelmissaan Suomen euroriskien ylärajaksi 50 miljardia.

Pian tämän jälkeen alettiin kehittää pysyvää vakaummekanismia. Koko tämän prosessin aikana ei nostettu esiin sitä, että tällainen toiminta oli nimenomaan kielletty EU:n perussopimuksissa. Niissä oli nimenomaisesti kielletty maata ottamasta vastuuta toisen puolesta. Tällaisella kiellolla haluttiin jo etukäteen torjua sitä, että joku maa sellaista vaatisi. Mutta tällaisia mekanismeja kehitettiin koko ajan. Ne piti vain perustaa juridisesti EU:n ulkopuolelle, koska ne olivat sopimusten vastaisia.

Tästä pysyvästä mekaniismista kirjoitti Petteri Orpo kokoomuksen verkkosivuilla:

”Orpo muistuttaa, että vakaumekanismin perustaminen ei vielä tarkoita, että suomalaisten rahoja käytettäisiin muiden maiden tukemiseen.”

”Myös EVM:n varojen käyttäminen edellyttäisi maiden kesken yksimielisyyttä. EVM:n perustaminen ei siis vielä tarkoita, että suomalaisten rahoja käytettäisiin muiden maiden tukemiseen. Päätös mekanismin käyttämisestä tehtäisiin edelleen joka kerta Suomessa erikseen ja asiassa viimeinen sanavalta on eduskunnalla, Orpo huomauttaa.”

Ei kestänyt kauaa, kun EVM:n osalta muutettiin asioiden käsittelyä siten, että enää ei vaaditakaan yksimielistä päätöstä. Suomenkin sitoumuksista voidaan tehdä päätös vastoin Suomen tahtoa. Ja eduskunnassa ei EVM asioita enää tarvitse viedä eduskunnan julkiseen täysistuntoon vaan ne käsitellään salaisina suuressa valiokunnassa. Ensimmäinen EVM:stä rahoitettu pelastuspaketti koski Espanjan pankkien pelastamista. Suomen osuus EVM:stä on yli 12 miljardia euroa.

Sitten tukipolitiikka jatkui ns. pankkiunionin muodossa. Euromaiden pankkivalvonnat yhdistettiin, EVM:stä tehdään elin, joka voi pelastaa minkä tahansa euromaan pankkeja ilman, että kyseisen maan tarvitsee olla välikätenä. Myös pankkien talletussuojamekanismit halutaan yhdistää.

Euroalueen lainamarkkinoita rauhoitti vasta se, kun EKP lupasi huolehtia siitä, että kukaan ei liikaa polta näppejään eurovaltioiden lainoissa. Jos korot alkavat karata käsistä, EKP käynnistää pelastusohjelman. Suurena saavutuksena juhlittiin sitä, että ylivelkaiset kriisimaat ylipäätään saivat jostakin lainaa menoihinsa ja vanhojen velkojensa hoitoon. Jokaisesta EKP:n 1000 miljardin operaatiosta periaatteessa 20 miljardia on Suomen rahaa.

Tukien vastapainoksi kriisimailta vaaditaan valtavia säästöjä. Niillä rauhoitetaan rahoittajamaiden kansalaisia näyttämällä, kuinka kriisimaissa kärsitään. Poliitikan seurauksena kyseisissä maissa työttömyys on räjähtänyt käsiin. Tällaiset poliittiset leikkaus- ja säästöohjelmat niin Suomessa kuin muualla euroalueella saattavat myös johtua siitä, että poliitikkojen käskyttäjinä toimii yritysjohtajien hyvä veli verkosto. Siellä on viime aikoina erikoistuttu kulujen karsintaan ja toimintojen saneeraamiseen. Yritys voi korjata talouttaan saneeraamalla. Valtio on vain hieman erilainen yksikkö kuin yritys. Sen tehtävänä on usein pitää huolta saneeratuista.

Yksi motiivi järjettömiltä näyttävillä tukipaketeilla on euron pelastaminen. Jos euroalue alkaisi murentua, euron pystyssä pitäminen alkaa käydä entistä vaikeammaksi. Eri puolilta on kuultu, että euron pelastaminen edellyttää, että euroalueesta tehdään liittovaltio. Sillä olisi yhteiset velat ja budjetit, verotusoikeus ja yhteinen talouspolitiikka sekä tulonsiirrot maasta toiseen. Sekä komissiossa että suurissa euromaissa on esitetty tällaisia vaatimuksia.

Yhteiset velat merkitsevät, että suomalaisten maksettavaksi tulee 100 miljardia euroa muiden velkoja ja tulonsiirrot sitä, että suomalaiset maksavat muille euromaille tulonsiirtoja 10 miljardia vuodessa. Harvat suomalaiset kehtaavat edes ilmoittaa kannattavansa liittovaltiota ymmärrettävistä syistä. Jotkut ministerit, kansanedustajat ja europarlamentaarikot ovat tätä kuitenkin kannattaneet.

Suomalaisille on monta kertaa syötetty puppua europrosessin kuluessa ja siksi suomalaisten päättäjien uskottavuus ei ole suuri. Varsin moni arvelee, että johtavat poliitikot ilmoittavat vastustavansa liittovaltiota vain siksi, että ymmärtävät sen kannattamisen olevan poliittinen itsemurha. Mutta heitä epäillään siitä, että he vievät Suomea liittovaltioon pienin askelin ja kertomatta minne ollaan menossa. Kuten Suomessa on toimittu tähänkin asti.

Esimerkiksi 28.4.2013 Kaleva uutisoi keskustan puheenjohtaja Juha Sipilän puheesta keskustan puoluevaltuuston kokouksen yhteydessä pidetyssä EU-seminaarissa. Siinä Sipilä puolusti EU:ta ja euroa ja irtisanoutui samalla liittovaltiosta. Mutta siihen EU-johdon julkiseen kantaan, että euron pelastaminen edellyttää euroalueen muuttamista liittovaltioksi, Sipilä ei ottanut mitenkään kantaa.

Entäpä jos EU:n johto nyt poikkeuksellisesti onkin oikeassa ja euron pelastaminen edellyttää liittovaltiota? Miten Sipilä silloin valitsisi ja missä menee raja, jota pitemmälle Suomen ei pidä mennä? Vai viedäänkö Suomea pienin askelin kohti liittovaltiota kertomatta koskaan, mihin ollaan matkalla? Menettely vastaisi aikaisempaa käytäntöä.

Kuka sitten on takana eurohankkeessa ja Euroliittovaltiohankkeessa? Arvioiden mukaan sitä on Brysselissä ajanut eurooppalaisten yritysjohtajien Round Table-järjestö. Aikaisemmin siinä suomalaisten keskeisenä hahmona oli Jorma Ollila. Tietojen mukaan siihen kuuluu nykyään kaksi Suomessa toimivaa yritysjohtajaa, Stephen Elop ja Antti Herlin. Näistä Herlin on varmaankin henkilö, joka vetää linjoja.

Yritysjohtajien kannalta asetelma on aivan erilainen kuin suomalaisen veronmaksajan kannalta. Yritysjohtajien intressejä saattaisi hyvinkin palvella liittovaltio. Ja Suomen verojen maksusta heidän tuskin kannattaa murehtia, koska eivät he veroja maksa. Verot maksaa aina keskiluokka.

8.4 Moraalikato

Eurokriisi on myös merkinnyt täydellistä moraalista uskottavuuden romahdusta EU:lle ja eurolle. Kun operaatioita toteutetaan vastoin sopimuksia, mikä merkitys EU:n sopimuksilla on? Ei ilmeisesti juuri mikään.

Edelleen julkisuuteen vuoti ns. Lagarden lista. Siinä oli joukko kreikkalaisia, joilla oli salainen tili sveitsiläisessä pankissa. Listassa oli valtava joukko silmäätekeviä. Listaa salailtiin Kreikassa vuosia ja kun se lopulta tuli julki, arvioitiin että kreikkalaiset viranomaiset olivat poistaneet listalta kiusallisia nimiä. Yksi lipsahdus oli sensoreille kuitenkin sattunut. Entisen pääministerin Papandreoun äidin nimi oli jäänyt listalle. Hän oli ottanut tyttönimensä ja muuttanut Israeliin ja siksi häntä ei huomattu poistaa listalta. Hänen tilillään sveitsiläisessä pankissa oli yli 500 miljoonaa euroa. Jokainen voi arvata, kuka hänet ja rahat aikanaan muodollisestikin perii?

Espanjan pankkikriisin korruptioulottuvuuksista esittivät suomalaisetkin televisiokanavat ohjelman ”Kuka maksaa?” Siinä kuvattiin, kuinka korruptio pyöri Espanjan rakennus- ja pankkibisneksessä. Ja heti perään paljastui, että pääministeri Rajoy oli sekaantunut salaiseen sveitsiläiseen pankkitiliin liittyviin hämätouhuihin.

Sokerina pohjalla kaatui europäättäjien syliin Kyproksen romahdus. Maa on toiminut veroparatiisina ja pessyt venäläistä mafiarahaa. Esimerkiksi televisiossa on kerrottu lakimies Magnitskista, joka paljasti suuren luokan veronkierron. Sen seurauksena hänet vangittiin, kidutettiin ja tapettiin vankilassa. Osa hänen paljastamistaan Venäjän verottajilta varastetuista rahoista on pesty Kyproksella. Sijoitetut rahat oli osittain hävitty, kun ne oli sijoitettu Kreikan valtion lainoihin. Ja nyt piti siis suomalaisten veronmaksajien rahoilla pelastaa venäläisten mafiosojen rahoja.

Yrittäessään rauhoittaa kotimaidensa asukkaiden mieliä, euroryhmä päätti antaa Kyprokselle vain osan sen tarvitsemista rahoista. Loppu piti kerätä verona kyproslaisissa pankeissa olevilta talletustileiltä. Isosta tilistä olisi mennyt veroihin yli 10 % ja pienistäkin talletuksista hieman. Seurauksena oli valtava huuto. Jopa Venäjän presidentti Putin katsoi tarpeelliseksi paheksua veroa.

Lopuksi suunnitelmaa muutettiin. Suurilta tallettajilta piti leikata osa talletuksista. Mutta ennen toimeenpanoa monet suuret pelurit ehtivät siirtää rahansa pois Kyprokselta. Kyproksen talouden selkäranka on ollut pankkisektori (rumasti rahanpesu) oheispalveluineen. Sen romahtamisen myötä Kypros vaipuu syvään lamaan. Kukaan ei tiedä, kuinka Kypros pystyy maksamaan euromaiden 10 miljardin lainan? Suomen osuus lainasta on 200 miljoonaa euroa.

Selvästi Suomelle on jossakin päätetty agenda EU-politiikassa, jota ajetaan keinoja kaihtamatta eteenpäin. Poliitikot ja media ovat vain asian eteenpäin viejiä.

Lopuksi pieni kevennys. Kokoomuksen kotisivuilla julkaistiin 2.6.2012 seuraava uutinen:

”pääministeri Jyrki Katainen vastaanotti tiistaina Berliinissä merkittävän talouspalkinnon huomattavista ansioistaan sosiaalisesti kestävästä markkinatalouden kehittämisestä. Kultainen Ludwig Erhard – kunniapalkinto jaettiin Saksan kristillisdemokraattisen puolueen CDU:n järjestämässä, maan poliittiset ja talouselämän päättäjät kokoavassa Wirtsftstag-seminaarissa”

Kansalaisten kyyninen huumori kukki, kun porukka pohti, paljonko oli tullut kyseiselle mitalille kilohintaa?

9. EMU-PUSKURIT

9.1 Miksi ei käytetty?

Kun Suomi liittyi EMU:uun, menetettiin mahdollisuus tasoittaa suhdannevaihteluita valuuttakurssia muuttamalla. Sen korvaamiseksi kehitettiin ns. EMU-puskurit. Niitä kerättiin työttömyysturvajärjestelmään ja työeläkejärjestelmään miljardikaupalla. Työeläkejärjestelmässä yksinomaan oli EMU-puskureita 4,5 miljardia euroa.

Tällainen ratkaisu merkitsi valtavaa vallan siirtoa Suomen Pankilta ja valtiolta työeläkeyhtiöille ja niitä hallitseville hyvä veli verkostoille. Aikaisemmin valuuttapolitiikasta päättivät Suomen Pankki ja valtio, nyt vastaava suhdannevallan käyttö oli siirretty hyvä veli verkostolle.

Pian tulikin esiin tilanne, jossa asiaa piti pohtia. Vuonna 2008 maailmantalous sukelsi ja Suomessakin BKT laski 2009 kaikkiaan 8,5% Kataisen lupauksista huolimatta. Laman lähestyessä Katainen nimittäin lupasi, että lama ei kosketa Suomea.

Miten tällaiseen shokkiin voitaisiin vastata? Ruotsi, joka oli jäänyt EMU:n ulkopuolelle, sopeutui antamalla valuuttansa devalvoitua. Sen seurauksena Ruotsin vienti ei kärsinyt yhtä voimakkaasti kuin Suomessa. Tuontitavaroiden hinta kyllä vastaavasti nousi heikentäen ruotsalaisten elintasoja. Kun kriisin pahin vaihe oli ohi, valuutan annettiin taas vahvistua ja elintaso nousi ennalleen. Valtion ei tarvinnut velkaantua ja itse asiassa Ruotsissa valtion velkaantuminen on pienentynyt, kun se muualla on kasvanut.

Entä mitä tehtiin Suomessa? Ruotsin tapaan valuuttakurssin muutoksilla ei ollut mahdollista sopeutua, koska Suomi oli eurossa. Sen korvikkeeksi oli kehitetty EMU-puskurit. Niiden avulla olisi voitu helpottaa yritysten kilpailukykyä kriisin oloissa. Esimerkiksi alentamalla eläkemaksua olisi nimenomaan helpotettu työllistävien yritysten kykyä ylläpitää kilpailukykyään kriisin oloissa ilman, että olisi tarvinnut heikentää ihmisten ostovoimaa.

Mitä noilla rahoilla olisi saatu aikaan? Oletetaan, että yksityisellä sektorilla yhden työntekijän vuosikustannus on kaikkiaan 40.000 euroa. Silloin 4,5 miljardin euron EMU-puskurit olisivat vastanneet yli 110.000 ihmisen työllistämiseen tarvittavaa kustannusta. Parille vuodelle jaksotettuna se olisi merkinnyt 55.000 kumpanakin vuotena. Sillä olisi ollut vielä se edullinen piirre, että tuki olisi nimenomaan kohdistunut suomalaisen työhön ja veronmaksajiin.

Mutta mitä tapahtui? EMU-puskurit jätettiin kokonaan käyttämättä. Vuonna 2008 suuret työeläkeyhtiöt keinottelivat itsensä selvitystilaan ja niiden pelastamiseksi piti valtion säätää poikkeuslaki. Siinä työeläkeyhtiöiden taloudellinen tilanne käännettiin kirjanpitolommuilla näyttämään kunnolliselta. Yksi osa tuota prosessia oli se, että EMU-puskurit lainsäädännössä muutettiin vuodeksi rinnastettiin työeläkeyhtiöiden pääomaan. Niitä ei tietenkään voitu käyttää siihen tarkoitukseen, johon ne oli kerätty, koska ne oli sidottu työeläkeyhtiöiden pelastamiseen.

Siis EMU puskureita ei työeläkejärjestelmän osalta käytetty ollenkaan, vaikka elettiin ankaran laman vuosia. Elvytystoimet toteutettiin ottamalla valtiolle suuret määrät velkaa ja ylläpitämällä valtion velkarahalla taloudellista toimeliaisuutta. Tästä ratkaisumallista voi löytää monia erikoisia piirteitä. Kun valtion velkarahalla rakennettiin esimerkiksi teitä ym. kohteita, niitä toteuttivat usein ulkomaiset rakennusliikkeet. Ne eivät välttämättä työllistäneet suomalaisia vaan toivat työvoimaa halpatyövoiman maista. Rakennushankkeiden elvytysvaikutuksesta merkittävä osa meni muualle kuin Suomeen. EMU-puskureiden käyttö olisi kasvattanut suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja parantanut elvytysvaikutuksia Suomessa.

Elvytys kohdistui nimenomaan julkisen sektorin tehtäviin. Yleensä esim. EK on julkisesti vastustanut ankarasti tällaista toimintaa, mutta nyt hyvät veljet ovat valmiita jopa ajamaan tällaista. Yksi seuraus tästä oli se, että valtio ajautui pysyvään velkakierteeseen. Velkaantumista ei saadakaan enää katkaistua muuten kuin karsimalla menoja ja nostamalla veroja. Molemmat temput on euroalueella taas kerran havaittu pettämättömän hyväksi lamantekokoneiksi.

Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka työeläkejärjestelmä ja hyvä veli verkosto kaataa ongelmansa veronmaksajien niskaan. Oli tietenkin äärimmäisen naivia kuvitella, että kun suhdannepolitiikka annetaan valtiolta ja Suomen Pankilta työeläkeyhtiöille ja niiden ympärille ryhmittyneelle hyvä veli verkostolle, nuo tahot kriisin oloissa vähät välittäisivät valtion parhaasta. Ne keskittyivät silloin suojelemaan itseään.

Eiväthän hyvät veljet ja niiden yhtiöt maksa kuin murusen Suomen verokertymästä. Pääosan veroista maksa keskiluokka palkkaveroina ja kulutusveroina. Ja hyvä veli verkosto voi aina omilla päätöksillään kompensoida mahdollisen verojen kasvun nostamalla vastaavasti omia palkkioitaan. Suomen asioista verkosto on lähinnä kiinnostunut turvaamaan työeläkejärjestelmän rahoituksen, rahastojen kasvun ja valta-aseman. Syy on yksinkertaisesti se, että hyvä veli verkoston oma valta-asema on pääosin rakennettu työeläkeyhtiöiden ja niiden rahastojen ympärille.

9.2 Vakuutusyhtiöiden surkeasti päättynyt sijoitussiekkailu

Entä johtuiko tarve käyttää Suomen elvyttämiseen varatut rahat työeläkeyhtiöiden pelastamiseen jostakin työeläkeyhtiöiden omaan harkintavaltaan kuulumattomasta ulkoisesta ongelmasta? Vastaus on ei.

Vuoden 2006 lopussa säädettiin laki, jonka piti lisätä työeläkelaitosten mahdollisuutta sijoittaa riskipitoisemmin ja tuottavammin. Osa osakesijoitusten riskeistä (ja hyödyistä) oli tarkoitus siirtää yksittäisiltä eläkelaitoksilta koko järjestelmän yhteiselle vastuulle. Silloin järjestelmä voisi sijoittaa enemmän osakkeisiin ilman, että yksittäisten eläkelaitosten riski kasvaisi. Koko järjestelmän tuotto saattaisi kyllä vaihdella enemmän samaan tapaan kuin julkisen sektorin eläkelaitoksissa. Vastapainoksi odotettavissa olevat tuotot kasvaisivat.

Tavoitteena oli vuoden 2006 lakimuutoksessa, että viiden vuoden siirtymäajalla piti 10 % varoista olla sijoitettuna osakkeisiin järjestelmän yhteisellä riskillä. Siirtymäaika olisi siis päättynyt 2011. Silloin työeläkelaitosten varoista olisi keskimäärin ollut 35 % sijoitettuna osakkeisiin.

Jo ennen kuin laki tuli voimaan 2007 alusta, kasvattivat työeläkeyhtiöt osakesijoituksiaan. Vuoden 2007 lopussa ne olivat jo 50 % varoista. Määrä vedettiin huippuunsa juuri ennen vuoden 2008 rysähdystä. Silloin nimenomaan työeläkeyhtiöt kärsivät finanssikriisistä ja ne jouduttiin pelastamaan poikkeuslaeilla. Eli sitomalla elvytykseen kerätyt Emu-puskurit vakuutusyhtiöiden pelastamiseen.

Ei työeläkeyhtiöiden sijoitustoiminnan tulos kovin kaksista ole ollut sen jälkeenkään. Vuonna 2012 erilaiset eläkelaitostyyppit saivat vaaroilleen tuottoa seuraavasti:

Työeläkeyhtiöt	8,2 %
Eläkesäätiöt ja -kassat	11,1 %
Julkiset eläkelaitokset	12,4 %

Siis vakuutusyhtiöt hävisivät keskimäärin eläkesäätiöihin verrattuna noin 3 prosenttiyksikköä tuotossa ja julkisiin laitoksiin verrattuna noin 4 prosenttiyksikköä. Miksi? Syitä on varmaan monia. Yhdeksi syyksi kertoi Ilmarisen sijoitusjohtaja Timo Ritakallio sen, että yhtiöillä oli poikkeuksellisen paljon suomalaisia osakkeita. Siis isot mammuttiyhtiöt omistivat paljon enemmän suomalaisia yhtiöitä kuin esimerkiksi eläkesäätiöt tai julkiset eläkejärjestelmät? Tietenkin siksi, että noihin yhtiöihin on nimenomaan parkkeerattu hyvä veli verkoston omistusvalta Suomessa. Siinä on yksi osa hyvä veli verkoston hintalapusta Suomessa.

Äkinäinen luulisi, että mammuttiyhtiöillä on suurempi tarve hajauttaa sijoituksiaan kuin pienemmällä, mutta tilanne oli päinvastoin. Eli mammuttien tuotto jäi pienemmäksi kuin muilla siksi, että ne olivat hyvä veli verkoston vallan säilytyskeskuksia. Eihän suomalaisia osakkeita voi vähentää, koska silloin ei olisi enää yhtä helppoa päättää, kuka menee mihinkin yhtiöön toimitusjohtajaksi tai hallituksen jäseneksi.

Jos asiaa penkoo vielä syvemältä vertaamalla eri yhtiöitä toisiinsa, tulee esiin varsin mielenkiintoisia tuloksia. Eri yhtiöiden sijoitusten tuotot vuonna 2012 olivat:

Varma	7,7 %
Ilmarinen	7,5 %
Eläke-Tapiola	9,0 %
Eläke-Fennia	10,3 %
Etera	9,9 %
Veritas	11,3 %

Siis vakuutusyhtiöistä nimenomaan valtapelin keskuksiksi muuttuneet Varma ja Ilmarinen menestyivät kaikkein heikoimmin. Miksiköhän? Tätä hintaa valtapelille ei seurata missään viranomaisraportissa.

Miltä sitten näyttää pitemmän aikavälin seuranta? Työeläkeyhtiöt ovat seikkailleet kiinteistösijoituksilla, ne ottivat turpaansa vuoden 2008 laman oloissa ja vuosi 2012 esimerkiksi oli surkea vuosi verrattuna muihin eläkelaitoksiin. Sijoitustoiminta on pitkäjänteistä toimintaa ja siksi on perusteltua verrata tuloksia pitemmällä aikavälillä. Pitäähän tuollaisen sekoilun jotenkin näkyä numeroissa.

Työeläkeyhtiöiden huono sijoitusmenestys julkisiin eläkejärjestelmiin verrattuna kuitataan yleensä sillä, että niiden riskien käsittelymekanismit ovat erilaisia. Julkiset eläkejärjestelmät (kunta, valtio jne.) kestävät paremmin riskejä ja ne voivat hakea helpommin tuottoja. Se pitää sinänsä paikkansa. Ja juuri tuon eron vähentämiseksi tehtiin tuo muutos, jossa 10 % sijoitusomaisuudesta vastaava määrä yksityisten työeläkelaitosten osakesijoituksista siirretään järjestelmän yhteiselle vastuulle. Julkisissa laitoksissa järjestelmä on sama kuin laitos, mutta yksityisellä sektorilla järjestelmä koostuu useista laitoksista, joita pitää erikseen seurata.

Mutta yksityisessä työeläkejärjestelmässä on muitakin laitoksia kuin vakuutusyhtiöt. Esimerkiksi eläkesäätiöt toimivat tyypillisesti yhden työnantajan tai konsernin eläkelaitoksina. Ne eivät voi houkutella muualta asiakkaita, koska niiden asiakaspiiri on lailla rajattu. Siksi niillä ei ole markkinointikustannuksia. Toisaalta eläkesäätiöitä koskevat samat rajoitukset sijoitustoiminnassa kuin eläkeyhtiöilläkin on.

Miltä näyttää pitemmän tähtäimen vertailu sijoitustuotoissa eri tyyppisissä eläkelaitoksissa? Vuonna 1997 otettiin yksityisissä työeläkelaitoksissa käyttöön uusi toimintamalli, jossa niille siirrettiin riskipääomia sijoitustuotoista. Tuota muutosta ennen sellaista ei ollut, joten vertailu on perusteltua muutoksen jälkeen. Vuosina 1998-2012 eli 15 vuoden aikana erilaisten työeläkelaitosten keskimääräinen sijoitustuotto oli seuraava:

Työeläkeyhtiöt	5,1 %
Eläkesäätiöt ja -kassat	6,0 %
Julkiset eläkelaitokset	5,5 %

Työeläkeyhtiöt hävisivät sijoitustuotoissa julkisille eläkelaitoksille lähes 0,5 %-yksikköä. Jonkinlaista eroa toki voisi perustella julkisten laitosten suuremmalla sijoitustoiminnan vapausasteella. Mutta työeläkeyhtiöt

häviävät samana aikana keskituotossa lähes 1 %-yksikön eläkesäätiöille ja eläkekassoille. Tuota eroa onkin jo paljon vaikeampi selittää. Eläkesäätiöillä ja -kassoilla on sijoitustoiminnassaan samat rajoitukset kuin työeläkeyhtiöillä.

Noin suuri ero keskimääräisissä tuotoissa ei ole mikään mitätön seikka. Yksityisen työeläkejärjestelmän volyymeillä erosta muodostuu merkittävä, koska tarkasteltava aikajänne on 15 vuotta. Jos työeläkeyhtiöt olisivat saaneet vuosittain keskimäärin lähes prosenttiyksikön paremman tuoton varoilleen (eli saman kuin säätiöt), olisi se tuottanut rahastoihin tarkasteluaikana lähes 10 miljardia euroa enemmän rahaa. Taas yksi hintalapun osa hyvä veli verkostolle.

Samalla herää kysymys, miksi niin monessa suuressa yrityksessä siirrettiin eläkkeiden hoito eläkesäätiöstä vakuutusyhtiöön? Niiden tuottohan on ollut heikompi kuin eläkesäätiöillä. Kun noiden suuryritysten toimitusjohtajat lähes järjestään neuvottelivat itselleen paikan työeläkeyhtiöiden hallinnossa, uskottavimmalta selitykseltä vaikuttaa se, että pohjalla oli johtajien halu päästä hyvä veli järjestelmän sisäpiiriin.

Tällaisten surkeasti sujuneiden sijoitusseikkailujen vuoksi ei Emu-puskureita voitu käyttää ja valtio velkaantui.

9.3 Valtio saa ottaa velkaa

Eri toimijoiden valtasuhteet käyvät hyvin ilmi, kun seuraa, miten Suomessa reagoitiin vuoden 2008 taluskriisiin. Yksi mahdollisuus olisi ollut käyttää euroon liittymisen yhteydessä luodut ja muuten kertyneet puskurit elvytykseen. EMU-puskureita olisi ollut 4,5 miljardia euroa työeläkejärjestelmässä ja lisäksi olisi voitu palauttaa pienyrityksille liikaa perityt 1,5 miljardia työkyvyttömyysmaksuja. Elvytysvaraa olisi siis ollut 6 miljardia euroa.

Emu-puskureita ei kuitenkaan käytetty vaan vakuutusyhtiöt pitivät rahat. Samansuuntaisesti toimittiin, kun poistettiin ns. Kela-maksu. Siinä valtio luopui vuodessa miljardin euron tuloista Kelalle, jonka se joutuu kattamaan verovaroin ja viimekädessä lainaa ottamalla. Vastapainoksi EK lupasi, että työeläkemaksuja korotetaan. Varsin pian tuo unohdettiin.

Laman hoito rahoitettiin valtion velanotolla. Ja nyt tuota velanottoa vaikeroidaan Suomen suurimpana ongelmana. Kuka siis onkaan pomo tässä yritysjohton ja poliitikkojen hyvä veli verkostossa?

10. PIENYRITYSTEN TYÖKYVYTTÖMYYSMAKSUJEN KAAPPAUS

10.1 Pienyritysten työkyvyttömyysmaksu esimerkkinä

Tarkastellaan yhtenä esimerkkinä suuryritysten härskistä vallankäytöstä pienyrityksiltä liikkaa perittyjen työkyvyttömyysmaksujen kohtaloa työeläkejärjestelmässä. Siinä työeläkeyhtiöiden intressi ja suuryritysten häikäilemätön vallankäyttö ilmenevät kaikessa raadollisuudessaan.

Suomessa yksityisessä työeläkevakuutuksessa työkyvyttömyyseläkkeiden rahoitus on pitkään toiminut seuraavalla periaatteella:

Työssä olon aikana ei työkyvyttömyyseläkkeiden menoihin varauduta. Kun henkilö jää työkyvyttömyyseläkkeelle, rahastoidaan työeläkelaitokseen rahamäärä, jonka yhtiöiden laskuperusteiden mukaan oletetaan riittävän siihen, että alkuketken suuruinen eläke maksetaan henkilölle siihen asti, kun hän saavuttaa vanhuuseläkeiän. Vanhuuseläkeiän saavuttamisen jälkeen eläke maksetaan muista varoista. Työkyvyttömyyseläkkeen rahoitus Suomessa poikkeaa kansainvälisestä käytännöstä, jossa työkyvyttömyyseläkkeen kustannuksiin varaudutaan jo työssäolon aikana.

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään nuorelle hyväpalkkaiselle työntekijälle, joka ei kuole sairauteensa eikä myöskään parane työkykyiseksi, voi tuo summa olla jopa lähes miljoona euroa. Kyseessä on siis varsin suuri summa.

Summan suuruuden takia työkyvyttömyyseläkkeiden rahoitustapa on riippunut työnantajayrityksen koosta. Pienessä yrityksessä tuollaisen menoerän lasku voisi olla tuhoisaa yritykselle. Siksi pienyrityksiä käsitelläänkin yhtenä kokonaisuutena. Niiltä peritään maksua vakuutusyhtiön määräämän tariffin mukaan. Noilla maksuilla pitäisi kattaa vuotuiset työkyvyttömyysmenot. Noista maksuista rahastoidaan varat toteutuneiden eläketapausten kustantamiseen.

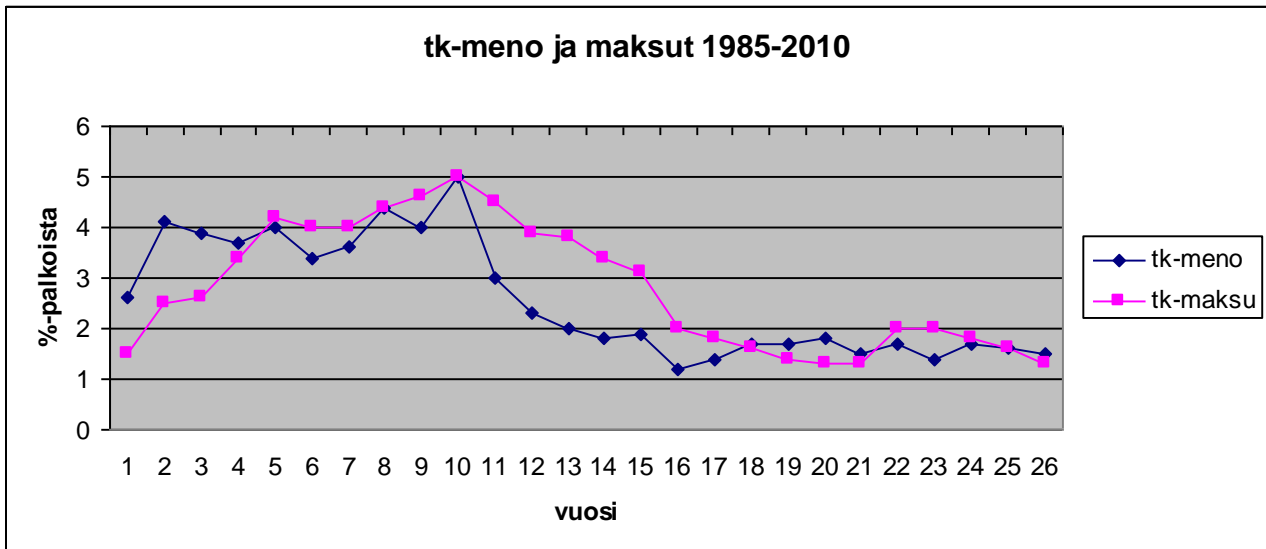
Suuryrityksillä rahoitus perustui vielä pitkälle 2000-luvulle omavastuuseen. Yritys maksoi itse omien työkyvyttömyystapaustensa kustannukset. Kun yritys oli riittävän iso, eivät yksittäiset eläketapaukset aiheuttaneet liian suurta vaihtelua eläkemaksuihin. Jos yritys oli näiden ääripäiden välissä, siihen sovelletaan osittain omavastuutekniikkaa ja osittain yleistä tariffia.

Omavastuutekniikka ei tuottanut ylijäämiä eikä vajeita. Jos perityt maksut eivät täsmänneet suuryritysten osalta, erotus tasoitettiin seuraavana vuonna. Tariffin piirissä olevien pienyritysten osalta näin ei menetellä. Tällöin tavoitteena on, että perusteet ovat ns. turvaavat. Eli maksua peritään hieman enemmän kuin mitä odotetaan menon olevan. Jos syntyy ylijäämää, se siirretään varaukseen nimeltä tasoitusvastuu (-määrä, aikaisemmin -varaus). Jos jonakin vuonna menot ovat suuremmat kuin maksut, vajeus otetaan tuosta varauksesta. Varausta käytetään periaatteen mukaan vain työkyvyttömyysmenon satunnaisten vaihteluiden kattamiseen. Jos ”meno” vaihtelee voimakkaasti siksi, että vakuutusyhtiöt hallinnollisilla päätöksillä aiheuttavat menon vaihtelua, se ei periaatteessa ole tasoitusvastuulla katettavaa vaihtelua. Se pitäisi ottaa budjetoinnissa huomioon hallinnollista päätöstä tehtäessä.

Tähän asti asia noudatti normaaleja vakuutustoiminnan pelisääntöjä. Omavastuisissa vakuutuksissa ei syntynyt tasoitusvastuuta, mutta pienyrityksillä syntyi. Se paljonko tasoitusvastuuta tarvitaan, riippuu tietenkin siitä, miten suurta on työkyvyttömyysmenon vaihtelu. Kun tuollaisen tariffin piirissä on 60 % yksityisen työeläkejärjestelmän piirissä olevista työntekijöistä, milloin voi syntyä tilanne, jolloin menon vaihtelu on hyvin voimakasta? Vaikka tasoitusvastuu lasketaan yhtiöittäin, on selvää että menon suuret satunnaiset vaihtelut edellyttäisivät jotakin dramaattista tapahtumaa kansanterveydessä. Silloin asia olisi uutisissa muista syistä, kuin vakuutusrahastojen riittävyuden takia.

Pienyrityksiltä kerätyt työkyvyttömyysmaksut nousivat uutisiin vuonna 2005, kun Suomen Kuvalehti julkaisi asiasta kriittisen kirjoituksen. Ylen TV:n pääuutiset nostivat 1.11.2005 asian ykkösuutiseksi. Todettiin, että pienyrityksiltä oli peritty 1,5 miljardia euroa liikaa työkyvyttömyysmaksua. Esimerkiksi Kari Puro myönsi asian julkisesti. Asiaa on kuvattu Renkien kaappauksessa (s. 21)

Siis paljastui suuri kupru perityissä maksuissa. Virhe myönnettiin ja liikaa perityt maksut luvattiin palauttaa pienyrityksille. Miten tällainen kupru on ylipäättään päässyt syntymään? Asian tausta selviää seuraavasta kuviosta:

Kuviossa on esitettyä pienyritysten työkyvyttömyysmeno prosentteina niiden palkoista (sininen käyrä) ja niiltä peritty maksu (punainen käyrä). Kuvion vuodet alkavat vuodesta 1985 ja päättyvät vuoteen 2010. Jos kuviota tarkastelee vertailemalla vain sen ensimmäistä vuotta viimeisiin vuosiin, näkyy työkyvyttömyyden kustannusten kehitys selvästi. 1980-luvun puolivälissä pienyritysten työkyvyttömyysmeno oli reilu 2% palkoista. Nyt se on keskimäärin alle 1,5 % palkoista. Viimeisten vuosien menon kehitys on ollut varsin tasaista, kuten voikin olettaa. Toki viimeisten vuosien lukusarja on kerätty eri lähteistä. Pienyritysten työkyvyttömyysmenon suuruus on niin suuri salaisuus, ettei sitä vakuutusyhtiöiden toimesta julkaista. Julki annetaan ainoastaan lukuja, joissa menon kehitys on häivytetty erilaisilla hallinnollisilla varaussiirroilla.

Mutta miksi vuodesta 1986 meno nousi lähes kaksinkertaiseksi eli 4 prosenttiin palkoista ja miksi meno alkoi laskea voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä? Syy on eläkelaji nimeltä yksilöllinen varhaiseläke, jossa eläkkeen saattoi saada helpommilla terveydellisillä kriteereillä kuin työkyvyttömyyseläkkeen. Se aiheutti menojen nousun. 1990-luvun puolivälistä alkaen yksilöllinen varhaiseläke käytännössä lopetettiin nostamalla asteittain sen alaikäraja ylös.

Kun yksilöllinen varhaiseläke lopetettiin, meno (sininen käyrä) laski dramaattisesti. Mutta maksu (punainen käyrä) seurasi perässä paljon hitaammin. Käytännössä noina vuosina kerättiin tuo kohuksi noussut 1,5 miljardia euroa liikaa maksuja.

Työkyvyttömyyseläkkeiden meno on pienyrityksillä ollut keskimäärin noin 350 miljoonaa euroa vuodessa. Tasoitusvastuun suuruus määräytyy periaatteessa siitä, kuinka suurta puskuria tarvitaan sen varalle, että menot saadaan katettua maksuilla ja varauksella. Siinä olennainen tekijä on menon vuotuinen vaihtelu. Kun tietoja ei ole julkaistu, joudutaan niitä arvioimaan. Käytin eräissä eduskunnan talousvaliokunnalle tekemissäni laskelmissa keväällä 2012 arviota, että menon vuotuinen keskimääräinen vaihtelu (hajonta) 2000-luvulla eli yksilöllisen varhaiseläkkeen lopettamisen jälkeen, on 50 miljoonaa euroa. Se on ilmeisesti liian suuri vaihtelu, mutta sitä voi hyvin käyttää varovaisuussyistä.

Jos vaihtelu on noin suurta, paljonko varausta pitäisi olla? Asiaa voi suuruusluokkien osalta tarkastella yksinkertaisella tilastollisella tavalla. Siis menon hajonta on 50 miljoonaa vuodessa. 100 miljoonan varaus merkitsee, että sellainen tilanne, jossa varaus ei riitä kattamaan menoja, esiintyy kerran 50 vuodessa. Jos varausta on 150 miljoonaa, tällainen tilanne esiintyy hieman useammin kuin kerran 1000 vuodessa. Jos varausta on 300 miljoonaa, puskuri loppuisi kerran miljardissa vuodessa. Ja tuota varausta oli siis yli 1600 miljoonaa euroa.

Eduskunnan valiokuntien kuulemisessa kysyttiin, mikä olisi todellinen tarve tälle varaukselle? Vastasin, että 150-200 miljoonaa euroa olisi ehdoton maksimi. Sosiaali- ja terveysministeriön entinen vakuutusylijohtaja

tohtori Tarmo Pukkila arveli eduskunnalle ehdottomaksi maksimiksi 200-300 miljoonaa euroa. No vanhoilla vakuutusvalvoijilla on tapana laskea varman päälle. Siis varausta oli yli 1600 miljoonaa euroa.

No aivan passiivisina eivät työeläkeyhtiöt olleet 2000-luvun alussa. Liikaa perittyjä varoja ei kyllä palautettu, vaikka varauksen kasvu mielettömiin summiin on varmasti huomattu. Sen sijaan yhtiöt alkoivat tuottaa ”tutkimuksia”, jotka puolsivat ylimitoitettua varauksen tasoa. Tehtiin tutkimuksia monimutkaisilla aikasarja-analyysillä, joista saattoi luottaa, ettei kukaan ulkopuolinen ymmärtäisi niitä. Yksi jekku tutkimuksissa oli. Menon hajonta laskettiin vuosilta 1986-2000 eli ajanjaksolta, jolloin yksilöllinen varhaiseläke oli voimassa. Tuon perusteella työkyvyttömyysmenon ”riski” oli kymmenkertainen siihen, mitä se on ilman yksilöllistä varhaiseläkettä. Jos riski mitoitetaan nykyisen menon mukaan, putoaa varauksen tarvekin kymmenesosaan.

Tutkimusten luvut siis manipuloitiin korkeiksi sisällyttämällä lukuihin jo lopetettujen eläkelajin tiedot. Olisiko tuo tapahtunut vahingossa? Kun tästä on tekijöitä kovisteltu, on selitelty että pitää varautua siihen, että eduskunta jokin päivä säätää taas kummallisen lain ja sitä varten pitää olla miljardeja varausta. Mahdollinen lainsäädännön muutos ei kuitenkaan ole mikään perustelu miljardien eurojen varausten keräämiselle. Sellaisiin pitää varautua lain vaikutuksia arvioitaessa.

10.2 Liikaa perittyjen varojen palautus

Kun liikaa perityistä työkyvyttömyysmaksuista nousi julkinen kohu 2005, lupasivat vakuutusyhtiöt palauttaa liikaa perittyjä rahoja. Vuonna 2006 piti liikaa perityistä maksuista palauttaa 0,6% pienyritysten palkkasummasta. Palauttaminen kuitenkin lässähti, kun samalla nostettiin pienyritysten tariffia 0,7% palkoista. Se mikä toisella kädellä oltiin palauttavinaan, perittiin toista kautta takaisin korkojen kera.

Tätä perusteltiin sillä, että vuonna 2006 alettiin myös suuryrityksille kerätä tasoitusvastuuta. Syynä oli niille räätälöity monimutkainen maksujärjestelmä, joka otettiin käyttöön, jotta kansainvälisissä kirjanpitokäytännöissä ei paljastuisi suomalaisen työkyvyttömyysrahastoinnin puutteet verrattuna kansainvälisiin standardeihin. Mikään pakko noiden maksujen sotkemiseen toisiinsa ei ollut. Kyse oli ilmeisestikin siitä, että vakuutusyhtiöillä ei ollut aikomustakaan palauttaa liikaa perimiään maksuja.

10.3 Työkyvyttömyysmaksujen kaappaus vakuutusyhtiöiden riskipuskuriksi

Tätä asiaa käsiteltiin eduskunnassa keväällä 2012, kun sinne lähetettiin lakiesitys työeläkelaitosten vakavaraisuuden vahvistamisesta. Vuonna 2008 nimenomaan työeläkeyhtiöt ajautuivat vaikeuksiin, kun ne ottivat ylisuuria riskejä juuri ennen vuoden 2008 talousromahdusta. Useat työeläkeyhtiöt ajautuivat käytännössä selvitystilaan ja niiden vakavaraisuus romahti. Ero esimerkiksi eläkesäätiöihin verrattuna oli musertava vakuutusyhtiöiden kannalta. Asiaa on kuvattu Renkien kaappauksessa (mm. s. 50).

Sen pelastamiseksi muun muassa osa työeläkeyhtiöiden veloista eli ns. EMU-puskurit laskettiin niiden riskipääomaksi. Tilanne, jossa työeläkeyhtiöt pelastettiin laskelmalla osa niiden velkoja riskipääomiksi, häivytti viimeisetkin rippeet kuvitelmista, että työeläkeyhtiöt ovat jotenkin ”oikeita” yrityksiä.

Työeläkeyhtiöiden pelastuspaketit olivat kuitenkin määräaikaisia. Kun tuollainen pääomien laskentatapa loppuisi, ei yhtiöillä olisi kovin kaksiset edellytykset hoitaa sijoituksiaan. Siksi viime vuonna eduskuntaan laitettiin laki, jonka tarkoituksena oli korvata tilapäiset lait.

Tuon lain keskeisin idea oli, että vakuutusriskejä puskuroidaan kerätyt tasoitusvastuut lasketaan jatkossa vakuutusyhtiöiden sijoitusten riskipuskureihin. Se toisi vakuutusyhtiöille myös etuja suhteessa eläkesäätiöihin, joilla ei ole ollenkaan tasoitusvastuuta. Sitä ei yksinkertaisesti ole pidetty niissä tarpeellisena. Mutta vakuutusyhtiöissä se oli olemassa, ja niiden avulla vakuutusyhtiöt voisivat parantaa kilpailuasemaansa eläkesäätiöihin nähden. Lisää pääomaa tulisi 3 miljardia euroa, josta pienyritysten työkyvyttömyysmenojen liikamaksut olisivat puolet. Ei siis ihme, että vakuutusyhtiöillä ei ollut haluja palauttaa varoja.

Asiassa on toki se kiusallinen piirre, että alan perusoppikirjan (Pentikäinen – Rantala: Vakuutusoppi) mukaan tasoitusvastuuta nimenomaan ei voi käyttää muiden kuin vakuutusriskien kattamiseen. Mutta tuollaisista pikku ongelmista ei hätässä välitetty vähääkään.

Lain käsittely eduskunnassa oli oma omituisuutensa. Laista käytiin eduskunnassa lähetekeskustelu 8.3.2012, jolloin päätettiin lähettää laki sosiaali- ja terveystalouteen käsiteltäväksi. Erikoiseksi käsittelyn teki se, että jo ennen kuin lakiesityksestä käytiin eduskunnassa keskustelu ja päätettiin esityksen jatkokäsittelystä, sosiaali- ja terveystalouteen oli jo 7.3-8.3.2012 kuullut asiantuntijat ja asiantuntijakuuleminen oli periaatteessa loppunut. Asia ilmoitettiin 14.3.2012 saapuneeksi valiokuntaan mietinnön antamista varten. Juristit pohtikoot, miten tällainen ylipäättään istuu suomalaiseen lainsäädäntöön. Ideana oli selvästi ruhoja laki eduskunnasta läpi nopeasti ja huomaamattomasti. Työeläkeyhtiöissä puhuttiin avoimesti siitä, että lain käsittely eduskunnassa olisi nopea.

Menettely ilmeisesti hermostutti oppositiopuolueiden edustajia valiokunnassa ja he vaativat kuultavaksi lisää asiantuntijoita. Itsekin jouduin tässä yhteydessä kuultavaksi. Sen jälkeen lain sujuva eteneminen hidastui. Se lähetettiin seuraavaksi talousvaliokuntaan lausunnolle. Käsittelyn yhteydessä ilmeni, että lakiesityksessä ei kerrottu eduskunnalle edes perustietoja asioista. Edelleen talousvaliokunnan käsittelyn yhteydessä ilmeni, että laki olennaisella tavalla heikentäisi työeläkelaitosten valvontaa. Asiasta ei ollut minkäänlaista mainintaa eduskunnan saamista esityksissä tai niiden perusteluissa, eikä asiasta kerrottu valiokunnille.

Mediassa asiaa seurattiin jonkin verran. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa oli joitakin kriittisiä kirjoituksia ja Iltalehti kuvasi asian käsittelyä kutsumalla sitä ”miljardikaappaukseksi”.

Lopulta laki vietiin läpi valiokuntavaiheesta. Erityisesti oppositiopuolueissa oli tyytymättömyyttä lakiesitystä kohtaan. Perussuomalaiset laitoivat lakiesityksestä valiokunnassa eriävän mielipiteen, mutta keskusta hyväksyi lopuksi lakiesityksen, kun valiokunnan lausunnossa todettiin, että pitää selvittää pienyrityksiltä liikaa perittyjen työkyvyttömyysmaksujen palauttaminen. Ilkeät kielet toki väittivät, että keskusta joutui painostuksen kohteeksi. Valtio maksaa maatalousyrittäjien eläkkeitä vuodessa yli 500 miljoonaa euroa. Kertomusten mukaan keskustalle oli muistutettu, että tuo ei välttämättä ole ikuinen käytäntö, jos puolue heittäytyy hankalaksi.

Liikaa perittyjen varojen palauttaminen pienyrityksille oli esillä vuoden 2012 lopulla, kun työmarkkinatahot neuvottelivat vuoden 2013 työeläkemaksusta. Lopuksi päädyttiin siihen, että työkyvyttömyysmaksuihin tehdään 2013 pieniä palautuksia sekä yritysille että palkansaajille.

EK esiintyi julkisuudessa asiaa vaativana tahona. Todellisuudessa EK:n toimintaa pidettiin alalla huijauksena. Työkyvyttömyysmaksuja oli peritty liikaa ja tasoitusvastuuta oli valtavasti liikaa nimenomaan pienyrityksillä eikä suuryrityksillä. Suuryritysten osalta tasoitusvastuuta oli suhteellisesti ja absoluuttisesti paljon vähemmän kuin pienyrityksillä, vaikka matemaattisten periaatteiden mukaan asian pitäisi olla päinvastoin (pienyritykset ovat 60 % volyymistä ja suuryritysten 40 % jakaantuu 7 maksuluokkaan). Pienyritysten suuren massan pitäisi nimenomaan tasoittaa vakuutusriskejä. Palautettava määrä kaikkiaan oli 200 miljoonaa euroa, osa yrityksille ja osa palkansaajille. Yrityksille palautettavasta osuudesta vain osa kuuluu pienyrityksille. Jos pienyrityksiltä liikaa perittyä varausta on 1,6 miljardia euroa, sille kertyy jo korkoa 5 % korkotuotolla 80 miljoonaa euroa vuodessa.

Siis EK ja työeläkeyhtiöt tosiasiasiasia palauttivat vain kosmeettisen pienen osan pienyrityksiltä liikaa perityistä maksuista. Ja senkin niin, että rahaa palautettiin myös suuryrityksille. Hyvä esimerkki siitä, miten näkyy käytännössä se, että päätöksenteko on suuryritysten käsissä – niin työeläkeyhtiöissä kuin EK:ssakin.

Työntekijäjärjestöt ainakin muodollisesti vastustivat palautusta. Johtuiko se jostakin periaatteellisesta syystä vai oliko se vain virka-apua EK:lle, jonka oli vaikea selittää nihkeää suhtautumista rahojen palauttamiseen? Ylipäättään pitää ensiksi kysyä, millä oikeudella työeläkeyhtiöt perivät asiakkailtaan laittomia maksuja? Ja jos peritään jonkin virheen takia liikaa maksuja, on ne palautettava viivyttämättä maksajille. Ja mikä oikeus ns. työmarkkinajärjestöillä on luvata vakuutusyhtiöille, että niiden ei tarvitse palauttaa asiakkailleen liikaa perimiään maksuja?

10.4 Salaisuuksien kammio

Voi vain kummastella, että sellainen asia kuin pienyritysten työkyvyttömyysmeno Suomessa on niin suuri valtiosalaisuus, että sitä ei voida kertoa julkisuudessa. Monia näistä tiedoista ei kerrottu edes eduskunnalle, kun siellä käsiteltiin keväällä 2012 asiaa koskevaa lakia. Tässä pienyritysten työkyvyttömyysmenossa ja tasoitusvastuun määrässä on lukuisia tuollaisia suuria salaisuuksia. Mediassa on ollut aika vähän ponnisteluja tuollaisten seikkojen selvittämiseen.

Tässä asiassa tapahtui mielenkiintoinen episodi, kun Ryhmäteatteri teki näytelmän Eduskunta II. Se oli tavallaan dokumenttinäytelmä, joka perustui pöytäkirjoihin, dokumentteihin ja syväkurkkujen kertomuksiin. Sitä voi ehkä kuvata teatterin keinoin esitettäväksi tutkivaksi journalismiksi.

Ryhmäteatteri pyysi Eläketurvakeskukselta lukuja pienyritysten työkyvyttömyysmenosta sekä tasoitusvastuun kehityksestä 2000-luvulla. Lopulta teatteri sai lukusarjoja pienyritysten työkyvyttömyysmenoista. Pienyritysten tasoitusvastuun kehityksestä Eläketurvakeskus kieltäytyi antamasta tarkempia tietoja mutta antoi lukusarjoja, joissa on suuryritykset mukana. Lukusarjat herättivät ihmetystä teatteriesityksen käsikirjoittajissa. Niinpä he pyysivät minua vakuutusmatemaatikkona analysoimaan tietoja.

Vuosi	pienyritysten työkyvyttömyysmeno	tasoitusvastuu (kaikki), miljoonaa euroa
2000	205	1 451
2001	237	1 561
2002	293	1 595
2003	314	1 587
2004	341	1 540
2005	325	1 524
2006	476	1 363
2007	416	1 384
2008	325	1 462
2009	276	1 478
2010	137	1 890
2011	403	1 810

Taulukossa pistää silmään työkyvyttömyysmenon voimakas vaihtelu. Keskiarvo on 312 miljoonaa euroa, mutta vuonna 2006 meno on ollut 476 miljoonaa eli 164 miljoonaa euroa korkeampi. Toisaalta vuonna 2010 meno oli 137 miljoonaa eli 175 miljoonaa euroa pienempi. Mistä tällainen vaihtelu johtui?

Ensimmäiseksi voi tietenkin tarkastella myönnettyjen eläkkeiden lukumääriä. Noin suuret heitot edellyttäisivät, että se näkyisi myönnettyjen eläkkeiden lukumäärissä. Mutta lukumäärissä ei ole tuollaista heittelyä. Sen avulla ei siis mitenkään voi selittää vaihtelua.

Ainoa selitys noin suurelle vaihtelulle on, että eläkemenojen lukusarjaan on laskettu mukaan siirtoja erilaisiin varauksiin. Tällaisia varauksia ovat mm. tuntemattomien varaus eli varaus, jolla varaudutaan tilinpäätöshetkellä jo toteutuneisiin, mutta ei vielä tiedossa oleviin työkyvyttömyystapauksiin sekä ns. työkyvyttömyyseläkkeen vakuutusmaksuvastuu, jolla rahastoidaan etukäteen varoja työkyvyttömyysmenoja varten jo henkilön työssäoloaikana. Molempien varausten määrä perustuu vakuutusyhtiöiden laatimiin laskuperusteisiin ja ovat niiden vapaasti muokattavissa.

Kun kaivaa esiin Tyel:n laskuperusteet kyseisiltä vuosilta, asia käy selväksi. Perusteiden mukaan vuonna 2006 noihin varauksiin rahastoitin runsaasti lisää rahaa. Siis menot periaatteessa kasvoivat, vaikka työkyvyttömyystapauksia ei tullutkaan enempää. Ilmoitettua lukua kasvatti noiden varausten kasvattaminen. Ilmiö näkyy myös ilmoitetussa tasoitusvastuun sarjassa sen pienenemisenä. Mutta tuota rahaa ei palautettukaan pienyrityksille vaan se parkkeerattiin muihin varauksiin piiloon.

Sitten vuonna 2010 oli jo tehty linjaus, että tasoitusvastuu kaapataan vakuutusyhtiöiden riskipääomaan. Nyt noiden varausten laskentasääntöjä muutettiin niin, että niissä tarvittiin vähemmän rahaa. Tempu näkyy julkaistussa menosarjassa työkyvyttömyysmenon voimakkaana pienentymisenä vuonna 2010. Ylimääräinen raha vapautui ja perusteiden mukaan se siirrettiin tasoitusvastuuseen. Tuo näkyy tasoitusvastuun voimakkaana kasvuna vuonna 2010. Tempu toteutettiin työkyvyttömyyseläkkeen vakuutusmaksuvastuun osalta esimerkiksi vuoden 2010 laskuperusteiden kohdassa 5.2.1.2 kaavassa (30) ja lukuarvoja on määritelty mm. liitteissä 1.2 ja 2.6. Tuntemattomien varauksen osalta asia on samoissa perusteissa kohdassa 5.3.1.2 kaavassa (50) ja lukuarvoja on annettu liitteissä 1.2 ja 2.1.

Kuka uskoo, että tämä kaikki vetkuttelu rahojen palauttamisessa on ollut muuta kuin tahallista huijausta?

11. ELÄKEJÄRJESTELMÄN RAHOITUKSEN POHJA

Mikä on sitten suomalaisen eläkejärjestelmän todellinen tilanne? Onko meillä mitään todellista syytä uskoa, että eläkkeet pystytään maksamaan? Millaisia vaikutuksia järjestelmällä on suomalaiseen yhteiskuntaan?

Eläkejärjestelmän tulevaisuutta arvioitaessa on pakko ennakoida kehitystä varsin pitkälle tulevaisuuteen. Eläkejärjestelmässä on tavallisen vakuutetunkin osalta puolen vuosisadan aikajänne.

Eläkejärjestelmän kaltainen kohde on mittaluokaltaan sellainen, että sen onnistuminen tai epäonnistuminen tehtävässään heiluttaa koko yhteiskuntaa. Eläke-edut säätelevät sitä, miten vanhukset tulevat toimeen. Pystyvätkö he eläkkeellään ostamaan itselleen palveluja vai eivät? Jos eivät pysty, kustantaako yhteiskunta ne verovaroin vai jäävätkö palvelut saamatta?

Edelleen eläkejärjestelmän vaatimat eläkemaksut ovat merkittävä osa yritysten henkilöstökustannuksista. Jos ne nousevat korkeiksi, se vaikuttaa työnteekijöiden tulevaan palkkatasoon ja yritysten kilpailukykyyn. Ja ihmisten eläkkeelle siirtyminen työkyvyttömyyden tai vanhuuden takia vaikuttaa työvoiman määrään. Työeläkejärjestelmän kuntoutus voi osaltaan vaikuttaa työvoiman laatuun ja määrään.

Työeläkejärjestelmän rahastot ovat yksi suurimpia pääoman keskittymiä Suomessa. Ne ovat merkittävä osa suomalaisen yhteiskunnan säästämistä. Ja periaatteessa suomalainen työeläkejärjestelmä lasketaan osaksi julkista sektoria. Siksi sen luvut vaikuttavat Suomen julkisen sektorin näytettyihin velka- ja vajelukuihin – jos joku Euroopassa vielä joskus ottaa sellaiset lukuarvot tosissaan.

Siis kaikkiaan voi todeta, että työeläkejärjestelmällä on monella tapaa hyvin keskeinen vaikutus suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen. Herääkin kysymys, kenen tulisi arvioida järjestelmää ja sen onnistumista tehtävässään?

Äkkinäinen luulisi, että arviointia tekee yhteiskunta järjestelmän ulkopuolella. Järjestelmällä on yleensä taipumus itse arvioida tulevaisuutta ylioptimistisesti. Sillä varmistetaan, etteivät ulkopuoliset puutu järjestelmän toimintaan. Eihän tilintarkastustakaan tee organisaatio itse vaan ulkopuolinen taho.

Työeläkejärjestelmän osalta ongelmana on se, että sen ennustaminen on varsin monimutkainen prosessi. Tarvitaan valtava määrä lähtötietoja ihmisistä, työkyvyttömyydestä, kuolevuudesta, eläkeoikeuksista ym. Käytännössä nuo tiedot ovat vain järjestelmän itsensä käytössä. Lopputulos ennusteista onkin, että työeläkejärjestelmän tulevaisuutta ennustaa vain Eläketurvakeskus, joka on osa järjestelmää ja sen laitosten valvonnassa. Lisäksi ETK:n roolia supistettiin 2000-luvulla ns. ansiorekisteri AREK:n kautta. Sen omistavat työeläkelaitokset suoraan.

Tämä merkitsee sitä, että työeläkejärjestelmän tulevaisuutta ei kykene ennustamaan kukaan muu kuin järjestelmä itse. Tietenkin olettaisi, että työeläkejärjestelmän tulevaisuutta arvioisi valtio, esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Mutta näin ei siis tapahdu. Ehkäpä tässä on yksi niistä syistä, miksi

työeläkelaitokset ja työmarkkinajärjestöt ovat kiihkeästi vastustaneet Eläketurvakeskuksen muuttamista valtion virastoksi. Sen toimenkuva on sellainen, että on vaikea ymmärtää kiihkoa pitää ETK:n asema epäselvänä.

ETK:lla on paljon erilaisia viranomaistehtävän luonteisia vastuita ja ETK:n asemaa muutama vuosi selvittänyt professori Arvo Myllymäki katsoi, että sen tulisi olla viranomainen. Mutta järjestelmän mielestä se ei siis ole mahdollista.

Miten ETK:n tausta näkyy ennusteissa? Oletettavasti lähtötiedot perustuvat faktoihin. Mutta työeläkejärjestelmän tulevaisuuden ennustamiseen liittyy valtava määrä erilaisia oletuksia tulevaisuudesta. Millainen on talouskasvu, miten paljon on työvoimaa, miten palkat ja inflaatio kehittyvät, miten kuolevuus ja työkyvyttömyys kehittyvät sekä millainen tuotto saadaan varoille?

Tulevista skenaarioista saadaan laskelmat vain niistä vaihtoehdoista, jotka ETK tekee. Ulkopuoliset voivat vain karkeasti arvioida niiden realistisuutta ja vaihtoehtoisia oletuksia.

11.1 Eläkejärjestelmän arviointiin vaikuttavat oletukset

Eläketurvakeskus on tehnyt viimeisimmän ennusteen työeläkejärjestelmän kehityksestä 1.11.2011: Lakisääteiset eläkkeet - pitkän aikavälin laskelmat 2011 (Eläketurvakeskuksen raportteja 5/2011). Tuon ennusteen keskeisiä tulevaisuuden kehityksen oletuksia eläke-etuihin vaikuttavista seikoista ovat mm. seuraavat:

Ihmisten elinajan odote pitenee tuntuvasti. Vastasyntyneen odotettavissa oleva elinikä oli vuonna 2010 80 vuotta. Ennusteessa oletetaan sen nousevan vuoteen 2080 mennessä 90,8 vuoteen. 63 vuotiaan jäljellä olevan elinajan odote oli 21 vuotta vuonna 2010, vuonna 2025 sen ennustetaan olevan 23,7 vuotta ja vuonna 2080 29,5 vuotta.

Tämän jakautumista sukupuolen mukaan ennusteessa arvioitiin niin, että 63 vuotiaan naisen elinajan odote oli vuonna 2010 22,9 ja 2080 31 vuotta. Miehillä vastaavasti 63 vuotiaan elinajan odote oli vuonna 2010 18,8 vuotta ja 2080 28 vuotta. Miesten ja naisten jäljellä olevan elinajan odotteessa on 3-4 vuoden ero, pienentyen ennustejakson loppua kohden. Sen sijaan jakautumista tuloluokittain ei ennusteessa ole julkaistu. Siinä erot ovat viime vuosina revenneet valtaviksi.

11.2 Työntekijöiden määrä

Työntekijöiden määrän arvioidaan ennusteen perusvaihtoehdossa kasvavan 47.000 henkilöllä vuosina 2010-2015. Selitykseksi annetaan se, että työllisyysaste nousee vuoden 2010 67,8 %:sta 70,5 %:iin vuoteen 2015 mennessä. Siitä se nousee vuoteen 2025 mennessä 71,2 prosenttiin. Oletus tuntuu lähivuosina näkyvissä olevalla talouskehityksellä vähintäänkin haastavalta.

Työntekijämäärän jäänti oletettua pienemmäksi johtaa palkkasumman pienenemiseen. Ja kun eri tunnuslukuja laskettaessa niitä usein verrataan palkkasummaan, on tuloksena ennustetun työeläkemaksun kasvu.

Työvoiman määrään sisältyy oletus siitä, että nettosiirtolaisuus Suomeen on vuosittain noin 15.000 henkilöä. Koko tarkastelujaksolla 2010-2080 se merkitsee, että nettosiirtolaisuus Suomeen on vuosina 2010-2080 noin miljoona henkilöä. Suomen väkiluvun oletetaan vastaavana aikana nousevan 5,4 miljoonasta 6,4 miljoonaan.

Siirtolaisuuden vaikutus työvoiman tarjontaan 2010-2080 on aika vaikeasti arvioitavissa. Oletettavasti osalla siirtolaisilla koulutustaso on Suomeen tullessa heikko ja valmiuksien saaminen vienee vuosia edellyttäen laajamittaista koulutusta ym.

Ennen kuin tämä miljoona ihmistä on sulatettu Suomen työmarkkinoille, joudutaan polttamaan valtavat määrät rahaa. Nuo menot eivät kuitenkaan kirjaudu työeläkejärjestelmän kustannuksiksi vaan ne jäävät

valtion ja kuntien menoiksi. Eli tässäkin työeläkejärjestelmä ulkoistaa oman intressinsä kustannukset veronmaksajille.

ETK:n oletuksissa tätä ryhmää ei ole mitenkään erotettu muusta työvoimasta. Sen kasvusta huolimatta työllisyysasteen oletetaan nousevan ja pysyvän korkeana ja samoin reaali-palkkojen oletetaan nousevan reippaasti. Tällaisen ryhmän osalta on myös mahdollista, että sen työllisyysaste on merkittävästi matalampi kuin kantaväestöllä ja se saattaa sijoittua työmarkkinoilla matalapalkka-aloille, jolloin palkkakilpailu voi pitää reaali-palkkojen nousun ennakoitua matalampana. Myös tässä suhteessa ennuste on epävarmalla pohjalla.

11.3 Korkeampi eläkkeellesiirtymisikä

Työeläkkeelle siirtymisikä oli vuonna 2010 60,4 vuotta. Eläkkeellesiirtymisiän oletetaan nousevan 61,2 vuoteen eli 0,8%-yksikköä vuoteen 2025. Vuonna 2060 eläkkeellesiirtymisiän oletetaan nousevan 62,1 vuoteen ja pysyvän siinä jatkossa. Siis oletuksiin sisältyy kohtalaisen merkittävä eläkkeellesiirtymisiän nousu. Kun joitakin vuosia sitten julistettiin tavoite nostaa eläkkeellesiirtymisikää 3 vuodella, se on osittain toteutunut.

Osa tuosta noususta tosin perustuu silmäkääntötemppuun. Aikaisemmin työeläkejärjestelmässä oli työttömyyseläke, joka laski eläkkeellesiirtymisikää. Kun työttömyyseläke lopetettiin, vastaavat etuudet maksetaan työttömyysturvajärjestelmästä. Eläkejärjestelmän laskema eläkeikä toki nousi, mutta näissä tapauksissa työurat eivät pidentyneet. Kustannukset maksetaan vain eri järjestelmästä. Tälläkin suojellaan valtakeskukseksi muodostunutta työeläkejärjestelmää.

Eläkkeellesiirtymisiän nousu lisää työllisten määrää ja kasvattaa palkkasummaa. Sen seurauksena erilaiset palkkasummaan suhteutetut tunnusluvut pienenevät. Tässäkin on oletettu, että pitempään työssä jatkaminen ei vaikuta nuorempien työllistymiseen vaan oletuksissa työttömyyden on oletettu laskevan nykyisestä.

11.4 Reaalipalkkojen kehitys

ETK:n ennusteessa ei kerrota suoraan perusvaihtoehdossa käytettyä oletusta BKT:n reaalisesta kasvusta. Se lienee kuitenkin 1,6-1,7 % vuodessa. Reaalipalkkojen nousun on ennakoitu olevan samaa suuruusluokkaa eli ennustejaksolle 2010-2080 1,6 % vuodessa. Jos olettaa inflaation olevan tasoltaan noin 1,7 % vuodessa, johtaa se oletukseen, että nimellispalkat nousevat 3,3 % vuodessa ennustejaksolla.

Ennusteessa ei oteta kantaa siihen, miten tällaiset oletukset istuvat pohdintoihin maltillisista tuloratkaisuista, palkkojen jäädyttämisestä ja kilpailukyvyn korjaamisesta sisäisellä devalvaatiolla (ulkoinen devalvaatio kun ei ole mahdollinen).

Reaalipalkkojen oletettua pienemmästä kehityksestä taas seuraa se, että palkkasumma jää oletettua pienemmäksi ja vastaavasti työeläkemaksuprosenttia on kasvatettava ennustetusta.

11.5 Sijoitustuotot

ETK:n laskelman perusvaihtoehdossa on oletettu, että sijoituksille saadaan koko tarkastelujaksolla 3,5 prosentin reaali-tuotto. Tämä oletus on hyvin mielenkiintoinen ja sen realistisuutta pitää pohtia hieman.

On totta, että esimerkiksi viimeisten 15 vuoden aikana eläkevarojen keskimääräinen tuotto on ollut tuota tasoa. Mutta on oma kysymyksensä, voiko se olla samaa tasoa vielä jatkossakin? Viimeisten 15-20 vuoden aikana on maailman taloutta kiihdytetty runsaalla halvan rahan tulvalla. Sen yksi seuraus on ollut omaisuusarvojen inflatoituminen, minkä huomaa esimerkiksi asuntojen hintakehityksessä.

Tällaisessa tilanteessa sijoittajien hallitseman omaisuuden arvo nousee ja näyttää suuria tuottoja: Jos velan käyttöä talouden vauhdittamiseen joudutaan vähentämään tai lopettamaan, saattaa seurauksena olla

omaisuusarvojen lasku. Kaikkiällä länsimaissa eläkerahastot alkavat purkaa rahastointiaan jo demografisista syistä. Sen seurauksena omaisuuksien kysyntä voi hiipua.

Reaalitaloudesta ei löydy pohjaa oletukselle, että sijoituksille saadaan 3,5 % reaalituotto. BKT:n reaalikasvuksi ennuste olettaa 1,6-1,7 % vuodessa. Palkkojen odotetaan vievän tästä osansa, koska ennusteessa ansiotason reaalikasvu oletetaan samantasoiseksi eli palkansaajien oletetaan saavan osansa. Miten lopusta 1,6 % kasvusta saadaan 3,5 % reaalituotto? Keinoitelemalla kovalla riskillä ulkomailta?

Sijoitusjakautumasta ja kunkin sijoituslajin tuotosta ennustemalli olettaa:

Laji	osuus-%	tuotto-%
raha	5	1
JVK	40	2
Kiinteistöt	10	4
Osakkeet	45	5
yhteensä	100	3,5

Tässä sijoitusjakautumassa on korkea riskiprofiili suhteessa yksityisen sektorin työeläkejärjestelmän riskinkantokykyyn. Korkean riskiprofiilin sijoituspolitiikka voi johtaa myös katastrofiin. Siitä saatiin hyvä muistutus vuonna 2008, kun työeläkeyhtiöt keinottelivat itsensä selvitystilaan ja ne piti pelastaa poikkeuslainsäädännöllä.

Sijoitustuotoilla on suuri merkitys eläkejärjestelmän rahoitukselle. Yhden prosenttiyksikön lasku keskimääräisessä reaalituotossa nostaa Tyel-maksua 2 prosenttiyksikköä. On siis perusteltua pohtia, ovatko oletukset realistisia.

Realituotto-odote olisi 2,60 prosenttia, jos käytetään ennusteen mukaista sijoitusjakaumaa, mutta olettamalla, että rahamarkkinavälineiden realituotto-odote on nolla ja että osakkeiden pitkän aikaväli realituotto-odote olisi 3,4 prosenttia. Kiinteistöjen realituotto-oletuksena olisi joukkovelkakirjalainojen ja osakkeiden realituotto-odotteiden keskiarvo. Tällainenkin muutos oletuksissa nostaisi eläkemaksua 1,8 %-yksikköä.

Tässä siis käytetään ennustejaksolle olettamaa, että osakkeiden realituotto-odote on 2-kertainen BKT:n kasvuun nähden eli 3,4 % ennen valtiolta ja palkansaajilta tehtäviä tulonsiirtoja yritystoiminnan hyväksi. Tällöin näyttäisi siltä, että ETK:n ennuste olettaa, että valtio jatkaa tulonsiirtoja yritysten hyväksi ja että palkansaajien etuja heikennetään myös tulevaisuudessa yhteensä 1,6 prosentin vuosittaista reaalituottoa vastaavalla määrällä.

11.6 Eläke-etuuksiin liittyvät oletukset

Edellä käytiin läpi eläkejärjestelmän piirissä olevia seikkoja, joilla on merkitystä eläkejärjestelmän tulevaisuutta arvioitaessa. Toinen näkökulma on arvioida järjestelmän työntekijöille tarjoamia etuja. Suomessa työeläkejärjestelmä on sopeutunut rahoituksellisiin ongelmiin perinteisesti etuja karsimalla. Edellä esitetyistä seikoista arviot odotettavissa olevasta eläkkeellesiirtymisiän noususta voisi tulkita myös etujen pienenemiseksi.

Suomessa työeläkejärjestelmän rahoitusongelmista merkittävä osa johtuu ihmisten keskimääräisen eliniän noususta. Luvussa 11.1 on kuvattu joitakin muutostrendejä. Miten sitten eliniän nousun aiheuttamiin kustannuksiin voidaan ylipäättään varautua?

Periaatteessa tätä voidaan hoitaa joko myöhentämällä eläkkeelle siirtymistä, leikkaamalla eläkkeiden tasoa tai käyttämällä molempia. Suomessa pääpaino on ollut eläkkeiden tason leikkaamisessa. Eläkkeellesiirtymisen myöhentäminen on ollut esillä puheissa, mutta toteutettuja asioita on vähemmän.

Kumpaankin tapaan liittyy ongelma, jonka taustana on eri väestöryhmien suuri kuolevuusoletusten erkaantuminen. Sitä käsitellään seuraavassa luvussa.

Meillä eliniän kasvun aiheuttama eläkekustannusten kasvu pitemmän eläkkeen maksuajan takia rahoitetaan pienentämällä eläkkeitä ns. elinaikakerroimella. Elinaikakerroin on luku, joka lasketaan kullekin ikäluokalle. Sen tehtävänä on sopeuttaa eläkejärjestelmän kustannus pidentyvän elinajan aiheuttamiin lisäkustannuksiin. Sillä kerrotaan ihmisen ansaitsema eläke. Elinaikakerroimen kehityksestä ennusteessa käytetään seuraavia oletuksia:

	kerroin
2015	0,975
2025	0,91
2045	0,843
2080	0,75

Siis 2015 elinaikakerroin pienentää 63-vuotiaiden ansaittuja eläkeoikeuksia 2,5 %, vuonna 2025 9 %, 2045 yli 15 % ja 2080 25 %.

Elinaikakerroimen vaikutus on nuorien osalta vaikutuksiltaan dramaattinen. Vuonna 2080 se leikkaa tuolloin 63 vuotiaiden henkilöiden ansaittua eläkeoikeutta neljänneksen. Lähivuosina eläkkeelle jääville sen vaikutus on kuitenkin varsin pieni. Tämä vaikutus varmaan myös selittää sen, miksi Suomessa valittiin elinaikakerroimen kaltainen tapa hoitaa eläkkeiden leikkausta. Jos olisi nostettu eläkkeellesiirtymisikä, ihmiset olisivat hyvin mieltäneet sen, mistä on kysymys. Se olisi ollut vaikea ”selittää omille”, vaikka siinä olisikin otettu huomioon elinajan pidentymisen erot eri väestöryhmissä.

Elinaikakerroin voitiin viedä lainsäädäntöön hämäränä tulevaisuuden operaationa, jota eivät päättäjät edes oikeasti ymmärtäneet. Useat kansanedustajat eivät vuoden 2007 eduskuntavaaleissa edes tienneet, millaista lakia olivat olleet pari vuotta aikaisemmin tekemässä. Kun nuoremmille sukupolville joskus vuosikymmenien jälkeen valkenee, mitä on tapahtunut, ovat asiasta sopineet ay-johtajat jo turvallisesti eläkkeellä tai mullan alla. Eläkkeellesiirtymisiän nostosta olisi tullut kovaa palautetta aikaisemmin.

11.7 Mikä on eläkejärjestelmän todellinen rahoitusasema?

Kun yllä olevat tekijät summaa, voi todeta että suomalaista työeläkejärjestelmää on yritetty puristaa jotakuinkin rahoituksellisesti kestävään muottiin. Se on toki tehty niin, että sen rooli ansiotason säilymisen turvaavana eläkejärjestelmänä muuttuu aikaa myöten kyseenalaiseksi.

Eläkemenon Tyel:ssä nousee ennusteiden perusmallin mukaan 29,5 %:iin palkoista ja maksu 26,5 %:iin palkoista. Mutta oletukset ovat varsin optimistisia. Hyvin helposti käy niin, että maksu nousee 30 prosenttiin palkoista. Ennusteessa tuo on vain huonoimman skenaarion lopputulos, mutta tuo huonoin lopputulos vaikuttaa kyllä uskottavammalta kuin ”perusoletuksilla” laskettu malli.

Ehkä ennuste 30 % eläkemaxiprozentista olisi sellainen, että se voisi käynnistää vaatimukset järjestelmän uusimisesta. Se voisi merkitä järjestelmässä valtaa pitävälle vallan menetystä. Sellaistahan kukaan ei halua menettää. Ja ennusteet tekee Eläketurvakeskus ja oletukset vavistavat eläkejärjestelmän vallanpitäjät itse. Tuskin heiltä kannattaa odottaakaan laskelmia, jotka kertovat järjestelmän vaikeuksista.

Sinänsä asiassa voi myös ihmetellä työntekijäpuolen edustajien toimintaa järjestelmässä. He ovat olleet passiivisia sen asian suhteen, että järjestelmää hoidetaan tehottomasti ja rahaa haaskataan kalliiseen hallintoon. Eikä sekään, että sijoitustoiminnalla on kähmitty valtapelejä, ole työntekijöiden edustajia kiinnostanut. He ovat suhtautuneet asiaan niin, että kun etuudet on kiinnitetty, on oikeastaan sama, miten varoja hoidetaan. Se on työnantajien murhe. Ja niin se onkin, niin kauan kuin maksajat ovat valmiit maksamaan. Kun se loppuu, seuraa etujen karsiminen.

11.8 Ulkopuoliset arviot

Suomen eläkejärjestelmästä pyydettiin vuonna 2012 arviot kahdelta ulkomaiselta asiantuntijalta. Toinen on Nicholas Barr ja toinen Keith Ambachtsheer, molemmat tunnettuja kansainvälisiä asiantuntijoita. Suomen eläkejärjestelmä on aika monimutkainen ja ulkopuolinen on varsin paljon Suomesta saamiensa tietojen varassa. Riippumattomuudella on hintansa. Tosin Ambachtsheerin on väitetty toimineen useamman suuren suomalaisen eläkelaitoksen konsulttina. Se ehkä tuo lisää tietoa asioista, mutta samalla riippumattomuus voi kärsiä. Aihe sinänsä on arka, koska selvityksen tilaajana ja tietojen toimittajana on järjestelmä itse. Se päätti, mitä aineistoa asiantuntijat saavat ja keitä he tapaavat. Tyylikkäämpi ratkaisu olisi ehkä ollut, että selvityksen olisi tilannut esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriö. Joka tapauksessa kyseessä on hyödyllinen avaus.

En tässä ala kovin paljoa nostamaan esiin kyseisten henkilöiden raportteja, jotka saa Eläketurvakeskuksesta. Poimin heidän kommentistaan vain muutaman kohdan.

Barr keskittyy tarkastelemaan järjestelmän rahoitusta. Hän suosittelee, että nykymallinen päätöksenteko järjestelmässä säilytetään, mikä hankkeen tausta huomioon ottaen tuskin on yllättävää. Edelleen hänestä eläkkeen saamisen alaikärajaa pitäisi nostaa asteittain. Sen vaihtoehtona olisi eläkkeiden tason romahtaminen. Sen sijaan elinaikaodotteen suureen hajontaan Barr ei ota kantaa. Nykyisen 4,5 prosentin superkarttuman 63 ikävuoden jälkeen Barr lyttää ja suosittelee oikeastaan paluuta aikaisemmin käytössä olleeseen eläkkeen lykkäyskorotukseen.

Eläkekaton puuttumisesta Barr toteaa, että se on kansainvälisesti poikkeuksellista. Koska Suomessa kuitenkin asian takana hänen mukaansa on laaja konsensus, ei siihen kannata puuttua. Kannanotto on siinä mielessä mielenkiintoinen, että edellisen hallituksen aikana nostettiin eläkekatto yhdeksi eläkekeskustelun aiheeksi. Silloin ETK tuotti pikaisesti raportin, jossa väitti eläkekaton puuttumisen olevan kansainvälisesti yleistä. Barr siis oikeastaan kumoaa ETK:n raportin väitteen.

Ambachtsheer keskittyi rahoituksen ja hallinnon arviointiin. Hänen mielestään nykyinen eläkelaitosten esim. 20 % pääomapuskuriin perustuva sijoitustoiminnan järjestelmä on kyseenalainen, koska 25 % eläkkeistä tulee rahastoista ja 75 % tulee eläkemaksuista. Pääomapuskurijärjestelmästä luopumalla hän arveli olevan mahdollista saada parempaa tuottoa. Itse asiassa hän siis ehdotti järjestelmää, jota noudatetaan mm. Kuntien eläkevakuutuksessa. Saman periaatteen tuominen yksityiseen eläkejärjestelmään edellyttäisi sitä, että itsenäisten eläkeyhtiöiden asemasta käytännössä luovuttaisiin.

Edelleen hän suosittelee suurempia yksiköitä, jotta sijoitustoiminnasta ulkopuolisille maksettavia palkkiota voitaisiin pienentää. Sen sijaan se, että pienemmissä laitoksissa nettotuotto on Suomessa ollut suurempi kuin isoissa laitoksissa, on Ambachtsheerille ilmeisesti tuntematonta.

Kilpailun hyötyjä Ambachtsheer epäilee. Hän myös suosittelee suomalaisten eläkevarojen sijoittamisesta enemmän ulkomaille, koska se hälventäisi myös joidenkin tahojen epäilyksiä siitä, että kotimaisiin eläkesijoituksiin puututtaisiin poliittisesti ja siitä, että Suomen yritys- ja eläkesektorit ovat liian läheisesti kytköksissä toisiinsa.

Jostakin syystä selvitykset on haudattu julkiselta keskustelulta. Aiheesta järjestettiin tiedotustilaisuus, jossa ei sallittu kysymyksiä ja sitten asia on vaiettu. Ehkä sopivia fraaseja nostetaan esiin, kun niistä on hyötyä.

12. ELÄKELÄISTEN ASEMA

12.1 Eläkeläiset kurjistuvat aikaa myöten

Kun työeläkeyhtiöiden toiminnasta kirjoitetaan, useimmiten media on kiinnostunut yhtiöiden hallitseman valtavan omaisuusmassan sijoittamisesta. Eläkejärjestelmä on kuitenkin ensisijaisesti sitä varten, että se turvaa työntekijöiden eläketurvan.

Mitä tähän vaadittaisiin? Eläkejärjestelmää rakennettaessa lähdettiin ajatuksesta, että eläke, joka on 60 % palkasta, suunnilleen turvaa elintason säilymisen eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Tuota perusteltiin mm. sillä, että eläkeläiseltä puuttuu monia työssä olevan kustannuksia ja toisaalta eläkkeellä ollessa ei enää tarvitse säästää vanhuutta varten, vaan silloin hyödynnetään aikaisempia säästöjä.

Eläkelakien muutosten vuoksi nyt eläkkeelle jäävät saavat keskimäärin eläkkeen, joka on noin 50 % palkasta. Mutta eläkkeen suuruuteen vaikuttaa tekijä, joka olennaisesti laskee eläkkeitä. Vuodesta 2010 alkaen alettiin soveltaa ns. elinaikakerrointa, jonka ideaa kuvattiin edellä. Kun ihmisten keskimääräinen elinikä pitenee, pienennetään vastaavasti eläkettä. Tällöin eläkkeen maksuun kuluu sama rahamäärä.

Ennusteiden mukaan elinaikakerroin ei juuri vaikuttaisi eläkkeisiin heti käyttöönottonsa jälkeen, mutta merkitys kasvaa vuosien kuluessa. 2040-luvulla elinaikakerroin leikkaa ennusteiden mukaan jo eläkettä 20 %. Siis jos eläke muuten olisi 50 % palkoista, on lopputulos elinaikakerroimen soveltamisen jälkeen 40 % palkoista. Tämä keskimääräinen eläketaso 40 % palkasta näkyy mm. Eläketurvakeskuksen tulevaisuuden ennusteissa. Elinaikakerrointa ja sen syntyä kuvattiin edellisessä luvussa.

Kun eläke on alkuhetkellään 40 % palkoista, jatko riippuu eläkkeen ostovoiman kehityksestä. Eläkkeitä korotetaan pääosin elinkustannusindeksin mukaan kun taas palkat nousevat palkkaindeksin mukaan. Lyhyitä poikkeuksia lukuun ottamatta eläkkeiden indeksi on kehittynyt heikommin kuin palkkaindeksi. Sen seurauksena eläkkeen ostovoima on 10-20 vuoden kuluttua laskenut ja vastaa enää 20-30 % vastaavasta palkkatasosta.

Asiasta nousi julkista keskustelua mm. Taloussanomissa 16.8.2011 julkaistun artikkelin johdosta. Keskusteluun Eläketurvakeskuksen toimitusjohtaja Jukka Rantala vastasi vakuuttaen, että ikärakenteen muutoksesta johtuviin muutoksiin on jo varauduttu ja ne eivät tule järjestelmää romuttamaan. Järjestelmää on siis turvattu eläkkeitä karsimalla, mutta vähemmälle pohdinnalle on jäänyt se, miten eläkejärjestelmä selviää perustehtävästään ja mitä vaikutuksia järjestelmän epäonnistumisella tulee olemaan yhteiskunnan toimintaan.

Kovin paljoa tulevia eläkeläisiä tuskin lohduttaa toimitusjohtaja Rantalan kommentti kyseisessä taloussanomien jutussa: ”Nuoria, jotka pelkäävät tulevien eläkkeidensä puolesta Rantala hämmästelee”

- ”Kuvittelisin, että siinä iässä olisi paljon muutakin mietittävää, eikä tämä eläkeasia olisi päällimmäisenä huolen aiheena”

Kommentti kertoo paljon ajattelusta. Asioista päättävillä riittää, että asia ei nouse akuutisti esiin ja siitä päättäneet eivät joudu siitä vastuuseen. Kun asia nykyisille nuorille joskus tulevaisuudessa valkenee, ovat päätösten tekijät jo turvallisesti mullan alla. E erityisen arka asia tämä taitaa olla ay-johtajille. He ovat mukana hyvä veli verkostossa nauttimassa sen tuomista eduista, mutta ongelmat kaadetaan heidän nuorten jäsentensä niskaan.

12.2 Tärkeää suojella valtakeskusta, ei eläkeläisiä

Tässä ajattelussa paljastuu yksi nykyisen eläkejärjestelmän päättäjien suurista sokeista kohdista. Järjestelmästä on kehitetty hyvä veli verkoston keskus. Sen rahastojen omistukseen perustuu hyvä veli verkoston vallan käyttö.

Sinänsä voi hyvin kuvitella, että työnantajapuolen kannalta eläkkeiden ostovoiman romahdus ja sen vaikutukset yhteiskuntaan eivät ole kovin kiinnostavia. Mutta työntekijöiden edustajille tuonhan pitäisi olla keskeisin kysymys. Miksi he sitten ovat tällaisessa mukana?

Työeläkejärjestelmän hyvä veli verkosto on myös ammattiliittojen johtajille henkilökohtaisestikin monella tapaa edullinen järjestely. He ovat verkoston osana yhteiskunnallisia vaikuttajia, rälssin edustajia. Heitä haastatellaan mediassa ja he kulkevat tärkeinä median ohi tapaamaan pääministeriä Suomen asioita ratkomaan.

Aivan yhtä suuria tähtiä he eivät enää ole, kuin tulopoliittisten kokonaisratkaisujen suuruuden aikana. Nyt tuo on paljolti kuihtunut, vaikka keskitettyä yhteiskunnan ohjausta yritetään edelleen herättää henkiin. Eläkejärjestelmän hyvä veli järjestelmä ja siinä toimiminen on yksi keskeisiä tekijöitä, joka perustelee esimerkiksi ammatillisten keskusjärjestöjen olemassaoloa. Ilman sitä ne helposti kutistuisivat ammattiliitoille palveluja myyviksi toimistoiksi.

Tuo työntekijäpuolen johtajien asema hyvä veli verkostossa heijastuu myös henkilökohtaisessa taloudessa. Ammattiliitoista voi nostaa palkkaa vain tietyissä rajoissa. Jäsenistö ei hyväksyisi valtavia palkkoja. Mutta työeläkeyhtiöiden hallinnosta voi saada sivutuloloja, jotka vastaavat tavallisen duunarin vuosipalkkaa. Sitten tulevat lisäksi esimerkiksi myöhemmin kuvatut VVO:n kaltaiset oheishommat. Ja erilaisia kuppikuntia, joista voi saada palkkioita, löytyy työeläkejärjestelmän ympäriltä vaikka kuinka paljon.

Kun ammattiliittojen johtajat ja työnantajapuolen johtajat vuosikautia yhdessä touhuavat samassa verkostossa, alkaa unohtua se ketä he lopulta edustavat. Esimerkiksi monilla aloilla yritysten pääluottamusmiehillä on tuntuma jäsenistön ajatuksiin ja he eivät monessa asiassa ole samaa mieltä johdon kanssa. Mutta ammattiliitot eivät ole kovin demokraattisia järjestöjä ja niissä valtapeli on kovaa, kuten esimerkiksi AKT:n kahakoista saatiin julkisuudessa seurata.

Tiivis yhteistyö hyvä veli verkostossa johtaa helposti tilanteeseen, jossa samaistutaan samassa ”säädystä” oleviin vaikkakin periaatteessa vastustajiin. Heidän kanssaan syntyy henkilösuhteita, jotka ajavat ohi omien taustajoukkojen intressien. Varsinkin jos intressit laukeavat vasta vuosikymmenten päästä. Eduskunta II näytelmässä oli kohtaus, jossa EK:n johtaja Laatonen ja SAK:n johtaja Ihalainen kulkevat yhdessä ja Laatonen heittää jonkin idean. Siihen Ihalainen: ”Loistava idea, mutta miten minä selitän sen omilleni”?

12.3 Elinajan piteneminen ja eläkeikä

Eläkejärjestelmän peikoksi on viime aikoina julistettu ihmisten eliniän piteneminen. Toki eliniän piteneminen periaatteessa on seurausta siitä, että ihmisten elinolosuhteita, ravintoa ja terveydenhuoltoa on saatu kehitettyä. Jossakin se tietenkin näkyy.

Eläketurvakeskuksen ennusteissa 63 vuoden ikäisen eliniän odote kasvaa 8 vuotta seuraavan 60 vuoden kuluessa. Miten tähän pitää reagoida? Esimerkiksi kokoomuksen silloinen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Jan Vapaavuori otti kantaa eläkeikään 19.2.2012. Vapaavuoren mukaan eläkeikää on nostettava 63 vuodesta. Samanlaisia vaatimuksia on kuulunut pitkään EK:sta.

Kyseisessä haastattelussa Vapaavuori esitti eläkeiän kytkemistä eliniän odotteeseen. Sitä mukaa kuin eliniän odote nousee, nostetaan eläkeikää. Jo nyt elinajan odotteen nousu vaikuttaa eläkkeen suuruuteen. Mikäli ihmiset työskentelisivät pitempään, heille ehtisi kertyä isompi eläke.

Toki edellä viitatuissa Eläketurvakeskuksen ennusteissa on yksi ongelma. Niissä on jo sisällä odotus, että eläkkeellesiirtymisikä nousee asteittain 1,7 vuodella. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen voidaan vaikuttaa. Tärkeää keskimääräisen eläkkeellesiirtymisiän myöhentymiselle on myös se, että vanhuuseläkkeet alkavat useita vuosia nykyistä myöhemmin. Niissä ennusteissa ei jäädä eläkkeelle 63 vuoden iässä vaan ehkä 65-66 vuoden iässä. Eläkkeellesiirtymisiän pieni nousu ei siis nosta keskimääräisiä eläketasoja ennustetuista, se on jo niissä mukana. Mutta ilman tätä ennustettua eläkkeellesiirtymisiän nousua ennusteilta putoaa pohja pois.

12.4 Mitä kertoo keskimääräinen odotettavissa oleva elinikä?

Eläkejärjestelmän suunnitelmissa keskeisenä pyörii aina Vapaavuorenkin julistama eliniän odote. Sen mukaan leikataan eläkkeiden suuruutta ja sen mukaan pitäisi myös nostaa eläkeikää. Mutta kuinka hyvin tuo keskimääräinen luku itse asiassa soveltuu koko asiaan?

Suomessa on vuosikymmeniä totuttu siihen, että ihmisryhmien väliset erot ovat kansainvälisesti katsottuina aika vaatimattomia. Toki tiedetään, että naiset elävät keskimäärin useita vuosia kauemmin kuin miehet. Taustalla on myös se, että Suomessa vuosikymmeniä eri sosiaaliryhmien erot ovat olleet pieniä. Paljolti on käyty samoja kouluja, on paljon käytetty samoja terveystalvveluja jne. Monessa maassa erot ovat olleet paljon Suomea suurempia.

Mutta viimeisten 20 vuoden kuluessa on tilanne Suomessa olennaisesti muuttunut. Tuloterot ovat kasvaneet, samoin erot elintavoissa, terveydenhoidossa ym. Sillä on ollut omat seurauksensa myös eläkejärjestelmän kannalta keskeisiin tunnuslukuihin. Erityisesti ihmisten elinajan odotteessa on tapahtunut valtava jakaantumisen. Vuosien 1988-2007 välissä 35-vuotiaiden miesten alimman ja ylimmän tuloviidenneksen välinen elinajanodotteen ero on kasvanut 7,5 vuodesta 12,5 vuoteen. Tarkastelujaksolla 35-vuotiaiden alimman viidenneksen elinajanodote ei ole havaittavasti muuttunut.

Tähän luokkaan laskettavan nyt 35-vuotiaan miehen elinajan odote on noin 33-34 vuotta, toisaalta ylimpään viidennekseen kuuluvan elinajan odote on noin 47 vuotta. Elinajan odotteessa oli siis eroa 13 vuotta vuoden 2007 tarkasteluhetkellä. Jos oletetaan, että muutos on jatkunut suoraviivaisesti nykyhetkeen, 35-vuotiaiden miesten elinajanodotteessa on eroa noin 16 vuotta ylimmän ja alimman tuloviidenneksen välillä.

Tuloviidenneksistä tehty tutkimus tuo esille tilanteen, jossa kuolleisuudessa ei odoteta tapahtuvan tulevaisuudessa muutoksia. Jos eri tuloryhmien kuolevuuserojen kehityksen odotetaan jatkuvan samanlaisena, tulokset voisivat olla yllättäviä.

Alimpaan viidennekseen kuuluvalla miehellä odotetaan keskimäärin olevan 63 vuoden iän jälkeen elinaikaa jäljellä keskimäärin 5 vuotta ja ylimpään viidennekseen kuuluvalla 21 vuotta, kun odotettavissa olevana elinikänä on käytetty elinajanodotetta. Vähintäänkin ylimmän tuloviidenneksen osalta luku on todennäisesti aivan liian pieni. Näin ollen näiden tuloviidenneksien osalta voidaan arvioida, että heidän eläkevuosien odotteet ovat noin 5 vuotta ja 21 vuotta. Miesten osalta ylin tuloviidenneksen voi arvioida saavansa noin 4,2 kertaa enemmän eläkevuosia työeläkejärjestelmästä eläkeiän ollessa 63-vuotta. Jos eläkeikä olisi 65-vuotta, mainittu ylin tuloviidenneksen voisi olettaa saavansa vähintään 6,3 kertaisen määrän eläkevuosia verrattuna alimpaan tuloviidennekseen. Toisaalta on otettava huomioon, että alimman miesten tuloviidenneksen työllistymisaste on matala.

Mainittakoon, että molemmat tuloluokat maksavat yhtä suurta työeläkemaksua. Työeläkejärjestelmästä saatavia etuja ei ole jaettu aivan yhtä tasaisesti.

Oletetaan karkeasti, että maksu mitoitetaan ryhmien keskimääräisen eliniän mukaan, ja että odotettavissa oleva elinikä olisi 76 vuotta (valittujen ryhmien keskiarvo on eri kuin koko väestön). Jos vanhuuseläkemaksu mitoitettaisiin 76 vuoden mukaan (eli oletetaan henkilön tulevaisuudessa olevan eläkkeellä keskimäärin 13 vuotta), järjestelmä ei kuitenkaan toimisi, koska siihen ei kertyisi riittävästi eläkemaksuja. Hyvätuloisimman miesten viidenneksen eläke on ansioeläkejärjestelmässä suurempi kuin pienituloisimman viidenneksen ja maksu peritään palkkojen suhteessa. Silloin 76 vuoden keskimääräisellä elinajalla laskettu maksu ei riittäisi kattamaan menoja vaan pitäisi käyttää korkeampaa elinaikaodotetta.

Tilanne näyttää aika erilaiselta eri tulonsaajaryhmien osalta. Jo ilman palkkaerojen huomioon ottamista ero näyttää suurelta. Alimpaan viidennekseen kuuluvat miehet maksavat maksua 13 vuoden odotetun eläkkeellä oloajan mukaan, mutta todellisuudessa ehtivät olla eläkkeellä vain 5 vuotta. Ylimpään viidennekseen kuuluvat maksavat maksua myös 13 vuoden eläkkeellä oloajan mukaan, mutta ovat eläkkeellä 21 vuotta.

Palkkojen suuruuden huomioon ottaminen vielä vääristää lisää tilannetta. Alimman tuloryhmän liian suurta maksua maksetaan pienistä palkoista ja suurimman ryhmän liian pientä maksua maksetaan suurista palkoista. Jotta järjestelmään kertyisi kokonaisuudessaan riittävästi tuloja, on maksua perittävä enemmän, kuin mitä edellä oleva vertailu osoittaa.

Elinaikakerroin on suunniteltu siten, että se neutraloi eliniän kasvun vaikutukset eläkekustannuksiin. Siihen soveltuu sama logiikka kuin edellä. Kaikilta leikataan etuja samalla elinaikakertoimella. Pienituloisimmalle miesten viidennekselle elinaikakerroin leikkaa eläkettä suhteettoman paljon jäljellä olevaan elinaikaan verrattuna. Suurituloisimmalla miesten viidenneksellä taas elinaikakertoimen leikkausvaikutus on liian pieni.

Kun elinaikakerrointa suunniteltiin, yhtenä ajatuksena oli, että sen eläkettä pienentävää vaikutusta voisi tasapainottaa siirtymällä myöhemmin eläkkeelle. Yleinen hokema julkisessa keskustelussa on ollut, että eläkkeellesiirtymisiä pitäisi nousta 3-4 vuotta. Kuvitellaan, että eläkkeellesiirtymisikä nousee vaikka 4 vuodella. Silloin vanhuuseläkkeelle siirryttäisiin karkeasti 67 vuoden iässä.

Nyt tulojen mukaan miesten alimpaan viidennekseen kuuluvilla olisi 35 vuoden iässä odotettavissa yksi vuosi eläkeikää eli lähes puolet ei edes tulisi koskaan pääsemään eläkkeelle. Ylimpään viidennekseen kuuluvilla olisi odotettavissa tässä tilanteessa 17 vuotta eläkeikää. Tässä tilanteessa miesten ylin tuloviidennes voisi odottaa saavansa eläkevuosia 17 kertaa enemmän kuin alin tuloviidennes. Vertailussa olevat ansiotuloa saavien joukot ovat merkittävän suuria, koska molempiin kuuluu 20 prosenttia ansiotuloa saavista. Suomen miespuolisesta väestöstä 20% merkitsee puoli miljoonaa ihmistä.

Siis alimpaan viidennekseen kuuluvalla miehelle on valittavana kaksi vaihtoehtoa. Jos jää 63 vuotiaana eläkkeelle, ehtii olla eläkkeellä muutaman vuoden, mutta eläke on pieni. Jos myöhentää eläkkeelle lähtemistä, eläke kasvaa suuremmaksi, mutta sitä ehtii saada vain hyvin lyhyen ajan.

Nyt yhteiskunnallisessa keskustelussa on voimakkaan korostuneesti esillä ajatus, että eläkkeelle siirtymisen ikää pitää nostaa. Jos ihmiset elävät paljon vanhemmiksi ja säilyvät pitempään työkykyisinä kuin aikaisemmin, onkin vaatimus työskentelystä pitempään perusteltua. Mutta nyt sovellettavalla keskiarvotekniikalla tuloksena on katastrofi.

Pienituloisimpaan ryhmään kuuluville järjestelmä näyttää lähinnä huonolta vitsiltä. Eläke jää pieneksi ja sitä ehtii saada mitättömän lyhyen ajan. Toisaalta pienituloisin viidennes subventoi eläkemaksuillaan hyvätuloisimman viidenneksen eläkkeitä.

Kun tilanne on tällainen jo nykyisellä lainsäädännöllä, kaavamainen eläkeiän nostaminen muuttaa asetelmaa vieläkin omituisemmaksi. Ja onko tuolle pienituloisimmalle viidennekselle edes tarjolla työpaikkoja 63 vuotta vanhempina? Nykyisen työilmapiirin vallitessa sellaisia ei edes ole tarjolla, jolloin näiden ihmisten työurat eivät pitene lainkaan. Ainoa muutos on, että heidän vanhuudenturvansa hoidetaan verovaroista eikä työeläkejärjestelmästä – vaikka he ovat maksaneet järjestelmään paljon enemmän, kuin heidän aiheuttamansa eläkekustannus on.

Tosiasiaa kyseessä ei olekaan näiden ihmisten osalta työurien pidentäminen vaan heidän vanhuudenturvansa kustannusten siirtäminen eläkejärjestelmästä veromaksajien maksettavaksi. Tämähän on viime vuosina ollut EK:n johtava teema. Veronmaksajien piikkiin siirrettiin mm. kela-maksu ja valtavan riidan aiheuttaneista kolmesta koulutuspäivästä suuri osa kustannuksista kaadetaan veronmaksajien piikkiin. Eläkeiän kaavamainen nostaminen jatkaisi samaa linjaa.

Voi hyvin ymmärtää, että esimerkiksi EK:ssa ajetaan tällaista linjaa. EK on käytännössä suuryritysten edunvalvontajärjestö ja suuryritykset maksavat vain murusen suomalaisen yhteiskunnan veroista. Mutta ammattiyhdistysliikkeen osalta onkin vaikeampi keksiä, miksi tällaista hyväksyisivät? Ehkä tähänkin sopii Ryhmäteatterin Lauri Ihalaisen suuhun sovittama lausahdus: ”Loistava idea, mutta miten minä selitän tämän omilleni?”

Tuskin tuo linja kovin helposti olisi myytävissä pienyrityksillekään. Heillä ei ole kovin hyviä mahdollisuuksia kiertää tuota verorasitusta. Ainoat tavat olisivat harmaa talous ja pääkaupunkiseudulla toiminnan siirtäminen esim. Tallinnaan.

Poliittisten puolueiden suhtautuminen asiaan on monimutkaisempi. Toki ylimpään tuloryhmään kuuluvista merkittävä osa äänestää kokoomusta. Heille tällaiset operaatiot iskevät korkeintaan verojen kautta. Kokoomuksen linjan muovaa käytännössä EK, joten kokoomus esiintyy suoraviivaisesti eläkeiän korottajana. Demareille asia on vaikeampi ja puolue on ilmoittanut vastustavansa eläkeiän korottamista. Mielenkiintoista nähdä, kuinka demareiden linja pitää EK:n ja kokoomuksen paineessa. Ja miten ammattiliitot lopulta asiaan suhtautuvat, kun asia ajetaan ratkaisupakkoon. Jos sopiminen loppuisi, romahtaisi koko työmarkkinasopimisen kulttuuri ja silloin alkaisivat myös valtakeskukset murtua.

Jos asiaa haluttaisiin hoitaa tavalla, joka ei johda täydelliseen kohtuuttomuuteen, on ehkä muutettava olennaisesti eläkejärjestelmän rahoituksen kohdistumista. Jouduttaisiin pohtimaan myös sitä, onko nykyisen kaltainen vakuutusyhtiöihin perustuva toimintamalli järkevä. Siksi on selvää, että tämä asia hoidetaan kaavamaisesti ja hyvä veli verkoston valta turvaten.

Vallan säilyttämiseksi ollaan valmiita tilastollisesti lakkauttamaan alimman tuloviidenneksen eläketurva, mutta jättämään maksut maksettaviksi.

12.5 Eläkekatto

Eliniän valtava hajonta tuo esiin myös yhden suomalaisen eläkejärjestelmän kummajaisen eli eläkekattokysymyksen. Asiaa käsiteltiin jo Renkien kaappauksessa.

Toisin kuin Eläketurvakeskuksen selvityksissä harhaanjohtavasti väitetään, eläkekaton puuttuminen lakisääteisestä eläketurvasta on maailmalla harvinaisuus. Kun asia nousi esille Vanhasen hallituksen aikana, ETK pikaisesti teki sepustuksen, jossa julisti Suomen eläkekaton puuttumisen olevan suuri siunaus. Väitteiden mukaan se vähentää eläkeläisten eriarvoisuutta. Ilman eläkekattoa hyvätuloiset kuitenkin hankkisivat itselleen paremman eläketurvan erillisistä järjestelmistä.

Edellä tarkasteltu sosioekonominen kuolevuus muuttaa asian kuitenkin aivan erilaiseksi. Se, että Suomessa ei ole eläkekattoa, nimenomaan tekee järjestelmästä eriarvoisen. Kuten edellä todettiin, nykyään eläkejärjestelmässä pienituloiset subventoivat suurituloisten eläkkeitä. Subventio koskee kuinka suuria eläkkeitä tahansa, vaikka eläke olisi kymmeniä tuhansia euroja kuukaudessa.

Jos eläkkeiden suuruudelle lakisääteisessä järjestelmässä asetettaisiin jokin katto, esimerkiksi 3000-5000 euroa kuukaudessa, pieneni pienituloisten subventoimien eläkkeiden kustannus kohtalaisesti. Siltikin subventio jäisi isoksi ongelmaksi pienituloisille

Varmaakin hyvätuloiset hankkisivat itselleen lakisääteistä eläkettä korkeampia eläkkeitä, jos olisi eläkekatto. Eläkekatto pakottaisi kuitenkin siihen, että ne säästetään erilliseen eläkejärjestelmään. Siellä ei olisi käytettävissä pienituloisten subventiota, jolloin maksut pitäisi mitoittaa todellisten kustannusten mukaiseksi ja maksut nousisivat merkittävästi.

Tällaisessa erillisessä eläkejärjestelyssä on varakkaiden kannalta myös toinen riski. On mahdollista, että tällaisten järjestelmien maksuille on vaikea saada verovähennysoikeutta. Tässä suhteessa suunta on koko ajan muuttunut nihkeämmäksi. Kun korkeampi eläke on sisällä lakisääteisessä järjestelmässä, maksujen verovähennyskelpoisuus tulee tavallaan automaattisesti. Ja sen päälle tulee vielä pienituloisten maksama subventio. Nykyisestä käytännöstä hyötyvät erityisesti hyvä veli verkosto lähipiireineen.

Ei pidä epäillä, etteikö esimerkiksi Eläketurvakeskuksessa ja vakuutusyhtiöissä tiedettäisi asioita hyvinkin tarkkaan. Tiedetään, että vanhuuseläkerahastoissa on miljardien vajeita ja vajeet ovat nimenomaan hyvätuloisten vanhuuseläkkeissä. Mutta tästä asiasta ei puhuta mitään. Asian peittelyä vaikeuttaa se, että työeläkejärjestelmän kannalta keskeisin kuolevuus eli ns. rahakuolevuus ei ole sama kuin esimerkiksi

tilastokeskuksen väestökuolevuus. Rahakuolevuus on eläkkeiden rahoituksen pohjalla ja siinä näkyy kuolevuuden eriytyminen tuloluokittain. Julkisuuteen ETK on antanut yksinomaan työntekijätyhmien välisiä laskelmia, mutta ei tuloluokkakohtaisia laskelmia.

Tutkimusten näkökulmakin voi olla asiaa peittelevä. Jos tarkastellaan elinajan eroja esimerkiksi 65 vuotta täyttäneissä eläkeläisissä verrattuna tarkasteluun, jossa kohteena on nyt 35 vuotiaat sitten tulevaisuudessa 65 täytettyään, useat seikat väärentävät eroa pienemmäksi. Ensiksi pienituloisista 35 vuotiaista suuri osa on jo kuollut 65 vuoden iässä, lähes puolet. Jäljelle jäävien keskuudessa kuolevuusero muihin on pienempi. Näin ollen, jos tarkastellaan 65-vuotiaiden tuloluokkiin perustuvia elinajan odotteiden eroja, ei voida havaita samaa ilmiötä kuin 35-vuotiaiden tuloluokkien välisissä elinajan odotteissa.

Toiseksi nyt 65 vuotta täyttäneet eläkeläiset ovat aivan eri sukupolvi kuin nyt 35 vuoden ikäiset 30 vuoden kuluttua. Nyt eläkkeellä olevat ovat eläneen yhteiskunnassa, jossa tuloerot olivat nykyistä pienemmät ja samoin kuolevuuden erot. Nyt 35 vuoden ikäiset elävät maailmassa, jossa tuloerot ovat revenneet paljon suuremmiksi. Enää eivät hyvätuloiset ja huonotuloiset myöskään käytä samoja terveyspalveluja. Hyvätuloisilla on erittäin suuret mahdollisuudet käyttää terveyspalveluja verrattuna pienituloisiin ja palvelut tuotetaan aivan eri yksiköissäkin. Nyt 65 vuotta täyttäneet ovat eläneet paljolti maailmassa, jossa terveyspalvelut olivat yhteisiä.

13. SUHMUROITU ASUMINEN

Viime aikoina on keskustelun kohteeksi noussut asumisen ongelmat Suomessa. Asunnoista on pulaa varsinkin pääkaupunkiseudulla. Se nostaa asumisen kustannuksia niin paljon, että ns. tavalliselle duunarille alkaa olla ylivoimasta asua pääkaupunkiseudulla. Se taas vaikuttaa työvoiman liikkumiseen ja haittaa taloutta.

Syylisiä etsitään milloin tonttipolitiikasta, milloin rakentamisen kustannuksista ym. seikoista. Sinänsä on mielenkiintoinen ajatus, että yhdessä Euroopan harvaan asutuimmista maista on pulaa rakennusmaasta. Sehän olisi suunnilleen sama kuin jos Saharassa olisi pulaa hiekasta.

Raadollisempiakin selityksiä on esitetty. Kyse olisi kähminnästä, johon ovat sotkeentuneet kunnat, poliitikot ja rakennusliikkeet ja voiteluaineena olisi käytetty valtion asumistukirahoja. Julkisuudessa tikun nokkaan on nostettu kaksi ns. ”yleishyödyllistä” rakennuttajaorganisaatiota eli VVO ja Sato, jotka valtion tuella ovat rakennuttaneet itselleen valtavat kiinteistöomaisuudet.

Tarkastellaan hieman noita kahta rakennuttajaorganisaatiota ja niiden toimintaa.

13.1 Sato

Otetaan tarkasteltavaksi Sato. Sen omistavat seuraavat tahot:

	omistusosuus
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	39,9 %
Keskinäinen eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	16,0 %
Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomi	14,8 %
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola	7,5 %
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia	5,4 %
Tapiola-yhtiöt	4,8 %
Wärtsilä Oyj Ab	3,9 %
Pohjola Vakuutus Oy	2,7 %
Notalar Oy	2,0 %
Muut	

Yhtiöstä omistavat Varma ja Ilmarinen lähellä olevien vakuutusyhtiöiden kautta lähes 75 %. Lähes koko yhtiön omistus on työeläkeyhtiöillä lähipiireineen.

Yhtiön hallituksessa istuvat:

Juha Laaksonen (Fortum), puheenjohtaja
 Raimo Lind (Wärtsilä)
 Timo Hukka (Suomi-yhtiö)
 Vesa Immonen (Kiinteistö-Tapiola)
 Jorma Kuokkanen (Varma)
 Esko Torsti, (Ilmarinen)

Laaksonen ja Lind edustavat yhtiöitä, joiden johtajat ovat keskeisessä asemassa Varman hallinnossa. Fortumin toimitusjohtaja on Varman hallintoneuvoston puheenjohtaja ja Wärtsilän entinen toimitusjohtaja oli pitkään Varman hallituksen varapuheenjohtaja.

Hallituksen puheenjohtajalle maksetaan vuosipalkkiota 36.000 euroa, varapuheenjohtajalle 22.000 euroa ja hallituksen jäsenille 18.000 euroa. Hallituksen ja sen valiokuntien kokouksiin osallistumisesta maksettiin kokouspalkkiota 500 euroa kokoukselta.

Vuonna 2012 Saton tase oli 1716,6 miljoonaa euroa ja liikevaihto 232 miljoonaa euroa. Yhtiön voitto ennen veroja 2011 oli 52,1 miljoonaa euroa. Yhtiö jakoi osinkoina 24,9 miljoonaa euroa.

Saton historia on ollut värikäs. Helsingin Sanomien uutisarkiston juttu 21.9.2000 kertoo, kuinka yhtiö talvella 1998 ajautui kriisiin. Välit asuntojen päärahoittajan, Valtion asuntorahaston, kanssa olivat katkeamispisteessä. Ristiriidan välitön syy oli 6 500 arava-vuokra-asunnossa, jotka joukko yrityksiä siirsi Satoon saaden vastikkeeksi Saton osakkeita. Asuntorahaston mielestä myyjät saivat monimutkaisessa järjestelyssä ylihintaa valtion tukemista asunnoista, joiden luovutushinnat ovat säänneltyjä.

Saton hallitus päätti ohi toimitusjohtaja **Ipo Saarisen** ryhtyä hieromaan sopua valtion viranomaisten kanssa saadakseen rahoituksen jatkumaan. Käytännössä se merkitsi epäluottamuslausetta ja eroa Saarille. Saarisen syntinä painoi myös tavoite tehdä Satosta tuloa tuottava asuntosijoitusyhtiö pörssiin menoa myöten. Sitä eivät kaikki pitäneet sopivana valtion tuen käyttäjälle. Kummastusta herätti myös konsultilta tilattu omistusrakenne-ehdotus, jossa toimivalle johdolle - siis ensimmäiseksi Saarille - esitettiin siivua Saton omistuksesta.

Miten tämä työeläkeyhtiöiden pääasiassa omistama sosiaalisen asuntotuotannon ”porvarillinen” haara on toiminut asuntojen vuokraustoiminnassa.

Iltalehti kertoi 11.4.2008 Saton vuokrankorotuksista Tapiolassa. Kaksion vuokra nousi reilussa vuodessa 580,87 eurosta 736,51 euroon eli lähes 26,8 prosenttia.

Metro-lehti kertoi Saton tyylistä 10.12.2010. Yhtiö oli ilmoittanut vuokrankorotuksista vasta joulukuussa, vaikka Kela vaati asumistukea varten tiedot marraskuun kuluessa. Niinpä Saton vuokralaiset juoksivat jonottamassa Kelassa viikon välein, mikä aiheutti närkästystä.

Helsingin Uutiset kertoi 22.11.2012 Helsingin Kontulassa olevan Saton vuokralokohteen vuokrien korotuksesta. Korotukset olivat jopa 50 %. Esimerkiksi 28 neliön yksiön vuokra nousi 459 eurosta 685 euroon. Sato perusteli korotuksia sillä, että vuokrataso on jäänyt jälkeen alueen hintakehityksestä. Sijoitusasuntoyksikön johtaja totesi, että yhtiö on yhä osaksi yleishyödyllinen toimija. Kaarenjalka 5 ei kuitenkaan kuulu ”omakustannusperiaatteella toimivaan yleishyödylliseen segmenttiin”. Johtaja ei pitänyt 685 euron vuokaa yksiöstä Kontulassa ylihintaisena.

Kuka sitten valvoo näiden yhteiskunnan tuella asuntoja rakennuttavien, mutta pääasiassa työeläkeyhtiöiden omistuksessa olevien yhtiöiden vuokrien kohtuullisuutta? Ei kai ilmeisesti kukaan, jos voi päätellä seuraavasta mielipiteenvaihdosta Metro-lehdessä 14.2.2012:

”Valtakunnallisten vuokra-asuntoyhtiöiden VVO:n ja Saton vuokra- ja vuokra- ja kehittämiskeskus ARA:lle”, sanoo Helsingin kiinteistöviraston asunto-osaston päällikkö Markku Leijo.

ARA:n ylijohtaja Hannu Rossilahti puolestaan katsoo, että valvonta kuuluu kunnille eli tässä tapauksessa Helsingille.

Sekä ARA että Helsingin kaupunki ovat pyytäneet VVO:lta selvitystä siitä, mistä HS:n esittelemän esimerkkitapauksen 20 euron neliövuokra koostuu. Samalla alueella Helsingin kaupunki perii korkeimmillaan 11,50 euron vuokria ja se on saanut samat valtion tuet.

Kaupunki on pyytänyt selvitystä myös toiselta vuokra-asuntojen omistajalta Satolta, joka perii Arabianrannassa uudessa talossa tavanomaista korkeampaa 16,5 euron neliövuokraa.

13.2 VVO

Tarkastellaan seuraavaksi esimerkkinä työeläkeyhtiöiden vallankäytöstä asunnonvuokraaja VVO:ta. Sehän on valtakunnallinen yritys, yksi suurimpia Suomessa. Se omistaa oman ilmoituksensa mukaan 40.000 asuntoa 45 paikkakunnalla Suomessa. Asuntojen omistushan sinänsä ei ole mitenkään omituinen sijoituskohte työläkeyhtiöille.

Kuka VVO:n sitten omistaa? VVO:n omistajina ovat työeläkeyhtiöt ja ammattiliitot. Omistus jakautuu seuraavasti:

	omistusosuus %
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	18,00
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	15,98
Metallityöväen Liitto ry	9,70
Rakennusliitto ry	8,31
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry	8,18
Palvelualojen ammattiliitto PAM ry	7,49
Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry	7,46
Ammattiliitto Pro ry	7,27
TEAM Teollisuusalojen ammattiliitto ry	5,99
Tehy ry, Tehy rf	1,39
Muut	10,23
Kaikki yhteensä	100,00

Siis kaksi suurinta työeläkeyhtiötä ovat suurimmat omistajat, loppu omistus jää pääasiassa ammattiliitoille. Yhtiön hallitus noudattaa omistajakautumaa: Puheenjohtaja Riku Aalto (Metalliliitto), Risto Murto (Varma), Tomi Aimonen (Ilmarinen), Matti Harjuniemi (Rakennusliitto), Olli Luukkainen (OAJ), Antti Rinne (Ammattiliitto Pro), Juha Salenius (JHL), Ann Selin (PAM).

Jos hallitusta tarkastelee, huomaa omistajien läheisen kytkennän. Riku Aalto on Varman hallituksen jäsen, Olli Luukkainen Varman hallintoneuvoston jäsen, Matti Harjuniemi Ilmarisen hallintoneuvoston jäsen ja muillakin on kytkentöjä työeläkeyhtiöihin paitsi Saleniusella, joka edustaa julkista sektoria. Ann Selin on Eläke-Tapiolan hallituksessa ja Antti Rinne Eläke-Fennian hallituksessa. Siis enemmistö hallituksesta on

Varman tai Ilmarisen palkkalistoilla tai niiden hallinnossa. Nimitysvaliokunnasta löytyvät vielä Timo Ritakallio (Ilmarinen), Hannu Tarvonen (Varma), Jarkko Eloranta (JHL) ja Petri Lindroos (OAJ).

Ihan ilman korvausta ei hallituksen tarvitse ponnistella. Puheenjohtajalle maksetaan vuosipalkkiota 20.000 euroa, varapuheenjohtajalle 11.000 euroa ja hallituksen jäsenille 7.500 euroa. Lisäksi jokaisesta kokouksesta maksetaan 600 euron kokouspalkkio.

Yhtiön luvut ovat kunnioitettavat. Konsernitase oli 2011 yhteensä 2252,2 miljoonaa, liikevaihto 327,3 miljoonaa ja tilikauden tulos 44,8 miljoonaa euroa.

Vuonna 2011 yhtiön maksettu osakepääoma oli 58 miljoonaa ja osinkoa maksettiin 11,8 miljoonaa euroa eli 20 % maksetulle osakepääomalle. Sijoittajan näkökulmasta VVO ei vaikuta kovin sosiaaliselta asuntoyhtiöltä.

Miten VVO on profiloitunut julkisuudessa? Rakennuslehti kertoi 20.3.2012, että VVO joutui pudottamaan Viikkiin rakennetun kohteen vuokraa 19,40 euroa neliöltä 17,65 euroon, kun asiasta nousi kova julkinen kohu. VVO oli ilmoittanut Aralle kohteen lähtövuokraksi 13,88 euroa neliölle, mutta sisäisen vuokramekanismin vuoksi se olikin noussut 40 % ilmoitetusta. Kohun seurauksena jotkut helsinkiläiset kunnallispoliitikot vaativat, ettei VVO:lle enää pidä antaa edullisia tontteja.

Edelleen Helsingin Sanomat kertoi helmikuussa 2012, että VVO peri valtion tuella rakennetuista asunnoista korkeampaa vuokraa kuin naapurin vapaarahoitteisista taloista. Ja yhtiö sai kohteeseen valtiolta avustuksia 15.000 euroa asuntoa kohti ja lainatukuita.

Mitä sanoi asiaan yhtiön hallituksessa istuva Rakennusliiton puheenjohtaja Harjuniemi?

” Rakennusliiton puheenjohtaja ja VVO:n hallituksen jäsen Matti Harjuniemi toteaa HS:lle, että toiminnassa ei sinänsä ole mitään väärää.

- Mutta on vihdoin viimein lopetettava hurskastelu, että VVO on yleishyödyllinen, sosiaalisten vuokra-asuntojen yhtiö, Harjuniemi sanoo ja painottaa, että jos valtion tuilla ei ole vaikutusta vuokriin, se on sanottava reilusti.”

Samanlaisia tarinoita löytyy yhtiöstä muualtakin. Eli työeläkeyhtiöiden ja ammattiliittojen muodostamasta ryhmittymästä on jäljellä pelkkä taloudellisia etuja saalistava kopla. Kun tavalliselle ihmiselle pääkaupunkiseudun vuokrat karkaavat liian korkeiksi maksukykyyn nähden, valtio ja kunnat suosiollisesti maksavat osan vuokrasta asumistukena. Esimerkiksi 29.2.2012 Helsingin Sanomat uutisoi, että 70.000 helsinkiläistä taloutta joutuu hakemaan toimeentulotukea kyetäkseen maksamaan vuokransa.

Näin valtio ja kunnat maksavat eri kanavien kautta piilevää tukea työeläkeyhtiöille ja ammattiliitoille.

Edelleen Metro lehti kertoi 13.2.2012:

Kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja tekee käytännössä enää Helsingin kaupungin asuntotuotantotoimisto (ATT), ja sekin alkoi viime vuonna rakentaa vain 300:aa tavallista vuokra-asuntoa. Herää tietysti kysymys, miksi yhteiskunta ylipäättään jakaa halpoja tontteja ja tukea Satolle ja VVO:lle? Olisiko takana se, että työeläkeyhtiöillä ja niiden kanssa kimpassa olevilla työmarkkinajärjestöillä on kuristavan tiukka ota suurimmista puolueista? Liika tuotanto pilaisi hyvää bisnestä.

13.3 Asumisoikeusasunnot

Asumisoikeusasunnot on ollut yksi tapa pyrkiä parantamaan asumista. Se on eräänlainen omistusasumisen ja vuokra-asumisen välimuoto. Siinä asukas maksaa omistusyhtiölle 15 % asunnon hinnasta. Sen vastineeksi hän saa asumisoikeuden, jonka ehtojen pitäisi olla kohtuullisia.

16.12.2008 Ylen MOT ohjelma kertoi asumisoikeusasunnoista otsikolla Asumisoikeusasunnot – suuri puhallus. Mallia suomalaisen asumisoikeusasuntojen toimintaan haettiin Ruotsista. Siellä asumisoikeusasuntojen omistajina ovat taloudelliset yhdistykset, joissa asukkaat ovat mukana päättämässä asioista. Haettiin ulkomaisten esimerkkien pohjalta osuuskunta- tai yhdistysmallista toteutusta.

Mutta kun suomalainen poliittinen lainsäädäntöjärjestelmä lopulta sai lain aikaiseksi, ei sillä ollutkaan mitään tekemistä ulkomaisten esikuviensa kanssa. Se oli uudenlainen viritelmä vuokra-asumisesta. Suomalaiset asumisoikeusasukkaat asuvat todellisuudessa mm. edellä kuvattujen rakennuttajaorganisaatioiden omistamissa asunnoissa tosiasiaassa vuokralaisen asemassa.

Kansanedustajat saattoivat hyvin tuntea itsensä huijatuiksi, koska lain yleisperusteluissa usein viitattiin pohjoismaiseen yhdistyspohjaiseen esikuvaan, vaikka suomalaisella mallilla ei käytännössä ollut yhteyttä siihen. Suuret rakennuttajaorganisaatiot pääsivät asuntojen omistajiksi varsin edullisesti saatuaan yhtäältä valtion tukea ja toisaalta asukkaiden maksuja.

Mm. edellä kuvatut Sato ja VVO eivät laittaneet senttiäkään omaa rahaansa kiinni taloihin. 15 % omavastuu tuli asukkailta ja loppu valtiolta edullisena lainana. Lainan kulut asukkaat maksoivat vastikkeessaan.

Omistuksen antamisesta rakennuttajaorganisaatioille kyllä varoitettiin. Puhuttiin korruption riskeistä. Nuo organisaatiot olivat yleensä lähellä poliittisia puolueita. Kun malli tuotiin Suomeen 1990-luvun alkupuolen laman oloissa, siitä tehtiin veronmaksajien ja asukkaiden rahoilla pelastusrenkas puolueita lähellä oleville rakennuttajaorganisaatioille. Homma hoidettiin näin kuulemma siksi, että rakennuttajaorganisaatiot uhkasivat, että jollei lakia tehdä sellaiseksi kuin he haluavat, he eivät rakennuta ainuttakaan taloa. Painostuksen oli myöntänyt silloinen pääministeri Matti Vanhanen.

Vuosia myöhemmin myös yhdistyspohjainen asumisoikeusasuminen mahdollistettiin laissa, mutta se jäi harvinaisuudeksi. Yksi syy oli varmaan sekin, että niiden oli vaikea saada tontteja. Joitakin harvoja kohteita on toki syntynyt.

Mielenkiintoista on, mitä tapahtuu, kun noista yhtiöistä tulee 20-30 vuoden kuluttua velattomia. Lainanhoitokulujen loppumisen pitäisi romahduttaa asumiskustannukset. Jostakin syystä yleishyödyllisten rakennuttajien omistamissa asumisoikeusasunnoissa velkojen määrä vähenee hitaasti. Yleishyödyllisten rakennuttajien omistamien asumisoikeusasuntojen arvoksi on arvioitu 3-5 miljardia euroa.

Suomen asumisoikeusasukkaiden yhdistyksen hallitus arvosteli 28.9.2009 ankarasti suomalaista asuntopoliittikkaa. Niiden mukaan työeläkevakuutusyhtiöt ja niiden rakennuttajaorganisaatiot ovat painostaneet poliitikkoja ja näin saaneet haltuunsa miljardien arvoiset asuinkiinteistöt ilman, että ovat laittaneet niihin senttiäkään.

Yhdistyksen mukaan oli käynyt ilmi, että rahoja käytetään väärin ja se vaati erityistilintarkastusta asumisoikeusasuntoyhtiöihin. Yhdistyksen mukaan asukkailta perittävässä vastikkeissa on kolmannes ilmaa ja sen takia asukkaat joutuvat maksamaan asunnot useampaan kertaan. Puolet Suomen asumisoikeusasunnoista omistaa Asokodit Oy, jonka omistavat yhdessä edellä kuvatut VVO ja Sato.

Yle-Uutiset kertoi 27.9.2010 hallituksen toimenpiteistä asumisoikeusasuntojen suhteen. Asumisoikeusasukkaiden yhdistys arvosteli hallitusta siitä, että se oli taipunut rakennusyhtiöiden vaatimuksiin ja vesittänyt asiaa koskevan uudistuksen. Polttopisteessä oli asuntoministeri Jan Vapaavuori..

Vielä helmikuussa 2010 lakiluonnoksessa oli ajatus, että vastikkeita olisi vertailtu muiden valtion lainoittamien kohteiden kustannustasoihin, mikä olisi ainoa merkittävä muutos laissa asukkaiden eduksi. Heidän kritiikkinsä ydin oli se, että vastikkeet olivat läpinäkymättömiä ja mahdollistivat omistajien rahastuksen.

Lopulta ilmeisestikin rakennuttajayhtiöiden lobbareiden painostuksen vuoksi ministeriö veti pois tuon asumisoikeusasukkaiden mielestä ainoan merkittävän parannuksen lakiesityksestä. Vertailukohdaksi edelleen jäisi kovan rahan vuokrataso.

Kysyttäessä asuntonministeri Vapaavuori ei muistanut, miksi asia oli jäänyt pois laista.

Ja kaiken tämänkin keskipisteessä ovat työmarkkinajärjestöt ja työeläkeyhtiöt. Sitä, miten toiminta kytkeytyy politiikkaan, paljastuu raadollisesti Helsingin Sanomien uutisoinnista. Lehti kertoi 8.3.2013 näyttävästi VVO:n johtaja Tapio Päivisen (sd) toiminnasta. Hän oli vuosikymmeniä toiminut kaksoisroolissa. Toisaalta hän VVO:n johtajana junaili yhtiön asioita. Samalla hän oli vuosikymmenien ajan toiminut Vantaan kunnallispolitiikassa aktiivisesti demarien mandaatilla tärkeissä poliittisissa lautakunnissa.

Kaavahankkeet tuotiin lautakuntaan valmiina virkamiesvalmistelun jälkeen. Päivinen oli ollut aktiivinen hankkeiden valmistelun aikaan. Miksiköhän VVO on saanut Vantaalta seitsemän kertaa enemmän tontteja kuin seuraavaksi suurin rakennuttaja?

Päivinen kytkettiin HS:n kirjoituksessa myös poliisitutkinnan kohteena olevaan vanhaan tuttuunsa entiseen kaupunginjohtaja Jukka Peltomäkeen (sd) sekä arkkitehtitoimisto Forma-Futuraan asuntokauppoihin ja tonttien luovutuksiin liittyen.

HS kertoi 18.3.2013, kuinka Vantaan Myyrmäessä oli VVO kesken hankkeen vaihtanut arkkitehtia. Kohteessa oli ensimmäisen talon suunnitellut arkkitehti vaihdettu loppuissa kahdessa Forma-Futuraan. Rakennusten yleisilme ei siinä muuttunut, joten epäonnistuminen tuskin oli syynä arkkitehdin vaihtoon. Vantaan nykyinen apulaiskaupunginjohtaja piti arkkitehdin vaihtamista hankkeessa kesken kaiken poikkeuksellisenä. Kyseessä oli sama talo, josta HS:n mukaan Tapio Päivisen toimesta Forma-Futura oli ostanut asunnon, jonka se vuokrasi Peltomäen pojalle. Niin piiri pieni pyörii.

Julkisuuden paine on kummallinen asia. Jo 9.3.2013 lehdessä Riku Aalto ja Matti Harjuniemi taivastelivat kaksoisroolien luomaa ongelmaa. Asia ei ollut noussut esiin niinä 40 vuotena, jona Päivinen oli toiminut Vantaan lautakunnissa. Salaistahan tuollainen toiminta ei ole ollut. Vaikka Päivinen lautakuntakäsittelyssä muodollisesti jääväsi itsensä, HS oli saanut vantaalaisilta virkamiehiltä ja poliitikoilta vahvistuksen sille, että Päivinen oli ollut kaksoisroolissa toimien aktiivisesti kaupungin yhteistyöneuvotteluissa.

Kirjoituksessa kauan pääkaupunkiseudun päätöksentekoa seurannut virkamies kuvasi kaavoitusta: ”Tontteja jaettiin poliittisten voimasuhteiden mukaan. Kokoomuksen edustajat junailivat Saton ja demarit VVO:n asioita.”

Taitaa tuon kulttuurin perintö elää vieläkin voimakkaana, vaikka nykyään ehkä toimitaan varovaisemmin ja peitetyemmin. Julkisuuteen tupsahtaneet tapauksethan ovat vain työtaturmia, pelkkä jäävuoren huippu. Jää arvoitukseksi kuinka laajaa tällainen toiminta oikeasti on ollut?

Miksikö siis saman HS:n jutun yhteydessä Vantaan Kilterinmäen asukkaat joutuvat kauhistelemaan VVO:n huippuvuokria yhteiskunnan tukemassa vuokra-asuntojen rakentamisessa? Jokuhan kähmännän aina maksaa.

Tällaiset varsinkin pääkaupunkiseudun asumisen korkeaa hintaa paheksuvat kannanotot tihkuvat siellä täällä julkisuuteen. Hallitus reagoi ongelmaan suunnittelemalla, että valtion omistama Kruunuasunnot alkaa rakennuttaa ja omistaa asuntoja pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen totesi 29.3.2013 Talouselämässä, että asuntorakentamisessa ei kilpailu toimi, asuntorakentaminen on harvojen käsissä ja hinnat liian korkeita. Poliittiset paineet tehdä jotakin ovat suuret, mutta harva uskoo, että tapahtuu muuta kuin puhetta julkisuudessa. Niinhän asia on suomalaisessa asuntopolitiikassa mennyt jo pitkään.

14. TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

14.1 Sääty-yhteiskunnan paluu

Kun edellä on kerännyt kuvaa siitä, millaista toimintaa Suomessa on hyvien veljien eli renkien toimesta harjoitettu viime vuosina, herää kysymys millaista Suomea hyvät veljet ajavat? Mikä on se Suomi, joka heidän visioissaan on? Kun mitään kirjallista suunnitelmaa tuskin julkistetaan, on tyydyttävä arvioimaan asioita ulospäin ilmenevien seikkojen perusteella.

Miten tiiviisti hyvät veljet ovat sitoutuneet Suomeen? Kun suomalaisia yritysjohtajia seuraa, huomaa että heillä ei oikeastaan ole enää isänmaata. Eivät he pohdi Suomen etua. Prioriteetti on ensimmäiseksi oma etu, sitten kulloinkin edustetun firman etu, sitten hyvä veli verkoston aseman turvaaminen ja jossakin kaukana on tavallisten suomalaisten etu.

Oman edun kannalta keskeistä on saada oman firman tulos näyttämään mahdollisimman hyvältä. Sitä palvelee helpoimmin esimerkiksi kulujen karsiminen Suomessa. Säästetään kustannuksissa, yritetään mahdollisimman paljon saada kuluja kaadettua veronmaksajien niskaan. Tämä onkin ollut varsin intensiivistä toimintaa.

Toinen keskeinen tavoite on turvata hyvä veli verkoston vallan säilyminen mahdollisimman suurena. Mitä vahvemmalla pohjalla se on, sitä paremmin hyvät veljet voivat asioita suhmuroida. Eläkejärjestelmää ja sen vallankäyttöä kohtaan suunnatut paineet voidaan parhaiten hallita pitämällä julkinen hallinto mahdollisimman heikkona ja siirtämällä mahdollisimman paljon kustannuksia eläkejärjestelmästä veronmaksajien suoraan maksettavaksi.

Tästä on lukuisia esimerkkejä. Esimerkiksi vuonna 2009 ns. sosiaaliturvan yhteydessä siirrettiin yritysten sosiaalikuluja miljardi vuodessa veronmaksajien piikkiin. Vastaavalla määrällä lupasivat yritykset sitten maksaa enemmän maksuja työeläkejärjestelmään.

Työeläkejärjestelmän kustannuksia leikattiin rajulla kädellä ns. elinaikakertoimen avulla. Sen seurauksena tulevien sukupolvien siirtyessä eläkkeelle heidän eläkkeensä on noin 40 % palkoista, jopa sen alle. Tämän lisäksi indeksi vähitellen näivettää eläkkeen ostovoimaa. Kun samalla siirrytään vauhdikkaasti järjestelmään, missä ihmiset yhä enemmän joutuvat itse kustantamaan vanhuuspalveluitaan, ei eläkkeen ostovoima enää riitäkään. Siis joko ihmisten vanhuudenturva romutetaan tai veronmaksajat joutuvat kustantamaan eläkkeen pudonneen ostovoiman verovaroista.

14.2 Näivettyvä elinkeinoelämä

Renkien vallankäyttöä voi tietenkin arvioida myös tulosten näkökulmasta. Suomi selviytyi valtiona yllättävänkin nopeasti 1990-luvun laman aiheuttamasta shokista. Vuosituhannen vaihteessa Suomen vienti oli voimissaan, osin Nokian takia. Talous nousi ja valtion velka pieneni.

Tuosta maksettiin kyllä valtava inhimillinen hinta. Monet ylivelkaantuneet menettivät kaiken ja tippuivat yhteiskunnan marginaaliin. Sellaiset, joiden osalle ei tuollaista osunut, pärjäsivät ihan kohtuullisesti. Suomi liittyi EU:n jäseneksi ja otti 2003 käyttöön euron valuuttana.

Viimeisen vuosikymmenen aikana on näkynyt sitten uudet ongelmat. Suomen vienti on asteittain hiipunut ja vientiylijäämät ovat jo sulaneet. Vuonna 2008 päälle kaatuneen laman oloissa valtio laitettiin velkaantumaan eikä tuollaisia kriisejä varten kerättyjä puskureita edes käytetty.

Suomalainen yritysjohto täydentää itsensä keskuudestaan käyttämällä valtaa yrityksissä ja työeläkeyhtiöissä. Silloin yritysjohtajien eteneminen tehtäviin helposti perustuu enemmän asemaan hyvä veli verkostossa ja sen tuomiin suhteisiin kuin osaamiseen ja ammattitaitoon.

Suomalaisten yritysjohtajien osaamisen ydinaluetta tuntuu olevan ”YT-toimintamalli”. Saneerataan yrityksiä ja vähennetään väkeä. Myydään yrityksen palasia esim. ulkomaisille sijoittajille. Osa kaupoista on jälkikäteen todettu suunnattomiksi virheiksi. Toisaalta monella yhtiöllä ulkomaiset operaatiot ovat päättyneet katastrofiksi luokiteltaviin tuloksiin. Vieläkin arvotaan, montako miljardia maksoi Stora-Enson paperitehdasseikkailu Pohjois-Amerikassa?

Palkansaajien tutkimuslaitoksen Talous- ja yhteiskunta lehdessä 1/2013 professori Pertti Haaparanta toteaa Suomen kilpailukykyongelmista suoraviivaisesti: ” Suomen kilpailukykyongelma johtuu yritysjohtajien heikosta liiketoimintaosaamisesta” ja ”kyvyttömyys myydä tuotteita on hämmästyttävä”. Haaparannan mukaan suomalaiset yritykset eivät pysty uudistumaan ja luomaan uusia tuotteita.

Edelleen Haaparannan mukaan Tekes ja Sitra ovat epäonnistuneet pyrkimyksissään luoda strategisen huippuosaamisen keskittymiä ja niiden olemassaolon järkevyyttä kannattaisi miettiä.

Kilpailukykyä ei siis tuo YT-toimintamalli? Aikaisemmin suomalaista yritysjohtoa on julkisuudessa arvosteltu siitä, että se keskittyy tutuille mutta äärimmäisen kilpailuille markkinoille ja laiminlyö uusien markkina-alueiden tuomat mahdollisuudet.

Ehkä tähän on syynä sokaistuminen euroasioihin, vaikka puolet Suomen viennistä suuntautuukin EU:n ulkopuolelle ja 70 % euroalueen ulkopuolelle. Jonkinlaisena yrityksenä uusien markkinoiden avaamiseen voisi nähdä suomalaisten yritysjohtajien valtuuskunnan pyrkimykset edistää vientiä esimerkiksi Arabian niemimaalle. Kovin osaavaa kuvaa noistakaan ponnisteluista tuskin saa, kun ei pääministerille järjesty edes kohteliaisuustapaamista kohdemaan johdon kanssa.

Yksi silmiinpistävä asia on, että edellä mainittu toiminta rakentuu hyvä veli verkostojen pohjalle. Yritysjohtajat hallitsevat itseään yrityksissä ja Tekes ja Sitra ovat poliittisessa kontrollissa ja siis osa hyvä veli verkostoa. Kovin toimiva tapa nuo verkostot eivät näytä olevan, vaikka Sitran entinen yliasiamies Esko Aho julkisuudessa puolusti hyvä veli verkostoja, kun ne olivat joutuneet ankaran kritiikin kohteeksi. Olisiko niin, että verkostossa mukana olevat sokeutuvat ongelmille?

14.3 Hyvinvointivaltion hautaaminen

Viime vuosina melkein jokaista poliittista operaatiota on puolustettu sillä, että se on välttämätön hyvinvointiyhteiskunnan turvaamiseksi. Käsitettä hyvinvointiyhteiskunta viljellään eri yhteyksissä, mutta se on jäänyt iskulauseeksi. Kataisen hallituksen sosiaali- ja terveystalousteoriasta ennuste on selvästi, että yhteiskunnan tarjoamia palveluita karsitaan ja korvataan yksityisillä palveluilla. Osittain taustalla on myös ideologiset painotukset ja esim. EK:n painostus verotuksen alentamiseen.

Osaltaan ongelmia aiheuttaa myös väestönkehitys. Ratkaisuksi väestörakenteen ongelmiin on esitetty maahanmuuton voimakasta kasvattamista. Osittain tässäkin tuntuu taustalla olevan ideologisuus painotuksia. Edellä Eläketurvakeskuksen ennusteesta oletettiin, että Suomeen muuttaa vuoteen 2080 mennessä noin miljoona ihmistä.

Paljon korkeampiakin arvioita on esitetty. Taloussanomissa oli 27.5.2008 juttu Suomen väestörakenteesta. Siinä haastateltiin mm. silloista valtiovarainministeriä Jyrki Kataista. Suomen ikärakenteen oikaiseminen edellyttäisi 1,8 miljoonaa maahanmuuttajaa vuoteen 2020 mennessä eli Suomeen pitäisi muuttaa vuosittain noin 140.000 työkäistä maahanmuuttajaa. Maahanmuuttajien kokonaismäärän pitäisi tulla paljon tuotakin suurempi, koska osa maahanmuuttajista ei ole työkäisiä eivätkä kaikki edes tule työmarkkinoille.

Valtavan työvoimapulan piti kaatua Suomen niskaan jo vuodesta 2010 alkaen ja pahin vuosi piti olla 2013. Käytännössä tähän asti työttömyysprosentti on maassa noussut hieman vuoden 2008 jälkeen. Ihmisten eläkkeelle siirtyminen on hidastanut työttömyysprosentin kasvua.

Kataisen haastattelussa esitetyt luvut maahanmuutosta ovat useimpien mielestä epärealistisia. Tulevien maahanmuuttajien määrät oletetaan suuremmiksi kuin ikääntyvät ikäluokat. Tuollaiselle joukolla ihmisiä voisi löytyä työpaikkoja vain yhteiskunnan varoilla. Mutta ne taas ovat kortilla.

Työperäinen maahanmuutto Suomeen on kohtalaisen vähäistä, varsinkin korkeasti koulutettujen. Sen sijaan erilaisia pakolaisiksi luokiteltavia Suomeen voisi tulla suuriakin määriä. Mutta he eivät työllisty ollenkaan samalla tavalla kuin työperäiset maahanmuuttajat. He lisäksi runsaasti yhteiskunnan sosiaali- ym. menoja, mutta kuinka suuri osa heistä työllistyy aidosti? Osa työllistyy muita pakolaisia auttamaan ja samoin osa kantasuomalaisista työllistyy pakolaishallinnon palvelukseen. Tuostako tulee talouskasvu Suomeen? Vai tarvitaanko Suomeen vain runsaasti halpatyövoimaa kilpailemaan tulevan säätyläistön palveluväen tehtävistä?

14.4 Liittovaltio

Suomen EU- ja europolitiikkaa seuraaville on jäänyt avoimeksi, mihin Suomea ollaan EU:ssa oikeasti viemässä? Samanaikaisesti julistetaan ytimissä pysymistä ja euroalueen tiivistämistä. Kaikki kuitenkin ankarasti kiistävät, että olisivat viemässä Suomea liittovaltioon.

Keskustelu muistuttaa sitä, kun 1990-luvulla äänestettiin EU-jäsenyydestä. Prosessia on median osalta kuvattu aikaisemmin. Ideana oli kiistää, että EU-jäsenyys merkitsi automaattisesti eurojäsenyyttä. Samalla lailla nyt kiistetään, että eurojäsenyys johtaa automaattisesti liittovaltioon, vaikka EU:n johto sanoo asian avoimesti.

Toimintamalli muistuttaa aikaisempia tapoja. Asiaa seuraavan on mahdoton välttää kuvaa, että Suomea ollaan viemässä EU:n liittovaltion jäseneksi. Tuo liittovaltio rakennettaisiin euroalueen ympärille. Siinä olisivat siis mukana esimerkiksi Kreikka, Italia, Espanja ja Portugali, mutta ei Ruotsi, Tanska eikä Britannia. Suomen viennistä suuntautuu tällä hetkellä n. 30 % tulevan liittovaltion alueelle.

Kun asia arvioidaan kansalaisten keskuudessa epäsuosituksi, sitä ei sanota suoraan vaan edetään kyseiseen suuntaan pienin askelin. Ja kun ottaa huomioon, millainen taloudellinen rasitus liittovaltio Suomelle olisi, ei ole odotettavissakaan, että kansalaisten keskuudessa liittovaltion suosio tulisi kasvamaan.

14.5 Suomen turvallisuus

Osana liittovaltiota Suomen turvallisuus ja puolustus kuuluisi tietenkin liittovaltion vastuulle. Silloin herää tietenkin kysymys, millä voimilla liittovaltio Suomen puolustuksesta huolehtisi? USA on kovaa vauhtia vetäytymässä Euroopasta. EU:n maista Britannia lienee ainoita, joilla on jonkinlaista puolustuskykyä, mutta on ilmeistä, että se ei liittovaltioon tule mukaan.

Johtopäätös on ilmeinen. Liittovaltiolla ei ole mitään edellytyksiä turvata Suomea. Venäjällä on viime vuosina nostanut päätään suurvalta-aikaa kaipaava imperialismi ja maassa on käynnissä valtava varusteluohjelma. Jos se aiheuttaa Suomelle uhkia, millä voimilla liittovaltio Suomea turvaisi? Vai omaksuisiko liittovaltio saman opin kuin Suomessa on tulossa agendalle karsittujen puolustusvoimien myötä. Ajatteleeko liittovaltio, että syrjäisiä harvaan asuttuja kolkkia ei kannata puolustaa? Mihinkä luokkaan kuvittelemme liittovaltion Suomen sijoittavan?

Hyvä veli verkostolle varmaan toivottava puolustusratkaisu on palkka-armeija. Sinänsä siitä ei ole Suomea puolustamaan kokonsakaan vuoksi, mutta se on sisäisessä tarkastelussa kätevä. Jos kansalaisten tyytymättömyys purkautuisi levottomuuksina, olisi helpompi saada palkka-armeija laittamaan väkijoukkoja kuriin kuin asevelvollisuusarmeija. Aikoinaan tsaarit Venäjällä tiesivät tämän hyvin. Kansalaisia kuriin laittamaan ei kannattanut käyttää samalta alueelta koottuja asevelvollisjoukkoja. Siihen käytettiin kasakoita.

14.6 Leipää ja sirkushuveja kansalle

Roomalaisilla oli hyvä ohje kansan hallitsemiseksi. Kansalle piti antaa leipää ja sirkushuveja. Leivän hankkiminen voi muodostua vaikeaksi tulevaisuudessa.

Sen sijaan sirkushuveja voi olla tarjolla yllin kyllin. Vaikka äänestämällä valtiollisissa vaaleissa ei olisikaan suurta merkitystä, kansalaiset saavat osallistua moniin muihin äänestyksiin. Kuka putoaa BB-talosta, kuka jatkaa Tanssii tähtien kanssa kisassa, kuka on Suomen euroviisuedustaja?

Jotta kansalaisten mielipiteet pysyisivät kontrollissa, pitää median olla tiukasti hyvä veli verkoston käsissä. On nähtävissä, että tuota otetta kiristetään koko ajan.

14.7 Miten jännitteet purkautuvat?

Näkyvissä olevat kehityskulut tulevat tuottamaan kasvavia paineita ja jännitteitä yhteiskunnassa. Tiedetään 1990-luvun lamasta, että jos pystytään turvaamaan asiat selvälle enemmistölle yhteiskunnassa, melko suurikin osa väestöstä voidaan työntää yhteiskunnan ulkopuolelle. Se ei Suomessa mekkaloinut eikä aiheuttanut levottomuutta, vaan pikkuhiljaa tuhosi itseään.

Mutta siinä vaiheessa, kun kehitys on saanut sellaiset ulottuvuudet, että hyvin suuri osa väestöstä menettää uskonsa tulevaisuuteen, tilanne muuttuu vaarallisemmaksi. Nyt meneillään olevassa kehityksessä on piirteitä tuollaisesta. Miten silloin jännitteet purkautuvat?

Kun perussuomalaiset 2011 saivat suuren vaalivoittonsa ”jytkyn”, silloinen presidentti Tarja Halonen totesi, että on hyvä että tyytymättömyyden on laillisia kanavia vaikuttaa. Tuossa asiassa voi olla Halosen kanssa samaa mieltä. Jos ihmisiltä katoaa luottamus vaikutusmahdollisuuksiin laillisten kanavien kautta, miten tyytymättömyys purkautuu?

15. MITEN KEHITYKSEEN VOI VAIKUTTAA?

Edellä kuvattu kehitys voi tuntua kauhistuttavalta, mutta havainnot tukevat sellaista kehityskaarta. Voiko kehitykseen vaikuttaa?

15.1 Pitää olla päämäärä, johon pyritään

Ensiksikin pitäisi tietenkin olla päämäärä, johon pyritään. Pitää olla vaihtoehto kuvatulle kehitykselle. Varmaan ihmisillä on sen verran realiteettien tajua, että eivät odota helppoa onnelaa. Pitää myös olla käsitys siitä, millaista maailmaa kohti ollaan menossa. Harvoin ihmiset tietoisesti ovat kadotukseen kulkeneet, yleensä sinne on päädytty väärin lupausten seurauksena. Yksi keskeisiä kysymyksiä pitäisi olla, millaiset ovat suomalaisen yhteiskunnan eri valtakeskusten suhteet. Selvästi Suomessa esimerkiksi virallisen liturgian pohjana oleva vallan kolmijaon oppi on pelkkä fraasi. Niiden roolit pitäisi miettiä uudelleen.

Yksi tämän kirjan tarkoitus on haastaa ihmisiä pohtimaan, mihin olemme menossa ja onko suunta sellainen, että sinne oikeasti haluamme?

15.2 Poliittinen valta ja muutos

Toinen kysymys sitten on, miten kehitykseen voidaan oikeasti vaikuttaa? Mekkalointi kaduilla on harvoin tuottanut onnistuneita uudistuksia. Niiden kautta valtaan päässeet ovat joskus olleet kammottavampia vallankäyttäjiä kuin syrjäyttämänsä.

Esimerkiksi eläkejärjestelmään pesiytyneen epäterveen vallankäytön osalta useat ovat odottaneet, että yritysmaailman johto havahtuisi hulluuteen ja uudistus alkaisi sieltä. Mitä pitemmälle seuraa tapahtumia työeläkejärjestelmän ympärillä, sitä epätodennäköisemmältä tuollainen muutos tuntuu. Muutos edellyttäisi järjestelmän toimintaperiaatteissa muutoksia, jotka eivät näytä uskottavilta yritysmaailman toteuttamina. Ei ole myöskään merkkejä sellaisista asenteellisista muutoksista, joita muutos edellyttäisi.

Palkansaajajärjestöt voisivat olla yksi mahdollinen muutoksen käynnistäjä. Ilmeisesti jäsenistössä on runsaastikin tyytymättömyyttä, mutta ay-johto on sidottu tiukasti verkostoon erilaisilla kytkeillä. Vaikea kuvitella, että siellä tapahtuisi sellaista, joka mahdollistaisi muutoksen. Mahdottomana sitä ei silti voi pitää.

On ilmeistä, että ainoaksi keinoksi vaikuttaa asioihin jää sittenkin poliittinen järjestelmä. Se ei todellisuudessa ole niin voimaton, kuin päältä päin näyttää. Esimerkiksi suomalaisen yritysmaailman omistuksesta suuri osa on valtion ja työeläkelaitosten omistuksessa. Hyvä veli verkoston ”omistajan” ote on oikeasti varsin hutera. Molempiin poliittinen valta voisi vaikuttaa sekä valtion omistajaohjauksen että työeläkelaitoksia koskevan ohjeistuksen kautta. Itse asiassa hyvä veli verkoston vallan lopettaminen ei ole vaikea tai monimutkainen tehtävä. Mutta siihen pitää olla runsaasti kantia ja riittävästi tietoa. Onko sitten mahdollista, että poliittisesta koneistosta löytyisi tuollaisia ominaisuuksia?

15.3 Puoluelaitos on perusteellisesti uudistettava

Puoluelaitos Suomessa on oppinut nykyiseen rooliinsa vuosikymmenien aikana. Sen ytimessä toimivat ihmiset ovat suurelta osin niitä, jotka ovat tarkkaan sisäistäneet verkoston toimintaperiaatteet ja sen roolin henkilökohtaisen uran edistäjänä. Siitä joukosta voi olla vaikeaa löytää todellisia uudistajia.

Myös puolueittain muutoksen mahdollisuus vaihtelee huomattavasti. Vaikka kaikissa suurissa puolueissa on merkittävästi tyytymättömyyttä ja jopa kapinahenkeä, puoluekuri yleensä tehokkaasti vaientaa kritiikin. Jo oman uran edistäminen pakottaa kuuliaisuuteen. Kriittisten voimien valtaan pääsy edellyttäisi, että osa suurista puolueista ajaisi totaalaisesti karille ja puolueen johdossa ja linjoissa tapahtuisi merkittävä muutos.

Kokoomuksessa on melkoinen oppositio EK:n talutusnuorassa olevaa puolueen johtoa vastaan. Toisaalta EK:n käskytyks on puolueessa niin rutiinia, että on vaikea kuvitella, että kokoomus voisi olla muutosvoima.

Keskusta olisi periaatteessa looginen muutosvoima työeläkejärjestelmään perustuvan valtaverkoston kaatamisessa. Puolue on siinä suhteessa sivussa verrattuna kokoomukseen ja demareihin. Toisaalta puolueen politrukkijoukoissa on suuri kaipuu yhteistyöhän kokoomuksen kanssa, jos vain puolue kelpaisi. Keskusta vastaisi varmasti myöntävästi, jos sille tarjottaisiin paikkaa kokoomuksen apupuolueena. Siitä riippumatta, mitä sovittaisiin europolitiikasta tai työeläkeyhtiöiden vallasta. Keskustasta ei ole muutosvoimaksi, mutta se voisi olla yksi osa muutoksen tekijöitä, jos se ei saa liian suurta valtaa asioiden hoitamisessa.

Demarit ovat mielenkiintoinen kysymys muutoksen suhteen. Puolue ja sen taustavoimat eli ay-liike on vedetty niin perusteellisesti kölin alta useita kertoja, että sen lojaalisuus järjestelmälle on arvoitus. Toki Lauri Ihalaisen kaltaiset vanhat ay-johtajat ovat systeemille lojaaleja, mutta pysyykö puolue heidän käsissään? Demarit ovat polttaneet paljolti uskottavuuttaan esimerkiksi Kataisen hallituksen aikana. Demareissa voisi jossakin olla piilossa aitoja muutosvoimia, mutta sellainen keikaus edellyttäisi puolueelta melkoista mahalaskua ja kriisiä.

Neljästä suurimmasta puolueesta perussuomalaiset lienee potentiaalisin muutosvoima. Sillä ei ole sellaisia sidoksia verkostoihin, että ne estäisivät kovaakin päätöksentekoa ja hyvä veli verkoston toiminta tuskin nauttii luottamusta puolueen aktiivienkaan piirissä. Puolueen tulevaisuus on kuitenkin monella tapaa auki. Sen asemaa helpottaa se, että mikään pienistä europolitiikkaa vastustavista sirpalepuolueista ei ole onnistunut saavuttamaan äänestäjien luottamusta. Se helpottaa perussuomalaisten toimintaa.

Toisaalta puolue on selvästi aktiivisimman hajotuskampanjoinnin kohteena. Erityisesti pyritään lyömään kiilaa puolueen maahanmuuttovastaisen siiven ja muun puolueen väliin. Kahdeksi pienemmäksi puolueeksi hajotettuna sen hallitseminen olisi paljon helpompaa. Leimaamisella voidaan myös yrittää estää esimerkiksi

kokoomuksen kannattajia siirtymästä ”epäsäätyisen” puolueen äänestäjiksi. Suurelle joukolla kokoomuksen äänestäjiä puoluevalinta on tavallaan identiteetti- ja luokkavalinta.

On myös mahdollista, että perussuomalaiset pysyvät kasassa ja saavat niin suuren poliittisen vaikutusvallan, että verkoston murtaminen on mahdollista. Tuo valta voi olla luonteeltaan tilapäistä ja välttämättömien uudistusten jälkeen puoluekenttä voi muodostua uudelleenkin ja perussuomalaiset myös hajota siinä yhteydessä, kun koossa pitävät seikat ovat hävinneet.

15.4 Eläkejärjestelmä valtion valvontaan

Välttämätön ehto muutokselle on, että työeläkejärjestelmään pesiytynyt valtakeskus pilkootaan. Se edellyttää lainsäädännöllisiä muutoksia työeläkejärjestelmän asemaan. Periaatteessa valtion roolista järjestelmän ohjauksessa on kaksi eri näkökulmaa.

Suurin osa muutosta haluavista pyrkii siihen, että työeläkejärjestelmästä tehdään yksi valtiollinen laitos, jonkinlainen työeläkekela. Sekin olisi parempi kuin nykyinen ilman kontrollia oleva oligopoli. Tuo valtiollinen toimijakaan ei olisi ongelmaton. Pitäisi ratkaista, kuinka sen valvonta ja ohjaus järjestettäisiin. Se olisi Suomen mitassa epäterveen suuri pääomakeskittymä ja siitä tulisi helposti valtio valtiossa, jota olisi äärimmäisen vaikea valvoa. Tavoitteenahan täytyisi olla saada liian suuri yhteiskunnallinen vallankäyttö pois työeläkeyhtiöistä, joihin se ei kuulu.

Toinen vaihtoehto olisi pakottaa järjestelmä aidosti hajautetuksi lainsäädännöllisillä toimenpiteillä. Järjestelmä pitäisi pakottaa hajaantumaan niin moniksi eläkerahastoiksi, että mikään niistä ei ala esiintyä yhteiskunnan johtavana voimana. Toisaalta iso joukko irrallisia eläkerahastoja loisi maahan aidot pääomamarkkinat, joissa kilpailtaisiin hyvistä sijoituksista. Kun niiden pelisäännöt mietittäisiin huolella, näennäinen kilpailu poistuisi ja kilpailu suuntautuisi järjestelmää eteenpäin vievään toimintaan. Silloin järjestelmän kulut eivät muodostuisi sen suuremmiksi kuin työeläkekelassakaan.

15.5 Demokratian palauttaminen

Lopuksi tavoitteena pitäisi olla demokratian palauttaminen. Se edellyttää avoimesti toimivaa puoluelaitosta ja virkamiesten ja poliitikkojen roolien selkiyttämistä. Poliitikan ja hallinnon ympärille muodostuneet harmaat alueet on valaistava. Ketkä ohjaavat päätöksentekoa ja mitkä ovat virkamiesten ja hallinnossa mahdollisesti olevien politrukkien roolit?

Ja tärkeää on median roolin selkiyttäminen. Se ei tarkoita jonkin median osan hävittämistä. Ratkaisevaa on, että on erilaisia eri näkökulmasta asioita tarkastelevia median toimijoita, jotka ovat riittävästi riippumattomia erilaisista valtokeskuksista. Erityisesti edellä joissakin esimerkeissä kuvattuja median yhteisiä hankkeita merkitseviä sopimuksia tulee kavahtaa. Media pitäisi ohjata vallan vahtikoiran rooliin.

Jokaisen kannattaisi kysyä itseltään, haluaako nykyisenkaltaista vallankäyttöä Suomessa ja mihin sellainen johtaa? Jos haluaa muutosta, on oltava rohkeutta toteuttaa sitä. Muutos ei ole helppo, mutta se ei myöskään ole mahdoton.